

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

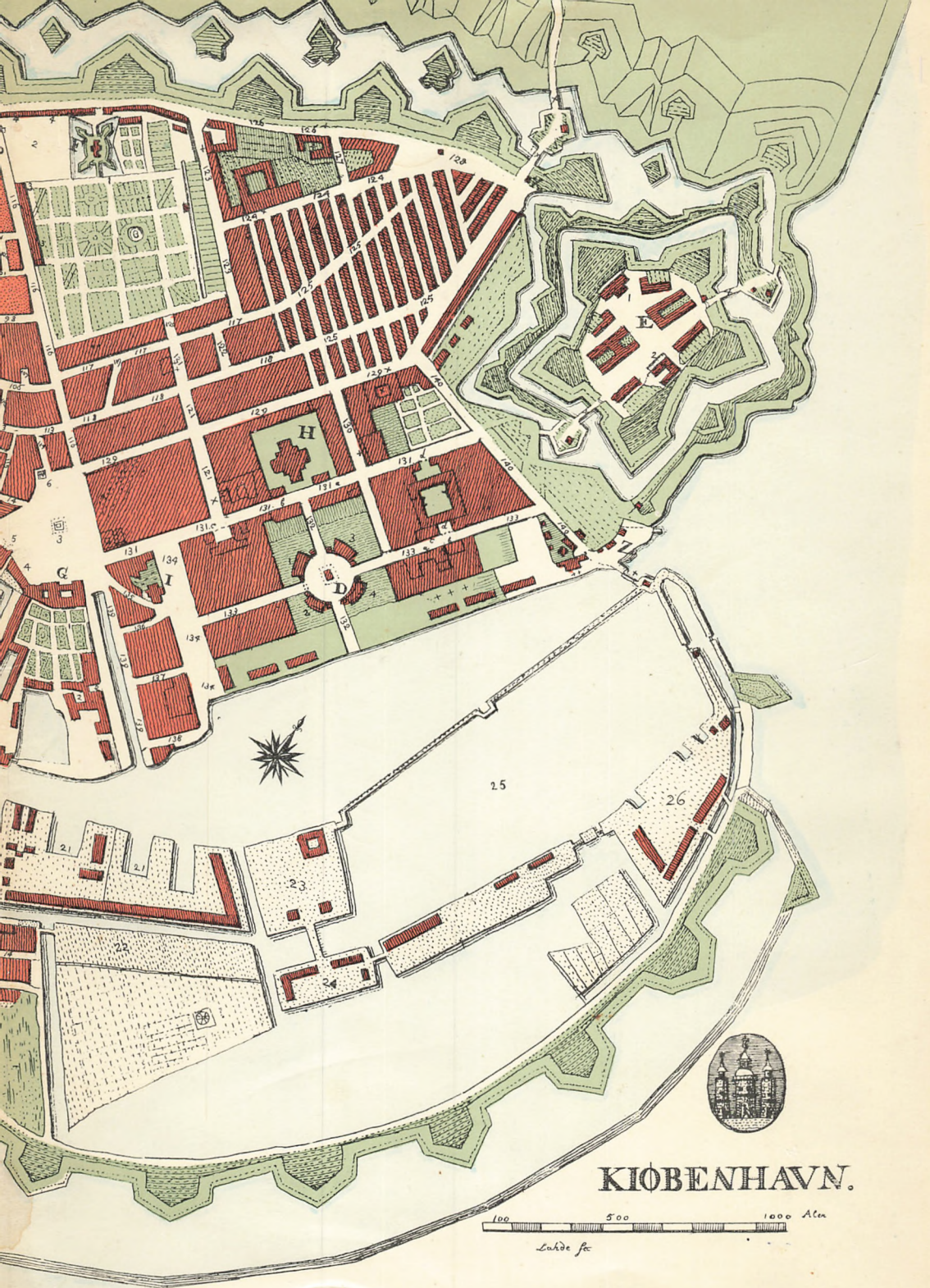
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIOBENHAVN.

100 500 1000 Alm
Lokke ft

BORGERSIND
GENNEM
175 ÅR

ESKILD FRIEHLING

BORGERSIND
GENNEM
175 ÅR

KØBENHAVN 1963

INDHOLD

Forord	9
Historisk oversigt	14
Understøttelser	32
Rentefri lån	40
Alderdomsforsørgelse	45
Organisation	59
Retlig stilling	84
Medlem af Borgervennen	94
Formuen	101
Fremtiden	113
Personregister	124

På et den 30. november 1959 afholdt møde i repræsentantforsamlingen for Borgervennen af 1788 fremsatte administrationen forslag om, at der i anledning af, at der den 4. juni 1963 er forløbet 175 år efter selskabets stiftelse, udarbejdedes og til medlemmer og venner af selskabet udsendtes et skrift om selskabets hidtidige og nuværende virksomhed.

Repræsentantforsamlingen vedtog administrationens forslag, og man henstillede til daværende medlem af forretningsudvalget, direktionssekretær, landsretssagfører E. Friehling at udarbejde skriftet. Landsretssagfører Friehling påtog sig velvilligt hvervet, og som resultat heraf foreligger nu denne bog, som det er selskabets håb vil bidrage til at skabe forøget kendskab til og interesse for Borgervennen af 1788, dens idé og dens virksomhed.

København, den 1. maj 1963.

På administrationens vegne

A handwritten signature in black ink, which appears to read "Helmi Lindstrand". The signature is written in a cursive style with some overlapping strokes.

FORORD

I slutningen af det 18. århundrede var det danske samfundsliv præget af fremgang og velstand. Under statsmanden A. P. Bernstorffs kloge og forudseende udenrigspolitiske ledelse af landet blomstrede handelen og skibsfarten, og de gode tider gav sig hos borgerskabet udslag i en ivrig virketrang, der fandt et synligt udtryk i organisation på alle områder. Foreninger blev dannet til oprettelse af skoler og biblioteker og til fremme af landbruget, selv god skik og opførsel søgte man i „Selskabet for Borgerdyd“ at fremme ved foreningsmæssige vedtagelser. På det økonomiske område arbejdede man på at organisere forsikringsvirksomhed og belåning af fast ejendom.

Alt dette var udtryk for en fællesskabsfølelse indenfor borgerskabet, som også gav grobund for sociale tanker. Disse viste sig blandt andet i omsorgen for forældreløse børn, for fattige og i oprettelsen af begravelsesselskaber.

Når en kreds af borgere i København den 4. juni 1788 stiftede „Det forenede Understøttelses-Selskab“, var de derfor i pagt med tidens ånd, og det var også i overensstemmelse med tidens omskiftelige karakter, at det i selskabets første vedtægter påpegedes, at „Ingen i Verden kan rose sig af Lykkens Bestandighed, førend Gravens Muld forbyder ham at tale“.

Som „tankesprog“ for det nye selskab valgte man „ved forenede Kræfter skal vi stræbe at støtte dig“ og havde dermed fundet udtryk for selskabets 2 formål, hvoraf det vigtigste var at yde lån, så „virksomme og arbejdslystne Medlemmer ikke i Mangel af Værktøj eller Materialer skulle være nødsaget til at frasige sig Arbejde og deraf flydende Fortjeneste“. Desuden

skulle der ydes hjælp til medlemmer, der kom i trang, og herved havde man især for øje den trang, der fulgte af alderdom, svaghed eller vanheld, hvorfor en tilsagt understøttelse var tænkt tillagt for livstid.

Som tiden gik, ydedes dog også understøttelse til afhjælpning af midlertidig trang, og endelig indførtes i selskabet fra år 1900 i overensstemmelse med tidens slagord „Hjælp til Selvhjælp“ adgang for det enkelte medlem til i selskabet at foretage opsparing, hvorved værdien af den aldersforsørgelse, der kan opnås gennem selskabet, blev væsentlig øget.

Nu ved selskabets 175 års jubilæum har det uforandret til opgave at hjælpe sine medlemmer, og det sker i dag i følgende former:

- A. Understøttelse,
- B. Rentefri lån,
- C. Tilskud, når livrente ønskes tegnet.

Selskabets navn blev i 1888 ændret til „Det Forenede Understøttelses-Selskab Borgervennen“, og i 1900 forenklet til „Borgervennen af 1788“.

Borgervennen er et af de få selskaber fra det 18. århundredes slutning, som endnu består, og dette fortæller om værdien af de tanker, der i 1788 førte den nævnte kreds af borgere sammen for uden tanke på egen fordel at hjælpe de medborgere, der af skæbnen måtte blive bragt i nød. Det må derfor fortsat være selskabets fornemste opgave at samle om sig medlemmer, der i første række har for øje at hjælpe andre.

Ved 100 årsjubilæet i 1888 udgav selskabet et af direktør E. N. Ritzau udarbejdet skrift BORGGER-VENNEN med en udførlig skildring af selskabets tilblivelse og en oversigt over de væsentligste begivenheder i selskabets første 100 år. I 1938 blev skriftet genoptrykt og af kaptajn E. C. Hertel forsynet med oplysning om selskabets virksomhed i årene 1888–1938.

I nærværende i anledning af selskabets 175-årsdag udsendte skrift gives derfor kun en kort oversigt over de vigtigste begivenheder i tiden 1788–1938, suppleret med meddelelser fra årene 1938–1963. Iøvrigt vil der blive givet kortfattede oversigter over selskabets virksomhedsgrene i de nu forløbne 175 år og endelig anført nogle betragtninger over, hvorvidt det fortsat her i landet måtte have værdi at appellere til en indsats for at yde hjælp, når vanskelighederne melder sig som følge af sygdom, anden ulykke eller alderdom.

I selskabets første love, Foundationen af 24. juli 1788, havde man for øje tidens mange fejlslagne foretagender og siger derfor:

„Nu staaer allene tilbage at kunne betage enhver især den almindelige, og desværre ikke gandske ugrundede, Frygt: at dette Selskab kan have samme Skiebne, som mange andre i den bedste Hensigt begyndte Selskaber, men af Skade lærer man at blive klog. Man haaber, at denne Selskabets Foundation, hvorved stedse ere holdte for Øine de Feil, der kunde have foraarsaget et eller andet vel begyndt Selskabs alt for tidlige Ophævelse, gandske skal betage alle og enhver en saadan Frygt, der kaster Stød i Veien for dets Fremgang og Tarv.

Man har bestemt sig at gaae en jevn Gang, thi ved at spende Buen for høit, skeer det ofte, at den gaaer i Stykker. Man søger ingen uvis Fordeel af Selskabets Indtægter, hvorved baade Capital og Renter undertiden gaae i Løbet; man tager derimod en Folio i Banqven, hvor al Indtægt over 100 Rigsdaler strax deponeres. – Man søger ingen Ære i strax at giøre store Ting uden at have Kræfter til at vedligeholde samme; nei, man har derimod, som meldt er, besluttet at samle en Fond af de første tre Aars Indtægter, ja en Fond der kan staae uryggelig, thi Renterne deraf tillagte til de aarlige Indkomster efter den Tid ville blive gandske klækkelige til den Understøtning, som nogensinde kan formodes,

da Ørkesløshed eller Dovenskab ingen Tilflugtssted finder hos dette Selskab; enhver som kan, skal efter Evne, saafremt Leilighed gives (hvilket man ikke haaber kan mangle her i Byen), anvises passende Arbeide, og den derfor bekommande Betaling komme Selskabet til Fordeel ved mindre Understøttelse. Man lønner ingen ufor nødne Betientere, betaler ingen unødvendig stor Huusleie, holder sielden Forsamlinger, og de faa gandske sparsommeligen. Man paadrager sig ingen skadelig Byrde, ved Huuskiøb eller Stiftelses Indretning; kort sagt man stræber eene at naae det Maal hvortil man sigter, nemlig: trængende Medbrøders nødvendige og nogenlunde anstændige Understøttelse.

Ovenanførte Grunde troe vi, kunde gandske tilintetgiøre den utidige Frygt, som Fordomme og urigtige Begreber ofte forarsage, og formaae enhver tilligemed os at haabe det beste om dette vores foreenede Understøttelses-Selskab.“

Det må håbes, at det lykkes også i kommende tider at finde sådanne former for selskabets virksomhed, at stifternes tillid til den fortsatte beståen ikke gøres til skamme.

Selskabets første segl forestiller ifølge den udførlige beskrivelse i foundationen af 1788 „Selskabets Forsamlings Sal, hvor de tilstædeværende Medlemmer ere skikkede til Sæde, da een af dets, ved Alderdom og Vanheld paa Knæe heldende Medlemmer kommer frem; paa Selskabets Vegne gaae Formanden og een af de andre Directeurer dennec, ved Skiebnens Byrde synkefærdige Mand, med Mildhed i Møde, tager ham hver under sin Arm og forkynder ham Selskabets Tankesprog, (som i Omskriften paa Seglet sees) ved foreenede Kræfter skulle vi stræbe at støtte dig“.

Selskabets segl af 1788.

Fotografi af lakaftryk
i det eksemplar af Foundationen af 1788,
der findes i Det kgl. Bibliotek.

HISTORISK OVERSIGT

Sin ærværdige alder til trods er Borgervennen i stand til at kunne gøre rede for sin tilblivelseshistorie.

I den af agent Hans Holck siden 1759 i København udgivne „Adresse-Avis“ havde der gennem årene været mange opfordringer til at deltage i erhvervsforetagender eller til at indtræde i selskaber og foreninger. Det har derfor næppe vakt særlig opsigt, at byens borgere den 13. maj 1788 der kunne finde den meddelelse, der førte til dannelsen af „Det forenede Understøttelses-Selskab“. Meddelelsen fremtrådte således:

No. 1788

30te Aargang.

No. 106

Københavns Kongelig
Adresse-Contours **Efterretninger.**
allene privilegerede

Udgives ugentlig 4 Gange.

Tirsdagen, den 13 May.

Bekjendtgørelse.

Ingen kan rose sig af Lykken førend han er i Graven; og enhver, i hvor betydelig hans Næringsvey end er, kan ved Alderdom og ulykkelige Tilfælde blive fattig og trængende, og hvor let da ikke Berteltaven og tilfiddit Börnehuefer blive en agtet og æret Mands, saavel som Kones Løn; saafor om muelig at komme aadanne til Hielp, saavel i den anseelige som den simple Stand, uden at falde nogen besværlig, indbydes alle og enhver, Høye og Lave, der ønske at bidrage til almindelig Vel, som Medlemmer i en simpel og borgerlig Venkabs, Nød- og Hielp-Cassa, hvortil Planer bekommes paa alle Byens Boglader for 2 Sk, og enhver, der vil indgaae som Medlem, behager saa snart muelig at indfende deres Navne og Boepæl til Adresse-Contouret eller Bogtrykker Holm i store Fioltræde No. 218, da Selskabet nærmere efter Planens Indhold ikal blive underrettet.

Den blev imidlertid gentaget den 14. og 19. maj, og til trods for dens anonyme karakter meldte der sig i løbet af få dage mange medlemmer. Den omtalte plan er desværre gået tabt. Den må have omhandlet selskabets formål og organisation og have givet udtryk for ønsket om at udgive et ugeblad. Til imødegåelse af forskellige indvendinger indrykkedes den 23. maj følgende yderligere meddelelse:

„Uagtet man med Glæde ser, at 160 allerede have meldt sig som Medlemmer i den simple og borgerlige Nøds- og Hjælpe-Kasse, der vel er tilstrækkelig til Bladets Trykning, findes dog fornødent at berette, først: at Selskabet ved Samling overlades at bestemme, om Direktionen skal vælges efter Planen eller ved Votering, dernæst: at Hensigten (som nogle formene) ingenlunde sigter til at bestyrke Lediggang. Nei, ædle Medborgere! det er alene for agtede gamle og ulykkelige Medbrødre, der er en bedre Skiebne værdig end at være Lemmer af almindelige Arbeidshuse, der vel næppe kan være en agtet Familie anstændig, fordi de ere fattige. Lad os da være enige som Venner, at vi ikke i Nødens Time skal anraabe den stolte Ærgerrighed om en nedrig Barmhjertighed, og de som anser Venskab og Borgerdyd for Pligt, ønske deres Medbrødre og dem selv i Nøden en bedre Skiebne, behage at anmelde sig paa Adresse-Kontoret eller hos Bogtrykker Holm i store Fiolstræde Nr. 218 inden næste Onsdag, paa det man i tilkommende Uge kan bestemme Selskabet, og ingen skal have Aarsag at fortryde at have anvendt saa nyttig 4 Skilling ugenlig.“

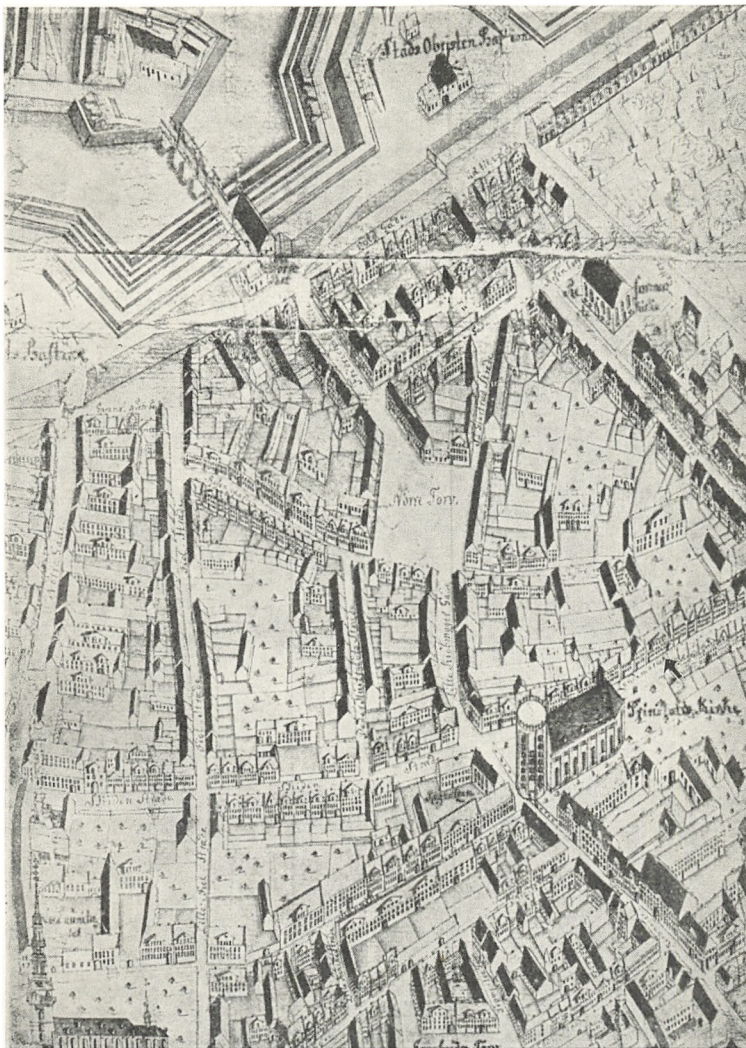
Inden månedens slutning fandtes tiden moden til at skride til selskabets oprettelse. Stiftende møde afholdtes i Holters lokale, Landemærket nr. 101 den 4. juni 1788 kl. 3.

Der var enighed om at stifte selskabet, og den 4. juni er siden fastholdt som selskabets stiftelsesdag. Til en kommission, der fik til opgave at udarbejde en plan for selskabet, valgtes:

Pastor Ludvig Manthey, 1ste Diakon ved St. Petri tyske Menighed, Kirurg Nikolai Wulff Jacobsen, Orlogskaptajn og Underføjrmester Johan H. Lütow, Kongelig Fuldmægtig Peter Feilberg, Kgl. Hofbilled- og Stenhugger Jens Karleby, Justitsraad, Apotheker Frantz H. Müller og Agent Heinrich Carl Meinig.

Disse blev de første for selskabet virksomme, men det viste sig ved et den 9. s. md. i kommissionen afholdt møde, at Købmand Abraham Hviid, Amaliegade litr. A, nr. 69, var den egentlige ophavsmand til selskabet. Han havde i foråret 1788 anonymt påbegyndt udgivelsen af et ugeblad „Borgervennen“, men var yderligere kommet på den idé, at der burde oprettes et selskab til understøttelse for gamle og ulykkelige borgere, „en simpel og borgerlig Venskabs-, Nøds- og Hielp-Cassa“, som han kaldte det, hvori enhver hæderlig mand uden hensyn til stand og stilling kunne indtræde for et ugentligt bidrag af 4 skilling, og hvis organ hans ugeskrift derefter skulle være. Han vedgik sit forfatterskab såvel til meddelelserne i Adresseavisen som til ugebladet.

Abraham Hviid var født i Jylland 1757 og havde 1782 løst borgerskab i København som forhandler af ostindiske og kinesiske varer. Han var en ægte søn af sin tid. Ivrigt virkede han med allehånde almenyttige planer og foretagender. I 1791 udsendte han „Forslag til Kiøbenhavns formuend-patriotiske Indvaanere“, hvori han indbød til deltagelse i en fabrikation af vinduesskærme efter kinesisk mønster, et initiativ for hvilket han belønnes med Landhusholdningsselskabets sølvmedalje, der bærer omskriften „Flid og Vindskibelighed. Belønning til Fædrelandets bedre Flor“. I dag ville han næppe vinde bifald for følgende anbefaling af den nye virksomhed, at den „sysselsætter Børn og giver dem og det andet Kiøn Lejlighed til, med deres svage Evner, at forhverve sig Livets nødvendige Ophold“. I 1794 oprettede han et begravelsesselskab. Størst held havde han med

Udsnit af Geddes eleverede kort over København, 1760-61.
Original i Københavns Stadsarkiv. Med pilen er vist den bygning, hvori selskabet
blev stiftet den 4. juni 1788. Bygningen gik til grunde ved bombardementet 1807.

sit virke for Understøttelses-Selskabet. Ikke alene ved sin idé til selskabets oprettelse og ved at overlade selskabet sit ugeblad, men også ved at fungere som bogholder og sekretær viste han sin trofasthed mod selskabet. Ansættelsen var oprindeligt tænkt som en midlertidig påskønnelse, idet man gjorde sig tanker om at få ham befordret i „Kongelig Tjeneste“. Han afgav da også en højtidelig erklæring overfor selskabet, hvorved han forpligtede sig til at varetage hvervet gratis eller nedlægge det i direktionens hånd, når det „allernaadigst maatte behage Hans Kongelige Majestæt af høi Kongelig Naade at befordre mig i Allerhøist-sammes Tjeneste og allernaadigst meddele mig et saadant Embede her i den Kongelige Residentsstad, hvorved jeg kunde blive holdt skadesløs for den aarlige Løn, som jeg nu nyder af ovenmeldte Selskab som Bogholder“.

På dette punkt havde selskabet dog ikke heldet med sig. Den gode vilje fremgår af agent Meinigs indlæg i ugebladet for den 12. november 1790: „Men dette, paa denne Maade at se Bogholderen forsørget i Kongelig Tjeneste, har efter Omstændighederne endnu ikke kunnet ske, skjøndt det i denne Henseende hverken har manglet eller i Fremtiden vil mangle paa mine Velynderes og Venners Bestræbelser; imidlertid haaber jeg, at disse ikke stedse vil være frugtesløse, og indtil den Tid maa da Selskabets Kasse bære den Byrde at lønne ham med 320 Rdl. aarlig“. Til trods for alle bestræbelser var Abraham Hviid i selskabets tjeneste med løn indtil sin død i 1800. (Det har desværre ikke været muligt at tilvejebringe et billede af Abraham Hviid.)

På et møde den 18. juli 1790 valgtes en direktion på 7 medlemmer, de samme som havde siddet i kommissionen bortset fra, at fuldmægtig Feilberg var blevet erstattet af Johan Bernhard Matzen, inspektør ved Alm. Hospital. Planen for selskabet blev foreløbig behandlet og derefter endeligt vedtaget på et nyt møde

den 24. juli. Dermed havde selskabet fået sine vedtægter, eller, som det kaldtes, „Foundation“, og dets navn var fastlagt til: „Det forenede Understøttelses-Selskab“. I 60 paragraffer gives der detaillerede regler for selskabet. Denne brede og omhyggelige stil var i nøje overensstemmelse med tiden. Det i 1786 stiftede Selskab for Efterslægten behøvede 147 paragraffer for at fastlægge sit formål og virke. De vigtigste af foundationens bestemmelser vil blive citeret i det følgende, kun skal her nævnes, at ugebladet fik navnet „Borgervennen“, under hvilket navn selskabet hurtigt blev kendt i daglig tale. Det første nummer af bladet udkom 1. august 1788, og fra september 1791 var dets udgivelse lagt i hænderne på en særlig skriftkomité..

Helt i overensstemmelse med tidens ånd måtte de virksomme direktører søge at knytte forbindelse mellem selskabet og kongehuset, hvis stilling var blevet yderligere styrket, efter at kronprins Frederik i statsrådsmødet den 14. april 1784 havde foranlediget Geheimekabinetssekretær Ove Høegh-Guldberg afskediget og selv havde stillet sig i spidsen for landets styre, støttet af blandt andre de samtidig udnævnte statsrådsmedlemmer, udenrigspolitikens leder, statsmanden A. P. Bernstorff, og generalprokurøren Henrik Stampe, der med sine fremragende evner som jurist og embedsmand har haft afgørende indflydelse på Danmark og Norges indre styrelse.

Det er forståeligt, at det stolt i ugebladet den 22. maj 1789 bekendtgøres: „Med en Glæde, som tilfredsstiller vore Ønsker, belønner vor hidtil havte Iver og opfylder vore Hjerter med den varmeste Taknemmelighed, forkynde vi Selskabet herved paa det høitideligste den Lykke, at: Hans Majestæt Kongen, Hendes Majestæt Dronningen, Hans Kongelige Høihed Kronprindsen, Arveprinds Frederik og Hendes Kongelige Høihed Prindsesse Sophia Frederikka, Hendes Kongelige Høihed Prindsesse Lovisa Augusta med hendes høie Gemal, Arveprindsen af Slesvig- Hol-

sten-Sønderborg, Høifyrstelig Durchlauchtighed, allernaadigst aarlig ville bidrage til Selskabet.“

Velvilje fra kongehuset har selskabet kunnet glæde sig over gennem alle årene. Siden 1789 har Kongen betænkt selskabet med et årligt bidrag, og efter Kong Christian IX modtog selskabet en arv, der er bevaret som et legat til fordel for selskabets trængende medlemmer.

I august 1789 viste Kongehuset yderligere selskabet sin bevågenhed ved at tillade, at selskabets møder blev afholdt i Prinsens Palæ i den sal i hovedfløjen – umiddelbart op til Ridder-salen – som blev benyttet af Det kgl. Landhusholdnings Selskab. Dette, der havde virket siden 1769, lempede sig efter Borgervennen og overlod desuden selskabet brugen af sine „Meubler“, hvoraf nogle endnu findes på Nationalmuseet. For denne venlighed kvitterede Borgervennen ved i sine vedtægter af 1791 at bestemme, at medlemmer, som af Landhusholdningsselskabet havde erholdt præmie for et eller andet praktisk foretagende, skulle have fortrinsvis adgang til selskabets rentefri lån.

Som medlemstallet steg, blev salen i Prinsens Palæ for lille, og selskabet fik Kongens tilladelse til at holde sine årlige stiftelsesfester i Frederiks tyske kirke på Christianshavn, (i 1901 omdøbt til Christianskirken). Da også denne blev for trang, opnåedes ved kgl. resolution 27. maj 1791 tilladelse til at benytte Frue Kirke, hvor man da holdt de smukke årlige kirkefester under medvirken af Det kongelige Kapel og Det kongelige Teaters sangere og sangerinder. I 1801 blev de imidlertid indstillet på grund af de dermed forbundne omkostninger. Også andre forhold vidner om, at sparsommelighed gennem årene har præget selskabets virke. Således aflyste man i statsbankerottens år 1813 den berammede kirkefest i anledning af selskabets 25 års jubilæum; man frygtede de høje priser på vokslæs.

Da selskabets ønske om at bruge Frue Kirke til en højtidelig-

Prinsens palæ. Opført 1743-44 af arkitekten Niels Eigtved.
Maleri ca. 1747-50 af Rach og Eegberg, Valbygård.

hed i anledning af 100 års jubilæet i 1888 mødte indsigelser, henviste man til den kgl. resolution af 1791. Det kan ikke oplyses, om dette overvandt vanskelighederne; bistand fra kirkens sognepræst, stiftsprovst P. C. Rothe har uden tvivl været af større værdi. Denne, der havde vundet sig et godt navn som en virksom og nidkær deltager i byens kirkelige arbejde, havde også tidligere hjulpet selskabet, hvori han var administrator fra 1855–65.

Af selskabets første direktører må for særlig virksomhed i selskabets tjeneste fremhæves Heinrich Carl Meinig, Hansestædernes agent og resident i København fra 1775 og indtil byerne i 1810 blev indlemmet i Frankrig.

Meinig karakteriseres som en alvorlig og moden personlighed,

en anset mand med gode forbindelser, forstandig, uegennyttig og human. Med en mønsterværdig energi havde han fra første færd antaget sig selskabets anliggender. Den hurtige stigning i medlemstallet skyldtes for en overvejende del hans utrættelige bestræbelser. Desværre blev hans virke kun kortvarigt. Efter nogle stridigheder mellem direktørerne valgtes i februar 1791 en ny ledelse, der fik tilvejebragt nye vedtægter for selskabet, udarbejdet af en blandt medlemmerne valgt lovkommission. Det betydeligste medlem heraf var højesteretsadvokat, justitsråd Peter Uldall. Af sin samtid var denne dygtige jurist især kendt for sine defensorater for Dronning Caroline Mathilde og Johann Friedrich greve Struensee. Da dronningen sad som fange på Kronborg, efter at Struensee var styrtet den 16.–17. januar 1772, antog hun efter eget valg Uldall som forsvarer i den af Christian VII mod hende anlagte sag, der førte til ægteskabets ophævelse og hendes forvisning til Celle i Hannover. Det var dog først, da hendes broder, kong Georg III, der tillige var kurfyrste af Hannover, greb ind, at det oprindeligt bestemte forvisningssted Aalborg blev ændret til Celle.

De nye vedtægter indeholdt af væsentligt nyt kun den ændring, at selskabets øverste styrelse skulle være et repræsentantskab mod tidligere forsamlinger af alle selskabets medlemmer. Den daglige ledelse blev lagt i hænderne på en administration på 3 medlemmer. Ophævedes selskabet, skulle dets midler henlægges under Københavns kommune, hvis styre, „de 32 mænd“, skulle uddele renterne til trængende indenbys personer.

Af særlig værdi for selskabet var det imidlertid, at nu var fødselsvanskelighederne ovre, og selskabet gik ind i en periode præget af ro og stigende økonomisk styrke. Allerede i 1793 havde man 1775 medlemmer, og arbejdet med kontingentets indkrævning, formuens forvaltning, ugebladets udgivelse og låne- og understøttelsessagernes behandling havde taget et så-

AGENT HEINRICH CARL MEINIG
Silhouet i Det kgl. Bibliotek.

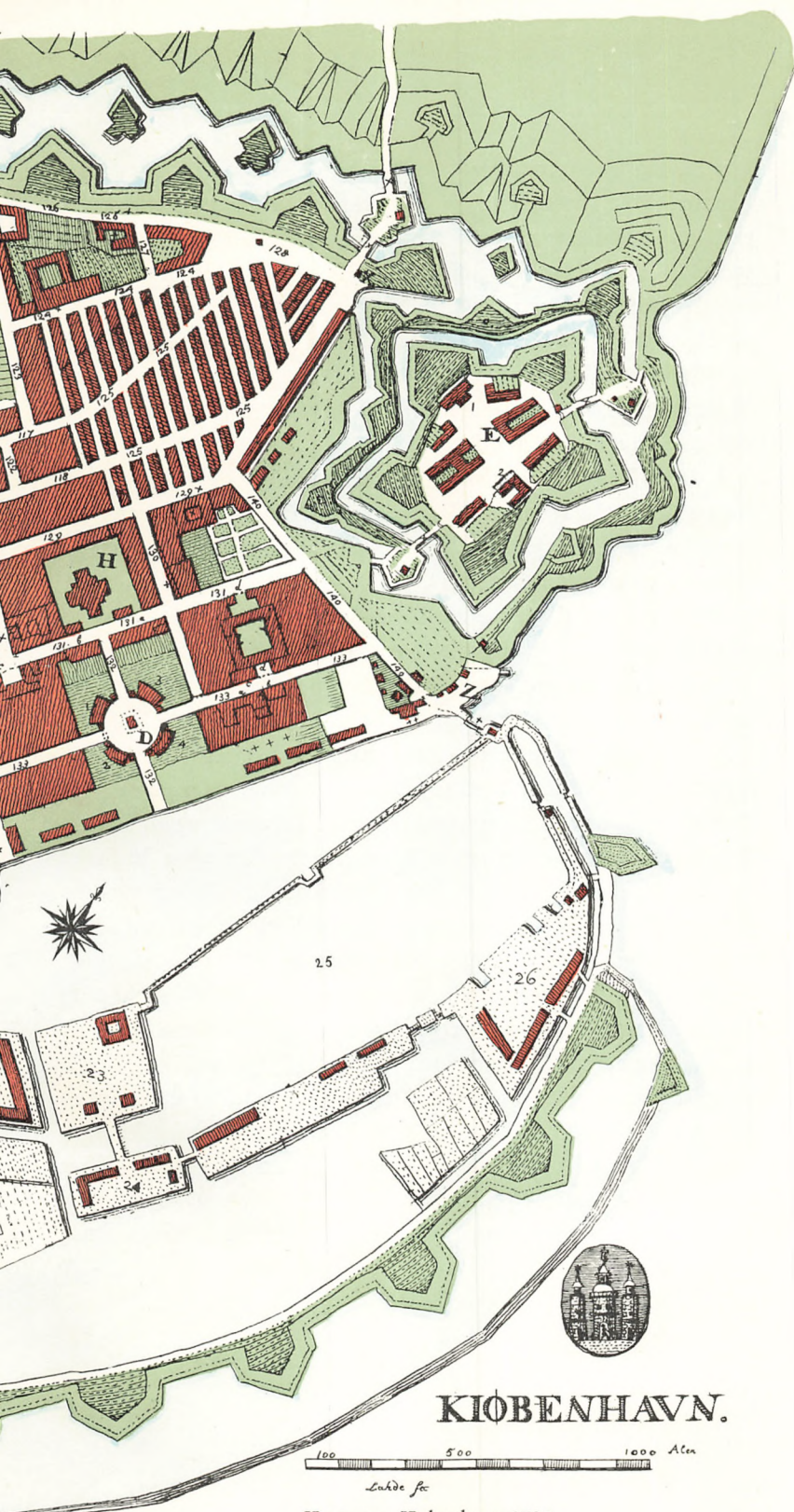
dant omfang, at det var nødvendigt at udvide det lønnede personale, der kom til at omfatte både en bogholder og en kasserer.

1807 satte sine spor også i Borgervennens journaler. Den ved bombardementet den 2. til 5. september affødte elendighed fremkaldte 177 ansøgninger om understøttelse, hvorfor alle regler lempedes, så de flest mulige kunne hjælpes. Statens økonomiske uføre, der gik over landet med værdiløse penge og førte til statsbankerotten i 1813, ramte Borgervennen som andre, men for dem, der som selskabet – af klogskab eller anden årsag – havde sat sine penge i fordringer på staten og kun lå med en lille kassebeholdning, blev tabet kun ringe.

Ro prægede derefter selskabet i det næste halve århundrede. Onde tunger talte om, at „Det forenede Understøttelsesselskab ikke længere var noget selskab, men en af 3 personer administreret formue“. Trods alt fulgte man dog med tiden og ændrede vedtægterne i overensstemmelse med indhøstede erfaringer, men stadig med det for øje: ved øgede understøttelser eller større lån

Christianshavn

KJØBENHAVN.

100 500 1000 Aln

Linde fec

Kort over Kjøbenhavn 1795.

at yde den bedst mulige hjælp til de af skæbnen ramte medlemmer. Man søgte samtidig at fastholde selskabets karakter af en sammenslutning af folk i gode kår ved at skærpe betingelserne for optagelse. I vedtægterne af 1841 hedder det meget tydeligt herom: „at kun den, hvis Kaar og Udkomme gjorde det rimeligt, at han vilde kunne virke for Selskabets Hensigt, og først da vilde gjøre krav paa dets Understøttelse, naar en Forandring til det Værre i hans økonomiske Stilling maatte indtræde, skulde kunne optages som Medlem“.

I disse år kunne selskabet dog glæde sig ved hengivenhed fra en række medlemmer, der ved testamentariske bestemmelser betænkte det med legater, hvilket yderligere bidrog til at øge selskabets virkemuligheder.

Tilslutningen til selskabet, således som dette fandt udtryk i medlemstallet, havde været god gennem mange år. Fra omkring 1500 medlemmer ved århundredets begyndelse var selskabet vokset til ca. 2800 i 1850 og havde kulmineret med ca. 3100 omkring 1870. Derefter begyndte medlemstallet at falde, for i århundredets slutning at være nede under 1500. Mange reformforslag blev drøftet, men først med Geheimeetatsraad Ludvig Bramsens afgørende indsats i århundredets allersidste år førtes nye tanker ind i selskabet. For den brede befolkning var der gennem lovgivningen skabt mere trygge forhold end tidligere, men Ludvig Bramsen fandt, at fra borgere, der fortsat satte en ære i at søge at klare sig selv, måtte der kunne opnås tilslutning til et selskab, der dels kunne modtage de pågældendes opsparing til alderdommen, dels give løfte om hjælp, hvis små kår gjorde dette påkrævet, når alderen meldte sig. Herved indførtes tanken om „hjælp til selvhjælp“, men det stod Ludvig Bramsen klart, at selskabet for at få rimelige muligheder for at støtte måtte bygge på selskabets grundlæggende idé om tilslutning også fra kredse, for hvem tanken om egen fordel ikke spillede ind. Ved contin-

gentindbetaling og ved at give afkald på det tilskud til alderdomsforsørgelse, som de pågældende er berettiget til at få fra selskabet, øger de pågældende den bistand, som selskabet kan yde de medlemmer, der har støtte behov. Disse tanker vandt tilslutning og gav sig efterhånden udtryk i øget medlemstilgang og samtidig i en for en så begrænset kreds betydelig opsparing.

Først inden for de sidste 10 år har medlemstallet påny vist nedgang, denne gang formentlig fordi der i befolkningen skabes tvivl om opsparingens værdi, når den politiske ledelse i landet stadig forringer pengenes værdi. Øget velstand og forbedrede sociale forhold, især gennem folkepensionens indførelse, må antages også at have spillet ind.

Som foran gengivet blev det ved foundationen af 1788 tilsagt medlemmerne, at „Selskabet paadrager sig ingen skadelig Byrde ved Huuskiøb eller Stiftelses-Indretning . . . “ Denne regel er trofast blevet fulgt, og lejede møde- og kontorlokaler har derfor altid været benyttet.

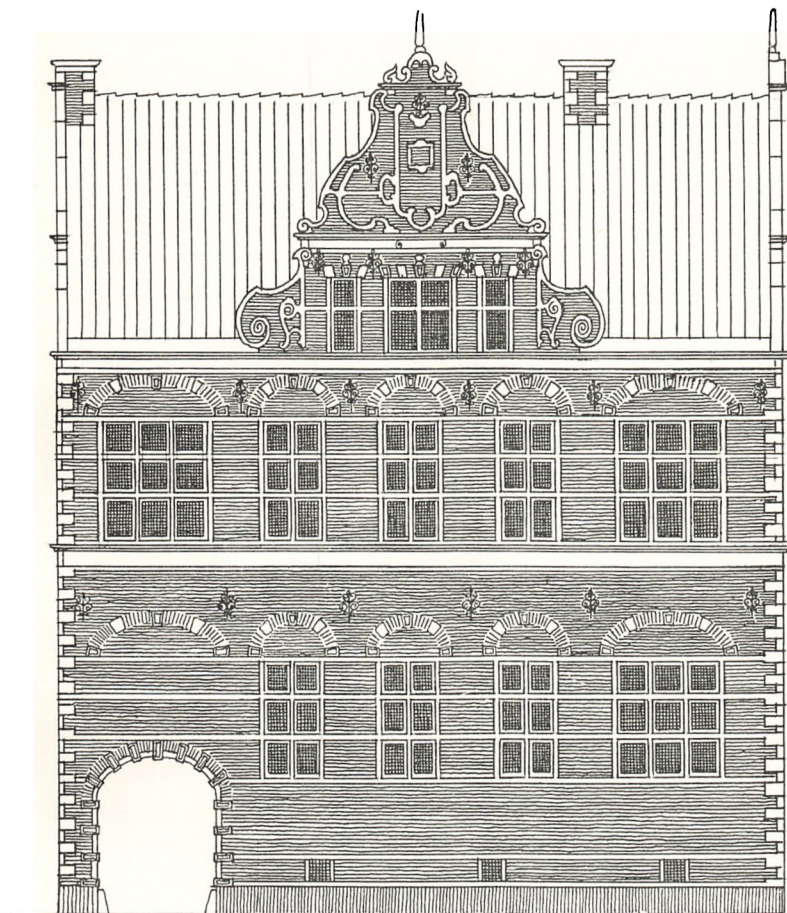
Medens årsfesterne allerede i 1790 blev forlagt som foran omtalt, holdt selskabet sine repræsentantforsamlinger i Prinsens Palæ fra 1789 til 1836. Man holdt tappert stand til trods for, at man med Landhusholdningsselskabet måtte tåle de ulemper, der fulgte af, at højesteret, da det af Kong Christian VI opførte Christiansborg brændte den 26. februar 1794, fik overladt riddersalen i Prinsens Palæ. Det havde været slemt nok i tiden op til 1794. Maleren Jens Juel havde haft riddersalen som malerstue, og selskaberne måtte tåle, at maleren, hans hjælper og hans klientel gik gennem lokalerne, endog under møder. Nu blev det rent galt. Landhusholdningsselskabet protesterer i 1795: „Selskabets Forsamlingssal er nu intet andet end Højesterets forsål; hvilket medfører den Uejlighed, at Selskabet, hver gang det forsamler sig, maa lade sine Møbler transportere ud og ind, ej at tale om den Urenlighed, der undertiden der eksisterer, naar

en eller anden sag i Højesteret kan have tillokket Mængde af Tilhørere“.

Fra 1836–1845 benyttede man det lokale på Københavns Raad- og Domhus, som var overladt til Kjøbenhavns Brandforsikring. Til trods for, at dette selskab havde en lovhjemlet ret til kontor på byens rådhus, blev der stadig kostet rundt med det, og i forbindelse med en sådan omflytning takkede Borgervennen af. Man flyttede tilbage til salen i Prinsens Palæ, for derefter i de mange år fra 1854 til 1911 at holde repræsentantforsamlinger i et lokale i den meget smukke bygning Østergade nr. 54.

Stærke historiske minder knytter sig til dette sted, om hvilket man har oplysninger tilbage til 1377, hvor ejeren var Cecilia Krakow. Også rigshofmesteren hos Kong Hans, den mægtige Poul Laxmand, kendt for sine umådelige godser og sin godgørelse mod kirker og klostre har været nævnt som ejer, men byhistorikeren, generalmajor H. U. Ramsing bestrider nu rigtigheden heraf. Derimod vides med sikkerhed, at her opførte 1640 rentemester Henrik Müller den viste smukke røde renaissancebygning. Som generaltoldforvalter og storgodsejer fik han sådanne indtægter, at han ligesom Kong Christian IV på Frederiksborg måtte indrette sig en „pengeslidsk“ ned til sit skatkammer i kælderen.

I 1790 blev ejendommen erhvervet af Selskabet for Efterslægten, der her fik lokaler til sin i 1787 påbegyndte skole. Denne bestod som selskabets skole til den i 1909 blev overdraget til „De forenede Skoler“. Samme år skilte selskabet sig af med bygningen ved det salg til grosserer A. C. Illum, der førte til ejendommens nedrivning i 1912, og som i årevis gav anledning til megen harme såvel fra pressen som fra byens styre. I sit forsøg på at imødekomme de meget betydelige økonomiske krav, som opfyldelsen af selskabets opgaver stillede, havde Efterslægtsselskabets direktion næppe anden udvej, men det var smerteligt, at

Efterslægtsselskabets gård, Østergade 54.
Opført 1640 for rentemester Henrik Müller.
Rekonstruktion af H. H. Engqvist efter opmålinger i Nationalmuseets arkiv.

endnu en af byens meget få renaissancegårde skulle gå til. Salget førte også til, at Borgervennen efter i mere end 50 år at have nydt velvilje fra Efterslægtsselskabet måtte give afkald på husly i den historiske bygning. Fra 1911 har repræsentantskabet holdt sine møder i lejede lokaler forskellige steder i byen.

Til selskabets daglige administration behøvedes oprindelig ingen særlige lokaler. Men klarede sig med først bogholderens private bolig og senere desuden kassererens bopæl. Denne adskillelse varede til 1900 og var gennemført så omhyggeligt, at der ikke alene førtes et sæt regnskabsbøger hvert sted, men de pågældende affattede hver sit årsregnskab, der til undren for uindviede begge blev offentliggjort i ugebladet. Først i forbindelse med den omfattende nyordning i 1900 fik selskabet sit eget kontor i Stormgade nr. 4. Her blev det til 1917, og efter at have haft til huse i Ny Kongensgade og Vester Voldgade, flyttede det i 1957 til den gamle gård Lille Strandstræde 14. På dette sted har i det 18. århundrede boet en lang række af Danmarks admiraler og her nydt godt af, at der dengang til ejendommen hørte en stor have, der førte helt ned til havnen, hvorfra der hurtigt kunne sejles til flådens leje. Nævnes bør søhelten Niels Juel, der først senere lod bygge sit eget palæ på hjørnet af Kongens Nytorv og Bredgade, hvor nu det franske gesandtskab har til huse. Senere skiftede den gamle gård hyppigt ejer og var snart bryggeri, snart vognmandsgaard. Fra 1826 til 1837 hørte ejendommen under Det kgl. Teater, og brugtes som materialgård, hvor dekorationer og rekvisitter opbevaredes. I denne periode var her tjenestebolig for dr. J. C. Ryge, lægen fra Flensborg, der efter en avisannonce blev skuespiller på Det kgl. Teater og tidens største fremstillere af heltene i Oehlenschlägers tragedier. Han virkede også som instruktør og økonomiinspektør, og til trods for at han med sit stridbare sind lagde sig ud med alle ved teatret, var han alligevel knyttet til dette i 29 år, fra 1813 til sin død i 1842.

De nuværende bygningers historie kan med sikkerhed føres tilbage til 1774–76, hvor det vides, at den daværende ejer, direktør i Asiatisk Kompagni, brigadér William Halling lod dem bygge om. Når medlemmerne i dag har ærinde på kontoret, er

Brigadér William Hallings gård, Lille Strandstræde 14.
Huset har fået sin nuværende skikkelse ved en ombygning 1774-76.

de i omgivelser, der direkte viser tilbage til den tid for 175 år siden, da deres gamle selskab blev stiftet.

UNDERSTØTTELSER

I overensstemmelse med tidens fremgangsmåde skete opfordringen til at danne selskabet ved det tidligere omtalte anonyme opråb i Kjøbenhavns Adresse-Contoires Efterretninger i maj 1788. Det hedder heri, at „enhver, i hvor betydelig hans Næringsvei end er, kan ved Alderdom og ulykkelig Tilfælde blive fattig og trængende og hvor let da ikke Bettelstaven og til sidst Børnehuset blive en agtet og æret Mands saa velsom Kones Løn“. Hermed var angivet det påtænkte selskabs formål, der også fandt udtryk i selskabets oprindelige navn „Det foreenede Understøttelses-Selskab.“

I selskabets første vedtægter: foundationen af 24. juli 1788, hedder det:

„Ingen Medlem nyder mindre end 20 Rdlr., og ingen højere end 100 Rdlr. aarlig Understøttelse. Enken efter en Medlem af Selskabet kan ligeledes efter befindende Omstændigheder vente vilkaarlig Understøttelse; og bør Directionen drage Omsorg for Forældreløse Børns Anbringelse til de publicque Forsørgnings Anstalter.“

Midlerne til selskabets understøttelsesvirksomhed blev tilvejebragt ved, at der påhvilede alle medlemmer et kontingent på mindst 4 skilling ugentlig. Denne kontingentforpligtelse består stadig, dog at kontingentet i dag er 7 kr. årligt. Selskabet havde i øvrigt indtægt af en fattigbøsse, der på de 2 årlige møder blev bragt „omkring til hver Medlem, for at indsamle, hvad enhver til Selskabets samlede Fond vil give“. Ved de årlige stiftelsesfester gav foruden fattigbøssen også billetsalget – i de første år – en god indtægt til selskabet.

Selskabets segl af 1791.

For at styrke selskabets økonomi var det vedtaget, at alt, hvad der i de 3 første år indkom til selskabet, skulle opsaves og indgå i en fast fond, som „paa ingen Maade og under ingen Forevenning maae angribes eller forødes“. Denne vedtagelse var ganske naturlig, idet adgangen til at blive medlem af selskabet var begrænset til sådanne borgere, der var „i god Nærings-Vei, eller have Betiening med staaende Løn.“ Man mente herved med nogen ret at kunne antage, at ingen foreløbig skulle behøve understøttelse.

Ved 3-års fristens udløb forelå dog mange ansøgninger om understøttelse, men takket være den store tilslutning – selskabet havde allerede 1600 medlemmer og en påregnelig årlig indtægt på 3000 Rdlr. – kunne man yde efter tidens forhold anselig hjælp til trængende medlemmer.

Det var oprindelig tanken at uddele varige understøttelser, „pension“, af en størrelse, der kunne dække en egentlig forsørgelse. Opråbet i Adresseavisen og foundationen peger især på den på den tid af alderdom følgende nød.

Repræsentantskabet bevilgede da også på sit møde den 21. november 1791 „aarlig Understøttelse til de af Selskabets Medlemmer, som havde ansøgt samme, saalænge som de kan bevise, at de dertil ere trængende og værdige.“ Understøttelserne var på

10–25 Rdlr. årlig, og det må på baggrund af den tilslutning, selskabet fik i alle lag af befolkningen, antages, at for sådanne beløb havde man sit nødtørftige udkomme. Dette kan vel også støttes på, at bogholderen, hvem alt arbejde i selskabet påhvilede – bortset fra det trælse slid at indkræve det ugentlige kontingent – var tilstået en årlig løn på 100 Rdlr. stigende efter medlemsantallet til 300 Rdlr., der var maximum. For disse „pensioner“, der havde karakter af en livsvarig forsørgelse, redegøres senere i kapitlet: „alderdomsforsørgelse“.

Allerede i 1792 kom man ind på at afhjælpe øjeblikkelige nødsituationer med en „gratifikation“, hvis størrelse bestemtes af de foreliggende omstændigheder. Hermed klarede man sig i de første 100 år, men da gratifikationerne havde en tendens til at blive varige understøttelser – omend af beskedent omfang, – blev det i de i 1887 vedtagne vedtægter bestemt, at gratifikationer kun gives et år ad gangen, og at de er bestemt til medlemmer med familie, der på grund af sygdom eller anden uforkyndt årsag er kommet i nød.

Efter at der af selskabets årlige indtægt var henlagt et beløb til den faste fond, og efter at der var sat de fornødne midler af til rentefri lån og til pensioner, fremkom det beløb, der var til rådighed til gratifikationer.

Gratifikationernes størrelse var bestemt ved vedtægterne. Med beskedne beløb søgte man at yde en håndsækning i en akut nødsituation.

Ved den andetsteds omtalte reorganisation af selskabet i 1899, hvorved selskabets opgaver udvidedes til at omfatte ydelsen at tilskud til livrentetegning, skete der også en omlægning af selskabets understøttelsesvirksomhed.

Begrebet gratifikationer blev afskaffet, og i stedet bestemtes, at det er et led i selskabets formål „at understøtte trængende Medlemmer paa midlertidig Maade“. Understøttelsesportionerne kun-

ne højst være 50 kr. og var bestemt til afhjælpning af øjeblikkelig trang, og ialt kunne et medlem kun modtage 200 kr.

Fremtidig skulle understøttelserne udredes af understøttelsesfonden, der blev dannet af selskabets legater suppleret med et tilskud fra den øvrige formue, således at fonden fik en størrelse på 50.000 kr. Det bestemtes yderligere, at der årligt skulle tilskyldes 4.000 kr. af selskabets indtægter, indtil fonden når en størrelse på 100.000 kr. Den del af fondens indtægter, der ikke blev anvendt til understøttelser, blev lagt til kapitalen. Ved udgangen af 1911 manglede fonden kun et mindre beløb i at nå de 100.000 kr., og medlem af repræsentantskabet, direktør Emil Jensen, kendt for sit medlemskab af Sø- og Handelsretten og værdsat for sin meget store interesse for selskabet, skænkede derfor understøttelsesfonden 1.000 kr. Hermed bortfaldt tilskuddet fra driften, og dette betød øgede muligheder for støtte på selskabets andre virksomheder, og administrationen fastholdt, at tilskuddet ikke skulle træde i funktion igen, selv om understøttelsesfonden kom under 100.000 kr. ved ydelse af særlige, midlertidige understøttelser.

Selskabets nuværende vedtægter af 1937 bestemmer: „Understøttelse kan kun gives til sådanne, der har været i selskabet i mindst 5 sammenhængende år og har betalt medlemskontingent. Understøttelserne må for det enkelte medlem kun i ganske særlige tilfælde overstige 200 kr. i løbet af et regnskabsår. Den omstændighed, at et medlem er livrenteforsørget, eller at han har indskud indestående eller lån løbende hos selskabet, er ikke hindring for, at han kan opnå understøttelse.“

Andragender om understøttelser indgives til og afgøres af administrationen. Den nuværende ekstraordinære „dyrtid“ – forøvrigt et ord, der vender tilbage i Borgervennens annaler med en forbavsende regelmæssighed – må siges at lægge sådanne byrder på de vanskeligt stillede medlemmer, at den må kunne sidestilles med vedtægternes „ganske særlige tilfælde“, hvorfor repræsen-

tantskabet har bemyndiget administrationen til at overskride den fastsatte grænse for understøttelsernes størrelse.

Inden understøttelsernes uddeling gøres der en indsats for at få de til grund for ansøgningerne liggende forhold oplyst bedst muligt, og hvor en nødsituation foreligger, støtter selskabet gerne. Er der mulighed for væsentlig bedring af den pågældendes situation, ydes der den fornødne bistand, uden den skelen til „fortilfælde“ eller „konsekvenser“, der ofte lammer det offentliges muligheder for at hjælpe. Således kan nævnes, at selskabet, hvor sygdom varigt har ramt yngre medlemmer, har søgt konstruktivt at bidrage til udnyttelse af en foreliggende beskæftigelsesmulighed, og da ganske set bort fra, om en investering, for eksempel i mindre værktøjsmaskiner eller lign., kan „svare sig“ set i forhold til det økonomiske udbytte, den pågældende kan opnå, eller omfanget af den benyttelse, den pågældende kan præstere. Afgørende har været, om selskabet har kunnet bidrage til en for den pågældende betydningsfuld lettelse i den foreliggende sygdomssituation. Iøvrigt mærkes det – ikke mindst i forholdet til de ældre medlemmer – at der ofte lægges megen vægt på den venlighed, hvormed der hjælpes. Foruden at være en økonomisk bistand, kan selskabets håndsrækning virke som et lyspunkt i en grå og trist hverdag. I et samfund, hvor de gamle nu overlades mere til sig selv, end tilfældet var tidligere, hvor de pågældende ofte blev optaget i næste generations husstand, er det af værdi, at vore ældre medlemmer mærker, at de ikke er blevet glemt.

I jubilæumsåret er understøttelsesfonden vokset til 166.925 kr. 17 øre og dens årlige indtægt til 11.500 kr. I de nu forløbne 175 år er der ialt til Borgervennens medlemmer udbetalt i gratifikationer og understøttelser 890.311 kr.

Når selskabet i dag har så gode muligheder for at hjælpe skyldes dette, foruden selskabets opsparing til understøttelsesfonden, at medlemmer såvel som personer udenfor medlemmernes kreds

gennem årene har betænkt Borgervennen enten ved at tillægge selskabet legater eller ved at bestemme, at Borgervennen skulle nyde godt af udbyttet af legater, der blev administreret andetsteds.

På selskabets generalforsamling den 12. marts 1840 blev det besluttet, at der en gang årligt i ugebladet skulle gives meddelelse om de legater, der var skænket selskabet „paa det deres (Givernes) velgjørende Sindelag imod Selskabet ikke skulde tabe sig i Tidens Løb, men blive til et varigt Minde hos dets Medlemmer“. Efter ugebladets ophør i 1888 har legatfortegnelsen været optrykt i selskabets årsberetninger.

I overensstemmelse med den anførte tankegang gengives den i årsberetningen for 1962 optagne fortegnelse her:

Legater, der er tildelt selskabet siden dets stiftelse.

a. Legatkapitaler:

N. Brocks legat (1805)	11.307 kr. 95 øre
J. W. Grells legat (1812)	2.200 - 00 -
Enkefru C. A. Bønckes legat (1827)	4.000 - 00 -
Carolinelegatet (1829)	5.000 - 00 -
Enkefru M. Koføeds legat (1839)	1.000 - 00 -
J. H. Lunds legat (1853)	2.773 - 06 -
H. M. Mallings, f. Roulunds legat (1881)	1.000 - 00 -
Enkefru J. G. Høyers legat (1882)	10.000 - 00 -
Kong Christian IX' des legat (1906)	800 - 00 -
Direktør Emil Jensens legat (1911)	1.000 - 00 -
Grosserer A. M. Salomons legat (1927) ..	500 - 00 -
J. G. A. Eickhoffs legat (1948)	500 - 00 -
Cand. phil. S. F. A. A. Bechs legat (1904, 1959) oprindelig 3.000 kr.	33.385 - 88 -

b. Arlige rentelegater:

S. A. Eibeschütz' legat (1856)	200 kr. 00 øre
W. P. Heymans legat (1863)	15 - 96 -
B. M. Goldschmidts legat (1874)	3 - 00 -
C. W. Gerickes legat (1891)	350 - 00 -
H. A. N. Cappelens legat (1894, 1923, 1929, 1959)	2.500 - 00 -
Købmand R. M. Lund og hustru, Dorthea, født Holsts legat (1911)	200 - 00 -
Cand. phil. S. C. R. Wulffs legat (1961) ..	400 - 00 -
S. A. Eibeschütz' legat til udlån (1856) ..	2.000 - 00 -

Som det vil ses, har selskabet helt op til de seneste år været betænkt, og i anledning af 175 års jubilæet har selskabet haft den yderligere glæde at modtage gaver og tilsagn om gaver til et betydeligt beløb, og herom vil der blive givet meddelelse i selskabets årsberetning for 1963.

I ekstraordinære situationer har selskabet altid været parat til at anspænde sine muligheder for at hjælpe nødstedte medlemmer. Efter Københavns bombardement i dagene 2.-5. september 1807 suspenderedes alle regler, for at de flest mulige kunne få hjælp. Det er selskabets bærende idé, at nød kan ramme selv den, der synes bedst sikret. På samme måde kan helt uventet alvorlige ulykker gå over landet, så en ekstraordinær indsats bliver nødvendig. I forståelse heraf oprettedes i 1937 „Ekstraordinær Hjælpfond“ af et beløb på 41.920 kr. 44 øre, der var blevet ledigt, efter at selskabets forpligtelser overfor de medlemmer, der oppebar „pension“ fra før 1900, var hørt op. Fondens midler „må kun anvendes i særlige tilfælde (krig, store epidemier og lign.), hvor der fremkommer omfattende ekstraordinær trang til hjælp blandt selskabets medlemmer“. Allerede få år efter opret-

telsen blev fonden bragt i anvendelse. Ved de ulykkelige hændelser, der trods al omhyggelig planlægning skete i forbindelse med Royal Air Force's bombardement af Gestapos hovedkvarter i Shellhuset i København den 21. marts 1945, rantes også medlemmer af selskabet på liv og ejendom, og støtte blev bevilget af fonden. Igen ved det sovjetiske bombardement af Rønne den 7. maj 1945 led et medlem af selskabet skade og modtog hjælp fra fonden.

Fonden har gennem årene modtaget tilskud fra selskabets overskud, men har i 1949 nået de 75.000 kr., der i vedtægterne er fastsat som maksimum.

RENTEFRI LÅN

I 1788 fandtes kun få muligheder for at opnå lån. Der var ingen sparekasser eller private banker, og særlig tillid kunne man vel næppe have til de lånetilbud, der fremkom for eksempel i Adresse-Avisen. Det var derfor et udtryk for en forståelse af tidens vanskeligheder for den, som ønskede at skaffe sig virkemidler til håndværk eller beskeden fabrikation, at ydelsen af lån blev et formål for den „Venskabs-, Nøds- og Hjælpekasse“, hvorom købmand Abraham Hviid i 1788 stillede forslag. I tidens sprog lyder bestemmelsen herom i foundationen således:

„Ligesom i denne Foundations Indledning er sagt, at dette Selskab ikke skal være Tilflugt for Ørkesløshed eller Dovenskab, saa vil man og ved dets Slutning stadfæste samme, ved herved at forsikre enhver trængende men derhos virksom og arbejdlystende Medlem, Selskabets Understøttelse til fornødent Verktøi og Materialiers Indkiøb, saaledes, at de ikke i Mangel deraf, eller Credit til dets Anskaffelse, skulle være nødsagede at frasige sig Arbeide, og den deraf flydende Fortieneste; et Forskud fra 5 til 50 Rdlr. uden Caution kan en saadan trængende Medlem efter Omstændighederne vente at blive understøttet med til foranførte Ting, imod at afbetale samme i visse Terminer, eller paa engang, efter Directionens Beslutning, og at betale 4 Procento naar Laanet overstiger 10 Rdlr.

Større Summa end 50 Rdlr. kunde vel i udkrævende Tilfælde bekommes, men ikke uden antagelig Forsikring og 4 Procento.

Skulle, som ikke er at formode, nogen være saa uerkiendtlig og slettænkende, ikke at betale saadant et erholdt Forskud til den belovede Tid; da udelukkes han uden videre Advarsel af Selska-

bet, som den der selv dertil har gjort sig uværdig, og frasagt sig sin dertil havende Ret“.

Efter udløbet af den 3-års periode, i hvilken man havde besluttet at henlægge alle indtægter til en urørlig fond til sikring af selskabets fremtid, bevilgedes den 28. november 1791 de første rentefri lån til et beløb af ialt 1.180 Rdlr. Der havde været så stor interesse, at selv ikke-medlemmer havde ansøgt. Disse fik afslag, og let har det ikke været at sige nej til kronprinsens ansøgning om lån til 2 overskærersvende ved Guldhuset, dette Frederik III's gamle „Guldmagerlaboratorium“ i Rigersgade, der siden af Chr. V blev indrettet til klædefabrik for hær og flåde og fra 1816 blev brugt til garnisonshospital og andre militære formål.

Gennem årene blev ydelsen af lån den vigtigste side af selskabets virksomhed, og en betydelig del af selskabets indtægter blev hvert år anvendt i dette øjemed. Ved de vedtægtsændringer, der gennem årene har fundet sted, har man søgt at holde lånenes størrelse og vilkår i overensstemmelse med den økonomiske udvikling.

Lånene er nu altid rentefri og ydes kun mod betryggende sikkerhed, og om lånenes størrelse bestemmer vedtægterne:

„Lånenes størrelse må ikke være under 200 kr. og almindeligvis ikke over 3.000 kr.; dog kan der i særlige tilfælde ydes lån på indtil 5.000 kr.“

Gennem alle årene er det blevet fastholdt, at også selskabets ydelse af rentefri lån sker ud fra ønsket om at kunne hjælpe. Efter de nugældende vedtægter kan der ydes medlemmerne lån, hvis et sådant „under hensyntagen til deres økonomiske forhold vil være af væsentlig betydning“. Lån kan gives til hjælp ved „Sygdom og rekreation, udstyr ved giftermål, studeringer og anden uddannelse, start eller drift af egen virksomhed, afvikling af trykkende gæld, erhvervelse af eget familiehus og andre lignende formål, som administrationen og låneudvalget måtte anerkende.“

Låneansøgningerne behandles af selskabets låneudvalg, der består af 12 medlemmer valgt af og blandt repræsentantskabets medlemmer. De pågældende gør et stort arbejde for i den enkelte sag at tilvejebringe et så oplysende materiale som muligt for med størst mulig sikkerhed at finde frem til dem, der har hjælp behov. Særligt støttes unge, enten til uddannelse, eget hjem eller egen virksomhed. Udvalget har også meget gerne hjulpet, hvor sygdom eller anden modgang har sat et medlem så meget tilbage, at en understøttelse ikke var nok, men hvor det større rentefri lån kunne hjælpe til en sanering af de foreliggende vanskeligheder. Hvor gæld tynger med høj rente eller svære afdrag hjælper man gerne, når den pågældende ikke har andre muligheder, men hvor det egentlige formål fra lånsøgeren er at opnå den økonomiske fordel, der følger af, at lånet er rentefrit, finder udvalget det afgørende i strid med selskabets formål at yde lån.

Efter at udvalget har gennemgået lånesagerne med administrationen, forelægges udvalgets indstilling hvert år i marts for repræsentantforsamlingen, der er den bevilgende myndighed, men i erkendelse af, at „hurtig hjælp kan være dobbelt hjælp“ har selskabet – ved en særlig bemyndigelse fra repræsentantforsamlingen til låneudvalget – gennem mange år ydet lån på alle tider af året.

Som anført blev midlerne til de rentefri lån oprindeligt taget af selskabets årlige indtægter. Fra 1856 forøgedes disse med 1.000 Rdlr. årlig, idet justitsråd Simon Aron Eibeschutz, der døde den 25. november 1856, ved sit testamente af 20/6–1853 havde bestemt, at der af hans efterladte formue, der skulle bestyres af Mosaisk Trossamfund, hvert år skulle udbetales selskabet 1.100 Rdlr., hvor de 100 skulle anvendes til understøttelser og de resterende 1.000 til rentefri lån.

Simon Aron Eibeschutz, der var født i 1786, virkede i København som kommissionær, og det lykkedes ham ved dristige og

SIMON ARON EIBESCHÜTZ
Affotografering af Daguerreotypi.

kloge spekulationer og ved sparsommelighed at tilvejebringe en meget betydelig formue. Han var godgørende mod enkeltpersoner og institutioner, og efter hans død oprettedes et antal legater, hvorved han især ønskede at støtte kunst og videnskab. Men også for den velgørende virksomhed, der udøvedes gennem Borgervennen, viste han sin interesse ved den anførte testation.

Da det ved forhandling med Mosaisk Trossamfund blev fastslået, at de beløb, der kom tilbage efter sket udlån, påny skulle anvendes til dette formål og beløbene således ikke indgå i selskabets almindelige formue, opstod der herved en lånefond, der til stadighed er blevet holdt adskilt fra selskabets øvrige midler. Da udlånsvirksomheden medfører en ikke ringe administration, er det fundet rimeligt, at også denne del af selskabets virksomhed

deltager i bestridelsen af selskabets almindelige administrationsudgifter og efter aftale med Mosaisk Trossamfund bidrager lånefonden med 1 % årlig af fondens formue. Selskabets udlånsvirksomhed er fra 1900 alene sket med midler fra denne fond, og takket være det gennem alle årene siden 1856 modtagne bidrag, nu på 2.000 kr., samt at der kun har været ganske betydningsløse tab på udlånet, andrager fonden i jubilæumsåret 126.696 kr. 80 øre. Lånene ydes på 50 måneder og afvikles med lige store månedlige afdrag, og selskabet er for tiden i stand til at udlåne ca. 57.000 kr. årligt. Siden selskabets stiftelse er der ialt ydet selskabets medlemmer 5.895 lån til et samlet beløb af 4.142.148 kr.

Ved Abraham Hviid's forudseenhed og Simon Aron Eibeschütz' godgørenhed har selskabet på dette område gennem de mange år været i stand til at udøve en virksomhed, der har betydet en øjeblikkelig hjælp for nogle, og givet grundlaget for en god start i livet for andre. Hos næsten alle modtagere af lån er der udløst en taknemmelighed til selskabet i anledning af denne i sin form og omfang enestående hjælpevirksomhed.

ALDERDOMSFORSØRGELSE

Som tidligere omtalt, søgte Borgervennen kun sine medlemmer blandt dem, der var i gode kår og derfor måtte antages ikke at have hjælp behov. På den anden side blev det stadig fremhævet, at ingen kendte morgendagen, „enhver, i hvor betydelig hans Næringsvej end er, kan ved Alderdom og ulykkelig Tilfælde blive fattig og trængende“. Til imødegåelse heraf stillede Borgervennen allerede i indledningen til sin foundation af 1788 i udsigt, at man efter 3 års virke ville kunne understøtte årlig 100 trængende, hver med 25 til 100 Rdlr., – „hvilket dog nok er et større Antal end nogensinde kan formodes at geraade i Armod i saa føie Tid“. På baggrund af datidens lønninger har man uden tvivl med disse beløb tilsigtet et egentligt underhold, især hvor varig hjælpeløshed var indtrådt på grund af alder eller sygdom. De første af selskabet i 1791 tilstæede understøttelser, „pensioner“, blev da også bevilget de pågældende som „aarlig Understøttelse, saalænge de dertil ere trængende og værdige“.

For datiden må de ideer, der lå til grund for selskabet, have været opsigtsvækkende, hvilket den store tilslutning også tyder på.

Landets almindelige fattigforsorg var ganske utilstrækkelig. Abraham Hviid havde sikkert ret, når han i sin „Bekjendtgørelse“ af 1788 påpeger, at for den fattige venter „Børnehuset“ – den berygtede kommunale fattiganstalt i København, oprettet 1662, nedlagt 1790 – og Bettelstaven. Vel var de brandlidte, der i århundredets begyndelse havde været henvist til tiggeri – ganske vist med myndighedernes officielle tilladelse „Brandbrevet“ i hånden – nu væsentlig bedre stillede takket være mulighederne

for at sikre sig enten i Kjøbenhavns Brandforsikring, oprettet 1731, eller i Købstædernes almindelige Brandforsikring af 1761, der oprindeligt også dækkede landejendomme.

For andre, der kom i nød, var derimod betleriet tilsyneladende stadig den væsentligste udvej, og meget tyder på, at betleriet var en sand plage på det tidspunkt, da selskabet blev stiftet.

Nogle spørgeskemaer udsendt den 10. november 1787 af „Den til Fattigvæsenets bedre Indretning i Købstæderne og paa Landet i Danmark nedsatte Kongelige Kommission“ fremkaldte således fra D. N. Blicher, sognepræst for Gunslev menighed på Falster, i december samme år: „Plan til Forsørgelse for de Fattige af Land-Almuen i Danmark, Betleriets Afskaffelse og Vindskibeligheds Befordring“. Heri skriver pastor Blicher om forsørgelsen af de fattige i Gunslev sogn og tilføjer: „Jeg er vis paa, at Beboerne i Sognet endog vilde forsørge dem ret anstændigen, naar de ikke – skjønt vrangeligen – troede sig forbundne til, at bortøde, endog ofte over deres Evne, meget af Brød, Korn, Gryn, Suul og Penge til omløbende udensogns, og fornemmelig udenlandske, som vi her kalde dem – Siellandske nemlig, som vrimle her i Smaalاندene; thi hvo veed ikke, at Sielland just er Betleriets Sæde? Tvivler nogen herom, saa reise han engang Postveien paa langs eller tvers igiennem Sielland! Dersom Parantesen ikke skulde blive for lang, vilde jeg fortælle, at jeg engang forrige Vinter, i det jeg kørde ind i en Bondebye ved Ringsted-Kanten, fik i Sinde at tælle de Betlere, jeg ved Giennemkiørselen fik Øie paa, og see! ikke mindre end 16 vrimlede omkring i Byen. NB. Veien var god, saa at Vognen rullede hastig igiennem.“

Det var et yderligere onde, at den ganske utilstrækkelige fattigforsorg ikke på noget punkt blev suppleret med den hjælpevirksomhed, som idag udøves i forbindelse med vor stærkt nuancerede særforsorg.

Det ggl. Døvsstummeinstitut oprettedes først 1807 og Selskabet

Kjædens institut for blinde først 1811. Tiden var i det hele barsk, menneskelighed og fællesskabsfølelse var kun lidet udbredt, hvilket også viste sig blandt andet i datidens meget strenge straffe. En 19-årig pige, der i 1814 i Hobro stak ild på sin husbonds hus, blev dømt til „at have sin hals forgjort og derefter brændes“, og denne dom blev bragt til udførelse.

På baggrund af dette billede af tiden må stifterne af Borgervennen med deres konstruktive forslag til alderdomsforsørgelse og hjælp ved sygdom og nød prises for forudseenhed og sandt borgersind.

I de første 100 år blev der tillagt et stadig stigende antal medlemmer pensioner. I 1830 oppebar 113 medlemmer pension, i 1860 findes 165 pensionister og i 1890 var antallet 189. Til bedømmelse af, i hvor stor udstrækning selskabet var i stand til at understøtte sine medlemmer, kan anføres, dels at der i de nævnte år desuden ydedes gratifikationer til henholdsvis 157, 414 og 340 medlemmer, dels at næste 1/3 af selskabets medlemmer i 1890 modtog understøttelse fra selskabet.

I slutningen af det 19. århundrede var kravene til selskabet således meget store, og megen kritik udløstes, fordi man ikke var i stand til at lade pensionsbeløbene stige i overensstemmelse med prisudviklingen. Det anførtes, at ledelsen ved optagelsen af medlemmer ikke havde været omhyggelig nok med at overholde vedtægternes bestemmelser om, at selskabet kun stod åbent for personer, „hvis kaar og udkomme gjør det rimeligt, at han eller hun vil kunne virke for Selskabets formaal og ikke vil søge understøttelse, medmindre en Forandring til det værre i deres økonomiske Stilling skulde indtræde“.

Parallelt med denne udvikling, der vel betød hjælp til mange medlemmer, men forholdsvis mindre til den enkelte, skete en samfundsmæssig udvikling, hvor staten i højere grad anerkendte sit ansvar overfor samfundets vanskeligst stillede. I Kønsejlspræsi-

dent J. B. S. Estrups sidste år som regeringschef gennemførtes i 1887 lov om „Laan til Ombygning af overbebyggede og usunde Bydele i København og Købstæderne og Opførelse af Arbejderboliger“, i 1890 en ny og human fattiglov, i 1891 lov om aldersunderstøttelse og i 1892 lov om sygekasser. For Borgervennen viste følgerne sig i et faldende medlemstal. Maksimum af medlemstilslutning var opnået 1869 med 3124 medlemmer, og i 1892 var tallet faldet til 1769.

Man fandt derfor nu tiden inde til en reorganisation, og det henstilledes til administrationen at undersøge mulighederne for tidssvarende forandringer i selskabets love.

Det blev direktør i „Nye danske Brandforsikrings-Selskab“ Ludvig Bramsen, der påtog sig at anvise nye veje for Borgervennen. Ludvig Bramsen havde ved et socialt betonet forfatter-skab og ved en udstrakt foredragsvirksomhed placeret sig således overfor offentligheden, at han i 1890 blev udset til delegeret for Danmark ved Arbejderkonferencen i Berlin og i 1892 indvalgt i Folketinget.

På denne baggrund blev der rettet en henvendelse fra selskabet til ham om bistand til en reformering af dette. Han indvilgede i at påtage sig opgaven, og efter at være blevet valgt til administrator i selskabet den 14. december 1893, foretog Ludvig Bramsen en dybtgående undersøgelse af Borgervennens forhold og afgav derefter i november 1895 en redegørelse til sine medadministratorer. Det hedder heri:

„Det har i længere Tid været en Kjendsgerning, at vort Selskab, uagtet dets høje Alder, betydelige Midler og almindelige Anseelse, siden Tiden omkring 1870 har været i en stadig Tilbagegang i Henseende til Tilslutning fra de Befolkningsskasser, for hvilke det er oprettet.

. . . . Der er dog mindre Grund til i al Almindelighed at klage over, at Tilslutningen til Selskabet er saa ringe – tidligere Admi-

LUDVIG BRAMSEN

Elfelt fot.

nistrationer have været altfor ivrige for kritikløst at optage Medlemmer – men hvad der meget maa beklages er, at de mere velstillede Personer af Borgerstanden, som Selskabet udelukkende bør ønske at se som Medlemmer, have holdt sig saa meget tilbage, hvorved Selskabets Karakter som Understøttelsesforening for Saa-danne, der fra gode Kaar uformodentlig komme i Trang, faktisk er blevet saa forandret, uagtet dens nævnte Formaal i over 100 Aar har været det samme . . . .“

Efter at have påpeget, at ophævelsen af Selskabets ugeblad „Borgervennen“ formentlig har medvirket til tilbagegangen i medlemstallet, skriver Ludvig Bramsen:

„Men af langt større Betydning for „Borgervennen“ har det været, at den moderne Udvikling af „Selvhjælp“ er gaaet i en fra Selskabet ganske afvigende Retning. Velhavende Folk er paa ingen Maade saaledes anlagte, som „Borgervennen“ forudsætter det, de paalægge sig ugjerne en Skat til Fordel for andre; Velgjørnehed ønske de at besørge selv. I forrige Aarhundrede vare de i Virkeligheden neppe mere ideelt anlagt end nu; men „Associationerne“ vare faatallige og interesserede i det lille kjøbenhavnske Samfund, medens man nutildags er Medlem af Foreninger i Snesevis; vi se, hvorledes „Borgervennen“ under Tilslutning af indtil 5000 Mennesker holdt sin aarlige Fest i Frue Kirke, hvorledes Regjeringen stillede Lokaler til dens Raadighed – det har naturligvis hørt til „god Tone“ at være med i denne Forening og en stor Ting, at vælges til dens Bestyrelse. Hele denne Nimbus maatte i vore Dage falde bort; der blev ikke Andet tilbage for den Velhavende, end at betale sit Kontingent, at granske over, hvorfor han egentlig var Medlem – og saa for sit eget og sin Families Vedkommende søge hen til Forsørgelses-, Livrente- og Livsforsikringsanstalter, hvor man i de gode Dage ved bestemte Ofre kunde *sikre* sig Nydelse af bestemte Fordele som en erhvervet *Ret*. Ved „Bikubens“ Oprettelse brød den nye Tid frem;

„Fremtiden“ fulgte efter, og da „Arbejderbanken“ oprettedes, ere vi just ved det Aar, hvor „Borgervennen“ begynder at gaa stærkt nedad Bakke.“

Efter sine indgående overvejelser vedrørende en reorganisation finder Ludvig Bramsen, at en indsats for selskabets bevarelse bør gøres, og skriver:

„Som Udgangspunkt for mine Forslag gjælder, at Selskabets Grundlag ikke bør forandres og at iøvrigt kun bør forandres, hvad der er nødvendigt at ændre. Først og fremmest skulde altsaa Selskabets Karakter af Understøttelses-Selskab opretholdes; vi bør ingenlunde omdanne det til almindeligt Livrente-Selskab eller Forsørgelses-Selskab, hvortil der jo heller ikke er nogen Trang. Den principielle Forskjel fra de nævnte Selskaber skal da bestaa deri, at „Borgervennen“ i det Hele kun træder støttende til, hvor der er bevislig Trang. Forudsætningen ved Indtrædelse skulde blive, at den Paagjældende ikke vil komme til at ty til Selskabets Hjælp, men hvis han alligevel nødes dertil, skulde han – hvis Talen ikke er om en rent midlertidig Understøttelse – have Krav paa Pension, bestemt ved egne Ofre og med et i *Forhold til disse* ydet Tilskud fra Selskabet. Hvis Trangen ikke – og det vilde blive det normale – indtraadte, skulde Selskabet være for ham som en Art Sparekasse, som dog deri skulde ligne en Livsforsikring, at Udbetaling under almindelige Forhold kun fandt Sted ved Medlemmets Død, men da med fuld Forrentning. For mere velstillede Folk vilde formentlig en saadan Kasse være meget tiltalende. I de gode Dage, hvor man dog henlægger Noget aarligt, vil man kunne henlægge det i „Borgervennen“ til antagelig Rente; vedblive de gode Dage, vil man efterlade sin Opsamling i „Borgervennen“ i Forbindelse med, hvad man ellers ejer; komme derimod uventet de onde Dage, vil man kunne anvende sin Kapital til sin Pensionering og dertil erholde et Tilskud.“

Redegørelsen slutter med et forslag til nye vedtægter for Bor-

gervennen, hvori Ludvig Bramsen med fastholdelse af understøttelses- og lånevirkksomheden stiller forslag om en ny form for alderdomsforsørgelsen, idet selskabet fremtidig ved tilskud bør hjælpe de medlemmer, der efter en opsparing i selskabet ønsker at sikre deres alderdom.

Ideen i Ludvig Bramsens reformforslag var, at der fremtidig skulle være adgang til at foretage indskud i Borgervennen på konti for de enkelte medlemmer, og således at de derved opsparede midler skulle kunne anvendes til alderdomsforsørgelse i form af en livrente, hvorved den pågældende sikrede sig et bestemt årligt beløb for resten af sin levetid, og således at beløbet enten kunne blive udredet af Borgervennen eller kunne tegnes i Statsanstalten for Livsforsikring.

Borgervennens hjælp fremkom på den måde, at der ydedes et tilskud, når livrentetegning ønskedes. Midlerne til tilskud skulle tages af selskabets årlige overskud, og den enkeltes tilskud skulle udmåles i forhold til det i årets løb gjorte indskud. For at den enkelte ikke skulle beslaglægge en for stor del af det beløb, der var til rådighed til tilskud, måtte der sættes snævre grænser for størrelsen af det indskud, som et medlem var berettiget til årligt at indbetale. Indskuddet blev efter Ludvig Bramsens forslag sat til 100 kr. årlig og er siden – trods mange forslag om en forøgelse – bibeholdt på dette beløb. Den, der kan spare mere, har andetsteds udmærkede muligheder herfor. Præsterer et medlem sit 100 kroners indskud, har han vished for at have sikret sig maksimal andel i selskabets goder, hvis han kommer i trang, og han bliver ikke vidne til, at andre ved større indskud, end han kan præstere, opnår en forholdsvis større andpart i selskabets goder end han. Med det begrænsede indskud for medlemmerne har selskabet også bidraget til overfor offentligheden at bevare sin position som et velgørende selskab. Til belysning af værdien af den i selskabet muliggjorte opsparing, kan som et eksempel næv-

nes, at et medlem, der gennem en årrække har passet sin opsparing ved regelmæssigt hvert år at indskyde 100 kr., kan sikre sig en livrente, der som tillæg til den fulde indtægtsbestemte folkepension – efter reglerne i dag – forøger den pågældendes indtægter i alderdommen med over 60 %. Det må siges at være en meget værdifuld hjælp, selskabet er i stand til at yde de medlemmer, der i små kår ønsker bistand i alderdommen. Her er tale om et konkret eksempel med en opsparingsperiode på 57 år med 100 kr. indskudt hvert år og med tegning af livrente, da det pågældende kvindelige medlem i en alder af 62 år kunne få folkepension. Ved forlænget opsparingsperiode eller ved tegning af livrente i en højere alder kan et væsentligt bedre resultat opnås. Ved tegning af livrente i fremtiden er det også af betydning, at selskabets tilskud – opgjort i procent af indskuddet – i anden halvdel af dette århundrede har været væsentlig højere end i første halvdel. Efter de nugældende regler bliver den indtægtsbestemte folkepension ikke nedsat, fordi en folkepensionist ved siden af sin folkepension har en livrente af den størrelse, som sædvanligvis opnås gennem Borgervennen.

Det blev for Ludvig Bramsen en yderligere opgave at tilgode-se, at de ældre medlemmer af Borgervennen ikke på noget punkt blev beskåret i deres rettigheder som følge af de nye regler. Dette sikredes ved, at der til rådighed for understøttelsesvirksomheden blev udskilt en særlig kapital, understøttelsesfonden, på 50.000 kr., der ved årlige tilskud fra driften skulle bringes op på 100.000 kr. Renterne heraf blev anset for tilstrækkelig store til at opfylde berettigede forventninger om hjælp hos medlemmer, der var indtrådt under de gamle regler. De hidtil udbetalte „pensioner“ blev fremtidig udredet af en særlig fond, der ved oprettelsen i 1900 blev sat til den størrelse, som ville være fornøden til at udrede de pensioner, som man på dette tidspunkt havde tilsagt medlemmerne.

Det var et meget dygtigt arbejde, Ludvig Bramsen havde udført, og senere administratorer i Borgervennen har gang på gang med beundring måttet konstatere, hvor vel gennemtænkt hans vedtægtsforslag var.

Ludvig Bramsens reformforslag blev tiltrådt af selskabets repræsentantforsamling, og efter at vedtægterne var ændrede, blev de nye regler sat i kraft fra 1. januar 1900.

Til trods for, at der fra mange sider blev kaldt på direktør Ludvig Bramsen, der blev indenrigsminister såvel i ministeriet Hørring 1899 som i ministeriet Sehested 1900, og som senere blev hædret med titlen gehejmeetsraad, afså han tid til at fortsætte som administrator i Borgervennen til han den 20. juni 1914 afgik ved døden.

Samtidig med at Borgervennen på sædvanlig vis hjalp sine medlemmer med midlertidige understøttelser og rentefri lån, optog man nu en helt ny form for virksomhed, der kaldte på aktiv medvirken fra selskabets medlemmer i form af opsparing.

Det viste sig imidlertid, at det ikke var forgæves, man tilbød denne form for alderdomssikring. Antallet af medlemmer steg, og nu i jubilæumsåret ses tilslutningen til opsparingstanken deri, at medlemmernes opsparing i selskabet den 1. januar 1963 androg 5.271.227 kr. 76 øre. De opsparede beløb forrentes med 4 % p. a. I tider med høj rente melder sig tanken om at forhøje den nævnte rentesats. En forhøjelse vil imidlertid medføre, at udgiften til forrentning af medlemmernes indskud vil stige, og dermed falder overskuddet, hvoraf igen følger, at der bliver et mindre beløb til tilskud til rådighed. Her er således tale om en afvejelse mellem rente og tilskud, og da renter altid tilfalder det pågældende medlem, medens tilskud enten anvendes til alderdomssikring ved tegning af livrente eller falder tilbage til selskabet og gør gavn for de medlemmer, der har hjælp behov – optages på regnskabet som „tilbagefaldne tilskud“ – har der siden

1902 altid været tilslutning til den nævnte rentesats på 4 % p. a.

Det er et særkende for opsparingen i selskabet, at et medlem altid er berettiget til med et halvt års varsel, helt eller delvis, at få sine indskud med påløbne renter udbetalt til en 1. januar eller 1. juli. Foreligger særlige omstændigheder, ser selskabet bort fra opsigelsesvarslet.

For at opmuntre opsparingen ydes der en særlig sparepræmie, der virker på den måde, at et medlem får tilskrevet 100 kr. på sin konto, hver gang han selv har opsparet 1.200 kr. Selskabet har siden 1900 ialt ydet sparepræmier – der i virkeligheden er udtryk for en forøget forretning – med et samlet beløb af 325.900 kr.

Som tidligere anført ønskede Ludvig Bramsen at bevare selskabets velgørende karakter. Han fandt det forkert at opbygge et særligt livsforsikringsinstitut eller en stor sparekasse med al den virksomhed, der er knyttet hertil. Af den art havde man dengang institutioner nok – og det har man fortsat. For at give selskabet mulighed for som før at hjælpe i størst muligt omfang, byggede Ludvig Bramsen derfor sit reformforslag op på 2 afgørende forudsætninger: Det var nødvendigt at indføre begrænsninger i adgangen til at blive medlem af selskabet, og desuden måtte der findes en form, hvorunder de medlemmer, der ikke fik brug for selskabets bistand, kunne støtte dem, der fik behov herfor. Den første forudsætning blev opfyldt ved, at selskabet kun skulle søge sin tilgang blandt dem, der ikke var i trang. Ved således at koncentrere sig om at hjælpe personer, der fra gode kår mod al forventning kom i nød, kunne Borgervennens hjælpemuligheder, der naturligvis uanset god tilslutning fra uegennyttige kredse og uanset den gennem årene opsparede store egenkapital ikke er ubegrænsede, blive af virkelig betydning.

For medlemmer, der ved egne midler kunne sikre deres alderdom, opfyldtes Ludvig Bramsens anden forudsætning derved,

at de pågældende ved at undlade at tegne livrente for deres opsavede beløb kan føre hele det beløb, der gennem årene er tilskrevet på deres tilskudskonto tilbage til selskabet, og derved kommer beløbet de øvrige medlemmer til gode. Summen af således tilbageførte beløb kan hvert år aflæses på selskabets driftsregnskab, – „overskudskontoen“ som det så optimistisk hedder i selskabet – under betegnelsen „Tilbagefaldne tilskud“.

Medens tilslutningen til opsparingen viser, at der fortsat her i landet er medborgere, der tænker på mere end på dagen og vejen, viser det voksende antal livrentetegnere, at Ludvig Bramsen så rigtigt, da han i sin tid indførte livrentetegningen som den form for alderdomssikring, som selskabet burde gå ind for.

Indtil 1. januar 1963 er der gennem Borgervennen ialt tegnet livrenter for et beløb af 3.993.014 kr. 87 øre. Af dette beløb hidrører 1.084.994 kr. fra Borgervennen, der yder sin bistand dels ved de nævnte tilskud og sparepræmier, dels ved at et livrentetegnende medlem får godtgjort de af ham gennem årene indbetalte kontingentbeløb.

En særlig mulighed for støtte til vanskeligt stillede livrentetegnere har selskabet ved det af cand. phil. S. F. A. A. Bech i 1904 stiftede legat, hvis indtægter kan anvendes til forøgelse af det beløb, for hvilket et medlem vil tegne livrente.

Livrenterne tegnes gennem „Statsanstalten for Livsforsikring“, der gennem de mange år har ydet selskabet dygtig bistand med forståelse af selskabets særlige forhold. Livrente kan tegnes som en personlig livsvarig livrente, hvorved den pågældende sikrer sig en bestemt indtægt for livstid, men tegning kan også ske således, at 2 personer, for eksempel søskende eller et ægtepar, sikrer sig en indtægt, der bevares, indtil den længstlevendes død, en såkaldt „livrente på længst liv“. Endelig kan tegning ske i den form, at livrentebeløbet garanteres udbetalt over et vist åremål. Herved sikres udbetaling i hele perioden, uanset om livrenteteg-

neren afgår ved døden forinden. Opsatte livrenter, hvis særkende er, at tegningsbeløbet indbetales nu, medens udbetalingerne først begynder på et senere tidspunkt, tillader selskabet ikke. Det er en given ting, at selskabets tilskud i så fald altid vil tilfalde Statsanstalten, medens det afhænger af en uvis fremtid, om det pågældende medlem får glæde af livrenten. Et sådant hasardforhold ønsker selskabet ikke at deltage i, hvilken situation også er forudset i selskabets vedtægter.

Ved hvert års livrentetegning viser det sig, at flere af de pågældende medlemmer ønsker at øge deres tegningsbeløb ved midler opsparet andetsteds. Som tidligere omtalt opnås den maksimale fordel i Borgervennen ved det fastsatte indskud på 100 kr. Til de, der ønsker at opspare mere, giver selskabets kontor beredvilligt oplysning om de mange i dag kendte forskelligartede opsparingsformer, herunder indekskontrakter, børne- og alderdomsforsørgelse, privat kapitalpensionering samt kapitalbindingskonti og „konti for skattelettelse“.

Den, der har tegnet livrente, står fortsat som medlem af selskabet. Han er kontingentfri, og han kan søge understøttelse efter de samme regler, som gælder for de øvrige medlemmer, medens han er afskåret fra at få lån, ligesom han heller ikke kan gøre indskud.

Det tilskud, der ydes til den, der gør indskud i selskabet, hidrører som anført fra selskabets overskud. Med stigende overskud vil normalt det beløb, der er til rådighed til tilskud og dermed „tilskudsprocenten“ være stigende, men de særlige kursforhold på obligationsmarkedet siden slutningen af 1940'erne har medført de i næstsidste kapitel omtalte særlige problemer vedrørende størrelsen af tilskuddet. Fra 1956 til 1961 har dette været fastsat til 60 % af indskuddet og er i 1962 sat op til 75 %. Tilskuddene opsummeres for det enkelte medlem på hans tilskudskonto. Hæver den pågældende sin opsparerede kapital uden at tegne livrente,

overføres som tidligere nævnt det samlede tilskudsbeløb til selskabet i overensstemmelse med de regler, der tilgodeser Ludvig Bramsens anden forudsætning: at de, der forblev i gode kår, skulle have mulighed for at støtte dem, der havde selskabets bi-stand behov. At denne overførelse sker ud fra den pågældendes ønske om at hjælpe andre, kræver ingen særlig dokumentation, men det bør dog anføres, at mange medlemmer ved deres kontos opgørelse har givet udtryk for deres glæde over på denne måde at kunne yde hjælp til selskabets øvrige medlemmer.

Det er forekommet, at medlemmer, der efter deres forhold måske burde have tegnet livrente, har vaklet så længe overfor denne afgørelse, at de tilsidst på grund af meget fremskreden alder opgiver det – og i så fald kan det ske, at de pågældendes „økonomiske sans“ stødes ved tanken om, at der ved deres måske nært forestående udtræden skal overføres et beløb på op til 3.000–4.000 kr. fra deres tilskudskonto til de øvrige medlemmer; men i disse tilfælde, hvor de pågældende så øjensynligt har kunnet undvære deres livrente, må ansøgninger om tilskudsbeløbets udbetaling afslås som en følge af vedtægternes regler om, at tilskudsbeløb kun kan komme den pågældende til gode ved tegning af livrente. For god ordens skyld skal dog bemærkes, at administrationen har bemyndigelse til at lade et medlem anvende sit tilskudsbeløb i forbindelse med erhvervelsen af en fribolig.

Omfanget af den nævnte støttevirksomhed kan som anført aflæses på selskabets driftsregnskab under posten „Tilbagefaldne tilskud“, og betydningen for selskabet og dets medlemmer fremgår af, at summen af „Tilbagefaldne tilskud“ siden 1900 beløber sig til 1.285.680 kr.

Det må siges at være et smukt eksempel på uegennyttigt samhold og borgersind, at der gennem de mange år har kunnet appelleres til en kreds af personer om medvirken til at gennemføre en så omfangsrig hjælpevirksomhed som den her skildrede.

ORGANISATION

S om det fremgik af bekendtgørelsen i Adresseavisen i maj 1788 blev alle og enhver, høje og lave opfordret til at medvirke til stiftelsen af den simple og borgerlige venskabs-, nøds- og hjælpekasse, der blev til Borgervennen af 1788.

Adgangen til at anmelde sig stod således oprindeligt åben for alle, men allerede i selskabets første vedtægter, Foundationen af 24. juli 1788, skete der indskrænkning heri. Medens „antallet af selskabets medlemmer haver indtil videre sit frie løb“, bestemtes det:

„Enhver, der til Medlem herefter antages saavel i som uden for Byen, skal være Borger, i god Næringsvej eller have Betiening med staaende Løn“.

Det blev selskabets øverste ledelse, direktionen, der afgjorde, om de, der meldte sig, var antagelige medlemmer. Om nogen „ved Svig, urigtig Foregivende, eller paa anden ulovlig Maade, skulde indsnige sig i Selskabet, kan en saadan dog ikke vente nogen Fordeel af denne Indretning (d. v. s. selskabet) eller Erstatning for det Betalte, da det herved til enhvers Efterretning er bekiendtgjort“.

Op gennem årene var det reglen, at adgangen til selskabet stod åben for enhver i gode kår. I lovene af 1887 udtrykkes dette således:

„Enhver i Kjøbenhavn, paa dens Grund eller i Frederiksberg Kommune bosat Person, hvis Kaar og Udkomme gjør det rimeligt, at han eller hun vil kunne virke for Selskabets Formaal og ikke vil søge Understøttelse, medmindre en Forandring til det Værrer i deres økonomiske Stilling skulde indtræde, kan blive

optagen som Medlem af Selskabet. Bortflytning fra de nævnte Kommuner medfører ikke Udelukkelse af Selskabet.

Den, der ønsker at blive Medlem, maa dertil skriftlig foreslaaes af et Medlem af Selskabet. Optagelsen bestemmes af Administrationen efter Indstilling af det af Repræsentanterne dertil nedsatte Udvalg“.

Efter at selskabet fra 1. januar 1900 havde udvidet sit virksomhedsområde ved nu at modtage indskud fra medlemmerne for at muliggøre opsparing, der kunne danne grundlag for en sikring af alderdommen, åbnedes adgangen til selskabet for alle, uanset alder, dog at det forsigtigt i de da gældende vedtægter hedder, „dersom hans (eller hendes) Forhold gøre det rimeligt, at han (eller hun) ikke vil komme i det Tilfælde at trænge til Pension eller Understøttelse fra Selskabet“. I selskabets nugældende vedtægter bestemmes det, at til medlem må ikke foreslås nogen, der på indmeldelsestiden er i trang.

Medens indmeldelse oprindelig blev modtaget fra hele landet, indskrænkedes i 1888 medlemsretten til personer bosat i København eller Frederiksberg kommuner. Siden 1900 blev adgangen begrænset til personer bosatte i København eller Københavns amt. Ifølge en repræsentantforsamlingsbeslutning af 20. marts 1963 optages nu personer, der er bosat i København og omegn. En fader eller moder, der selv er medlem af selskabet, kan dog få sine børn under 18 år optaget, selv om disse er bosat uden for København og omegn.

Da de medlemmer, der i årets løb gør indskud, tager del i årets overskud, vil antallet af medlemmer have indflydelse på, hvor stor en andel af overskuddet der kan tilflyde det enkelte medlem, og for at have den fornødne kontrol på dette punkt, og især for at undgå, at en betydelig tilgang af nye medlemmer i alt for høj grad skulle kunne forringe fordelene ved medlemskabet for de ældre medlemmer, er administrationen ifølge ved-

tægterne berettiget til med forretningsudvalgets samtykke at lukke for tilgang til selskabet, en fremgangsmåde, der blev anvendt i tiden 1944–49, hvor bankers og sparekassers meget lave rentesatser gjorde de 4 %, hvormed selskabet forrenter medlemmernes indskud, tillokkende.

Antallet af medlemmer i selskabet har været stærkt svingende gennem årene, hvilket fremgår af nedenstående summariske oversigt, der er udarbejdet så nøjagtigt, som de foreliggende oplysninger har tilladt det:

1788: 612	1850: 2801	1910: 1542
1790: 1700	1860: 2924	1920: 1716
1800: 1580	1870: 3097	1930: 1745
1810: 1329	1880: 2705	1940: 2175
1820: 1640	1890: 1978	1950: 2653
1830: 1886	1900: 1414	1960: 2350
1840: 2180		

Det vil ses, at selskabet, der straks fra stiftelsen fik en tilslutning, der må kaldes forbavsende stor, når folketal og sociale forhold tages i betragtning, i det 19. århundredes begyndelse oplevede en svaghedsperiode, der formentlig delvis var eftervirkninger af en række uoverensstemmelser mellem selskabets ledende mænd, hvorom der førtes offentlig polemik.

Gennem det 19. århundrede voksede selskabets økonomiske styrke, hvilket gav det øgede muligheder og også øget tilslutning. Først mod århundredets slutning kom der påny tilbagegang. Den sociale reformperiode omkring 1890 skabte en trykthed, som måtte stille Borgervennen og dens understøttelsesvirksomhed noget i baggrunden.

Den stærke vækst i medlemstallet i årene omkring 1940 kan som anført henføres til de særlige forhold, der på daværende tidspunkt herskede på pengemarkedet.

I de allerseneste år har der påny vist sig en jævn og stadig tilbagegang i medlemstallet, som formentlig især må henføres til manglende interesse hos flertallet af borgerne i vore dages velfærdsstat i at yde en selvstændig indsats for at sikre sig mod nød i sygdom og i alderdom. Det forhold, at visse former for opsparring, der efter de gældende regler ikke kan finde sted i selskabet, er begunstiget særligt af lovgivningsmagten, må antages også at have spillet ind.

Den ideelle tanke, der ligger til grund for selskabet, at de i gode kår værende medlemmer med egne midler, nemlig kontingentet og det gennem årene opsummerede tilskudsbeløb, hjælper de af skæbnen ramte medlemmer, godtgør dog, at størst muligt medlemstal ikke i sig selv er et mål for selskabet.

Et forsøg på en analyse af mulighederne for at fortsætte selskabets virksomhed med en rimelig medlemstilslutning findes i slutningen af dette skrift.

Den ovenfor gengivne tanke bag selskabets virke har gennem alle 175 år manifesteret sig deri, at medlemsskabet forudsætter betaling af et kontingent, hvorigennem den pågældende bidrager til den hjælpevirksomhed, som han håber ikke kommer til at berøre ham selv. Med dette kontingent, som oprindeligt eneste indtægt skaffedes i de første år midlerne til understøttelses- og udlånsvirksomheden. Senere suppleredes disse indtægter af rentefkastningen af den betydelige formue, som selskabet gennem årene har opbygget, og som i jubilæumsåret andrager 1.760.000 kr. Hertil er kommet udbyttet af de legater, der fra tid til anden er tillagt selskabet. Ved stiftelsen var kontingentet ugentlig 4 skilling for ordentlige medlemmer, men at dette var tænkt som et mindstekontingent fremgår af følgende udtalelse i foundationen af 1788:

„1) De, der paa udmærkende Maade bidrage til de Forarmedes Understøttelse, skulle med Skønsomhed og paa udmærkende

Maade ansees i Selskabet; neml.: de Medlemmer, der aarlig hertil bidrage 5 Rd., eller derover, skulle kaldes Selskabets overordentlige Medlemmer.

2) De, der aarlig bidrage 20 Rdl., eller derover, eller nu og da paa eengang, skjønt ubestemt bidrage 50 Rdlr. og derover, skulle kaldes Selskabets velgiørende Medlemmer; og skulle alle saadanne være fritagne for Embeds Byrder i Selskabet.

De Velgiørere, som ikke give sig for Selskabet tilkiende, blive ikke ukiendte for Gud, som rigelig igien vil belønne dem.“

Allerede i 1806 kom man ind på den tanke, at kontingentet kunne afgøres ved indbetaling een gang for alle af en sum, hvis årlige rentebeløb ikke var mindre end det ordinære medlemsbidrag, og efter at kontingentet i 1899 for alle var blevet fastsat til 7 kr. årlig, blev det bestemt, at et medlem til enhver tid kunne afgøre sin kontingentforpligtelse ved at indskyde 200 kr., hvis renteafkastning så tilfalder selskabet. Denne bestemmelse er fortsat gældende. De 200 kr. betragtes som et indskud for den pågældende og regnes derfor med til opnåelse af sparepræmie og kan anvendes ved tegning af livrente.

Ifølge foundationen af 1788 var der til medlemsskabet knyttet ret til at deltage i selskabets 2 ordinære medlemsmøder i juni og december, hvor sager, der angik selskabet blev „postviis forelagt, derover af Selskabet beraadslaget, og siden efter fleste Stemmer afgjort ved Ballotering“. På junimødet valgtes hvert år en direktion på 7 medlemmer, hvoraf den ældste var formand. Medlemmernes udbytte af møderne sikredes ved følgende omsorgsfulde bestemmelse i foundationen:

„De, der ville tale i Selskabet, skulle paa en anstændig og beskeden Maade frembringe deres Foredragende, og ikke den ene falde den anden i Talen, men een ad Gangen frembringe hvad han har at sige; i Tilfælde, at flere end een tale, hvorved de selv giøre sig uforstaaelige, er Formanden, der af deres Tale

skulle drage Slutning, tvungen til at tie, og Tiden saaledes spildt“.

Med det stigende medlemstal fandt direktionen sig ude af stand til at forhandle med så stor en forsamling på een gang, hvorfor medlemmerne efter medlemsnummer blev opdelt i afdelinger, der hver valgte 12 repræsentanter. Herved fremkom et af 96 medlemmer bestående repræsentantskab, hvor hensynet til medlemmerne også viste sig i den alsidige sammensætning, der var sikret ved, at 10 samfundsgrupper skulle repræsenteres ved hvert valg således:

- 1 af hof-etaten eller adelsstanden,
- 1 af kongelige embedsmænd,
- 1 af søetatens officerer,
- 1 af landetatens do.
- 1 af den gejstlige embedsstand,
- 1 litterat,
- 1 grosserer, brygger, fabrikant,
- 2 kræmmere eller detailhandlere,
- 2 håndværkere,
- 1 af den jødiske nation.

Reglerne om repræsentantskabet som øverste myndighed i selskabet blev ført ind i vedtægterne i 1791 og er siden bevaret.

Fra 1888 har repræsentantskabet, der som anført oprindelig blev valgt af medlemmerne, været selvsupplerende. Til sikring af medlemmernes rettigheder gælder, at ethvert medlem af repræsentantskabet er forpligtet til at forelægge for repræsentantskabet de forslag og andragender, som skriftlig tilstilles ham fra mindst 25 medlemmer. Endvidere tilgodeses hensynet til en rimelig repræsentation for alle grupper af medlemmer ved bestemmelsen om, at der ved valg af repræsentantskabets medlemmer skal tages hensyn til disses erhverv. Opdelingen i 10 klasser er dog i dag indskrænket til følgende 3 grupper:

Gruppe 1:

Tjenestemænd under stat, kommune og andre offentlige institutioner, læger, sagførere, kunstnere samt hermed ligestillede.

Gruppe 2:

Ingeniører, arkitekter, fabrikanter, håndværkere, landmænd samt hermed ligestillede.

Gruppe 3:

Øvrige næringsdrivende og kontorbeskæftigede samt hermed ligestillede.

I tvivlstilfælde afgør administrationen, til hvilken gruppe et til repræsentant foreslået medlem skal henføres.

Hver medlemsgruppe skal have 24 repræsentanter i det af 72 medlemmer bestående repræsentantskab.

Bortset fra den af hensyn til ligelig repræsentation i ledelsen skete opdeling af medlemmerne, har alle samme medlemsrettigheder, således som det blev udtrykt allerede i fundationen af 1788: „Stand og Vilkaar iblant Selskabets Medlemmer sættes ganske tilside i Selskabets Møder og Forsamlinger, saa at alle Medlemmer i værende Tid ansees som Grene paa et Træ“.

Repræsentantskabet har som anført siden 1791 været selskabets øverste myndighed, og det er dets medlemmers fortjeneste, at de har holdt interessen for selskabet vedlige og sørget for tilgang af medlemmer samt heraf knyttet sådanne til ledelsen, at den fornødne sagkundskab var til rådighed, når opgaverne skulle løses og de forskellige poster indenfor selskabet besættes.

Det har været af væsentlig betydning for selskabet og for dets placering overfor offentligheden og de statslige og kommunale myndigheder, som selskabets øverste ledelse på så mange måder skal i forbindelse med, at der er sørget for, at repræsentantskabet i sin sammensætning har været et udtryk for alle samfundslag og for de væsentlige grene indenfor erhvervslivet, landets styre og administration.

Repræsentantskabet, der ordinært samles 2 gange om året, og hvis møder ledes af en af administrationen valgt dirigent, sædvanligvis en af de 3 administratorer, har i henhold til vedtægterne fået tillagt at vælge selskabets daglige ledelse samt de faste udvalg, der bistår ved løsningen af de opgaver, der følger af selskabets forskellige formål.

På forårsmødet i marts fremlægges årsregnskabet til efterretning, vælges medlemmer til repræsentantskabet og til forretningsudvalget, foruden at der træffes afgørelse vedrørende ydelse af rentefri lån.

På efterårsmødet i november vælges et medlem til administrationen, et udvalg på 3 medlemmer til at foretage årligt eftersyn af selskabets aktiver, en revisor, en decisor, medlemmer til låneudvalget samt vedtages budgettet for det følgende år.

„Forretningsudvalget“, der består af 15 medlemmer, gør indstilling til repræsentantskabet om valg og afgiver erklæring vedrørende budgetforslaget. „Låneudvalget“, der består af 12 medlemmer, behandler de indkomne låneansøgninger.

I jubilæumsåret er direktør, civilingeniør A. Weis formand for forretningsudvalget, medens kontorchef i indenrigsministeriet Niels Møllmann er formand for låneudvalget. Selskabets revisorer er landsretssagfører Povl A. Engelsen og direktør i Revisions- og Forvaltningsinstituttet, statsaut. revisor Rasmus Sørensen, medens direktør i Fællesbanken for Danmarks Sparekasser A/S Svend Hansen af repræsentantskabet er valgt til „decisor“. Han er således den, der skal bestemme, hvorledes der skal forholdes, hvis revisionen gør antegnelser med hensyn til regnskabsaflæggelsens rigtighed. Medlemmerne af aktiveftersynsudvalget er civilingeniør Svend Hagerup, ekspeditionssekretær i magistraten, cand. jur. Kay Nielsen og driftschef, cand. jur. Carl Aude.

På repræsentantforsamlingerne aflægger administrationen beretning for selskabets virksomhed, og i tilknytning hertil har der

gennem årene været ført drøftelser af selskabets anliggender, hvorunder administrationen har redegjort for den aktuelle virksomhed, ofte med historiske redegørelser, der knyttede forbindelsen bagud, og udkastet planer til den gradvise omdannelse af selskabets virkeformer, som ændrede samfundsforhold gjorde formålstjenlig, uden at man afveg fra selskabets tankeprog af 1788: „Ved forenede Kræfter skulle vi stræbe at støtte dig“.

I jubilæumsåret består repræsentantskabet af:

FØRSTE GRUPPE

Lektor, frk. <i>Kirsten Langkilde</i>	Fru <i>B. Horsten</i>
Overretssagfører <i>Jacob Winther</i>	Overlæge <i>Svend Tulinius</i>
Fh. direktør i Bikuben, cand. polit. <i>Jens Toftegaard</i>	Afdelingsforstander, dr. pharm., frk. <i>Else Krag Andersen</i>
Overpræsident <i>Carl Greve Moltke</i>	Kontorchef, cand. jur. <i>Frits Hellborn</i>
Teaterhistoriker, museumsleder, dr. phil. h. c. <i>Robert Neiiendam</i>	Professorinde <i>Kamma Roos</i>
Overjordemoder, frk. <i>Johanne Rodt- ness</i>	Læge, dr. med. <i>G. Krogh-Lund</i>
Afdelingsbestyrer i Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn <i>K. V. Funder</i>	Kontorchef, cand. jur. <i>Niels Moll- mann</i>
Dr. phil. <i>Jobs. Lehmann</i>	Direktør for Statsanstalten for Livs- forsikring, cand. jur. <i>N. F. Teng- quist</i>
Ekspeditionssekretær i Mag., cand. jur. <i>Kay Nielsen</i>	Læge, fru <i>Ane Madsen</i>
Højesteretspræsident <i>Otto Kaarsberg</i>	Driftschef <i>Carl Aude</i>
Landsretssagfører <i>Povl A. Engelsen</i>	Professor, dr. jur. <i>A. Vinding Kruse</i>
Overlærer <i>Otto Ølsted</i>	Departementschef <i>Valdemar Horn- slet</i>

ANDEN GRUPPE

Arkitekt <i>Henrik Jacob Holst</i>	Direktør, civilingeniør <i>A. Weis</i>
Civilingeniør <i>Leif Eriksen</i>	Lokomotivfører <i>Poul Larsen</i>
Forstander, frk. <i>E. Lasson Andersen</i>	Grosserer <i>P. A. Nakskou Petersen</i>
Forstander, cand. mag., fru <i>Ebba Kampp</i>	Bogtrykker <i>Børge Lorentzen</i>
Fru <i>Inge Winkel</i>	Direktør, civilingeniør <i>Niels Hertel</i>
Civilingeniør <i>Svend Hagerup</i>	Bødkermeister <i>Hans C. Petersen</i>
	Arkitekt <i>A. Mark-Nielsen</i>

Sygeplejerske, frk. *Helga Jensen*
Salgschef *K. Lillelund*
Frk. *Bodil Krarup*
Direktør i Fællesbanken for Dan-
marks Sparekasser A/S,
Svend Hansen
Malerinde, frk. *E. M. Raaby-Nielsen*
Civilingeniør *C. T. Winkel*

Salgschef *E. Zoëga-Christensen*
Direktør, cand. polit. *E. Haunstrup*
Clemmensen, M. F.
Fru *Karen Hagerup*
Civilingeniør *Karsten Weis*
Ekspeditionssekretær, landsretssag-
fører, fru *Nathalie Lind*

TREDIE GRUPPE

Vicedirektør i Danmarks National-
bank, cand. polit. *Svend Andersen*
Reklamechef, frk. *Inger Clausen*
Fru *Margrethe Weis*
Afdelingschef *Hans Molzen*
Museumsinspektør, lektor, cand.
mag., fru *Karen Neiiendam*
Ligningschef, cand. polit. *Moritz*
Birkholm Hansen
Grosserer *H. C. Hansen*
Direktør i Nye Danske af 1864
J. O. Sagild
Tandlæge *Sv. Aa. Steenberg*
Underdirektør *Henning Nyholm-*
Poulsen
Hovedbogholder *Niels A. Laursen*

Filminstruktør *Aage Wiltrup*
Forretningsfører *E. Kjølstad*
Jørgensen
Bankier, statsaut. fondsbørsveksele-
rer *Aage von Benzou*
Grosserer *Erik Wolffhagen*
Fuldmægtig *Karl Hegelund*
Fysioterapeut, fru *Magna Faber*
Prokurist, frk. *E. M. Høeg Staun*
Fru *Oda Hagdrup*
Kontorassistent, frk. *Else Gylding*
Kontorfuldmægtig, frk. *E. Krause*
Boghandler *B. Worsoe*
Fru *Karen Ryge*
Landsretssagfører *Anker Rasmussen*

Den daglige ledelse af selskabets anliggender var oprindelig betroet en af 7 medlemmer bestående direktion, for hvis virksomhed der nøje var givet regler i Foundationen. Antagelse af medlemmer, tilsyn med selskabets midler, regnskabet, medlemsbladet og „Opsyn med at enhver af Selskabets Betientere, Bogholder etc. forrette deres Embede med Nidkierhed til Selskabets Tarv og Beste“ påhvilede direktørerne. Tidens rolige tempo fremgår dog af bestemmelsen om, at direktionen „samles engang hver fiortende Dag, for at aabne alle i den Tid indløbne Breve“. Ansvar var der knyttet til hvervet. Den, der tiltrådte som direktør måtte nøje efterse, at alt var i orden, „saasom den Direction, der

sidst er anbetroet Selskabets Bestyrelse, skal en for alle og alle for en indestaae for alle Ting; da der paa ingen maade maae komme noget Selskabet til Tab“. Hvervet som direktør var et uden al tvivl værdsat æreshverv, som i bogstaveligste forstand indebar lønnen i sig selv, for, som det bestemtes „Selskabets 7 Directeurer ville følge den Regel, som ved alle andre Fattiges Anstalter i Verden er brugelig, nemlig deele de til dette Instituts Bestyrelse udfordrende Forretninger imellem sig, og følgelig i Fremtiden ingen særdeles Bogholder lønnes, saa at foruden Budgets Løn og Bladets Bekostning aldeles ingen fastsat Løn skal finde Sted, til Byrde for denne de Fattiges Fond“.

Efter nogle bitre uoverensstemmelser mellem direktionens medlemmer i 1789–1791, blev ledelsen lagt i hænderne på en administration på 5 medlemmer. Den første valgtes i februar 1791, men da 2 medlemmer, hvoraf den ene var den kendte storkøbmand Niels Brock, af forretningshensyn afslog at modtage valg, indskrænkedes administrationen til 3 medlemmer, og herved er man blevet siden.

Gennem årene har selskabets ledelse været betroet:

Directeurer

J. H. von Lützow, Captain og tøjmester	1788–1791
F. H. Müller, justitsråd	1788–1791
J. Karleby, kgl. hof billed- og stenhugger	1788–1791
H. C. Meinig, agent	1788–1791
L. Manthey, præst	1788–1791
N. W. Jacobsen, overkirurg	1788–1791
J. B. Matzen, inspektør	1788–1791

Administratører

M. Thye, præst	1791–1792
H. Muus, renteskriver	1791–1792
J. G. C. Adler, dr., professor	1791–1792

I. Hassing, vandkonduktør	1792–1794
I. H. Rørbye, præst	1792–1793
I. Kiobke, sukkerrafinadør	1792–1793
H. J. Cantor, grosserer	1793–1807
L. Paludan, præst	1793–1798
N. Hoftved, højesteretsadvokat, direktør for Kjøbenhavn havns Brandforsikring	1794–1797
H. Wassard, grosserer	1797–1800
C. C. Martens, muremester, kaptajn	1798–1804
H. G. Clausen, præst	1800–1805
M. Volquartz, overkrigskommissær	1804–1805
Chr. Thomsen, grosserer	1805–1810
Chr. Holm Flor, fhv. regimentskvartermester, bankrevisor	1805–1808
R. Bay, landvæsenskommissær	1808–1814
C. F. Brorson, professor	1808–1812
Jonas Collin, etatsråd, bankkommissær	1810–1816
Th. Joh. Korfitzen, justitsråd	1812–1818
K. Sørensen, vinhandler	1814–1820
J. M. Aagaard, major i det borgl. infanteri	1816–1819
P. R. Dreyer, cancelliråd	1818–1824
C. H. Monrath, kammerassessor	1819–1825
H. J. Lindstorff, garver	1820–1826
P. J. Friederich, oberstløjtnant, vinhandler	1824–1840
A. G. Christensen, grosserer	1825–1828
C. Schram, etatsråd, direktør i Enkekassen	1826–1841
D. G. R. Bentley, etatsråd, borgmester	1828–1840
D. Borgen, kaptajn, grosserer	1840–1854
J. C. Lund, agent, direktør ved fattigvæsenet	1840–1846
E. Clausen, justitsråd, kontorchef i finansministeriet	1841–1857
J. Garbrecht, oberstløjtnant, grosserer	1846–1855
A. Stæger, kaptajn, vaterskout	1854–1856

P. C. Rothe, stiftsprovst, dr. theol. h. c.	1855–1865
J. C. Bondrop, urtekræmmer	1856–1869
C. N. Lautrup, etatsråd, direktør i Enkekassen	1857–1882
O. F. Olsen, justitsråd, fabrikejer	1865–1887
B. Petersen, justitsråd, rådmand	1869–1879
A. E. Reimann, etatsråd, direktør i Kjøbenhavns Handelsbank	1879–1888
Th. J. Svanekjær, etatsråd, kontorchef i finans- ministeriet	1883–1890
L. F. Holmberg, professor	1887–1889
R. N. Strøm, etatsråd, nationalbankdirektør	1888–1893
E. N. Ritzau, direktør for Ritzaus Bureau	1889–1892
A. C. Schlichtkrull, departementschef i finans- ministeriet	1890–1926
P. W. Høst, kaptajn, smedemester	1892–1910
L. Bramsen, indenrigsminister, geheimeetatsråd, direktør i Nye danske Brandforsikrings-Selskab	1893–1914
C. C. Møllmann, malermester	1910–1934
E. Jensen, direktør	1914–1921
V. E. Werner, grosserer	1921–1951
H. Thrane, direktør for Østifternes Landcreditkasse	1926–1932
Winkel Smith, direktør for Sparekassen for Kjøben- havn og Omegn	1932–1944
H. J. Kornerup-Koch, tømrermester	1934–1943
Otto Møllmann, malermester	1943–1961
Erik Graae, direktør i Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn	1944–1950
Martin Guldbrandsen, adm. direktør i Østifternes Hypotekforening	1950–
A. J. Moe, civilingeniør	1951–
Eskild Friehling, direktør i Østifternes Hypotek- forening, landsretssagfører	1961–

Igennem de mange år har en række dygtige og fremstående borgere i direktion og administration gjort et stort og uegenlystigt arbejde, tit besværligt og brydsomt, men menneskeligt tilfredsstillende, for så vidt som formålet altid var at hjælpe de af medlemmerne, der ved vanheld eller alderdom havde behov for selskabets bistand.

Ved en gennemgang af de gamle protokoller kan nok uddrages eksempler på indbyrdes uoverensstemmelser om den vej, der skulle følges, men på baggrund af de mange år, og det omfangsrige og forskelligartede arbejde, er der i 175-året grund til at nære taknemmelighed overfor dem, der var med til at skabe det gamle selskab og ved deres virke sikre dets beståen indtil denne dag, hvor det i økonomisk henseende og i mulighederne for at støtte medlemmerne er stærkere end nogensinde.

Som anført har arbejdet i direktion og administration gennem alle årene været ulønnet, men som et kuriosum kan nævnes, at selskabet dog har haft en særlig mulighed for at vise taknemmelighed overfor veltjente administratorer. Den nævnte storkøbmænd, grosserer Niels Brock, der i dag især mindes for sin støtte til de Brock'ske Handelsskoler, var et interesseret medlem af selskabet fra dets stiftelse, og i sit testamente af 1796 tillagde han „Understøttelses-Selskabet Borgervennen kaldet“ 3.000 rdl., af hvis „Renter skal anvendes 20 á 24 Rdlr. til en Sølvmedaille, som en Præmie for den ældste Directeur, som ham gives, naar han afgaaer, til Erkjendtlighed for havte Omsorg og Uleilighed og saaledes fremdeles til den, som afgaaer og, om 2 paa eengang skulde afgaae, da gives 2 Medailler hver til circa 12 Rdlr.“. Grosserer Niels Brock var medlem af repræsentantskabet 1790–94, men afslog i 1791 at modtage et på ham faldet valg til administrator med henvisning til sine mange andre „baade private og offentlige Forretninger“. Han døde den 4. oktober 1802, og efter en arvestrid, der først fandt sin afgørelse i højesteret, blev de

KØBMAND NIELS BROCK
Maleri på Randers rådhus.

3.000 rdl. udbetalt selskabet i juni 1805. Forinden havde man allerede ladet forfærdige stempler og udføre 6 medaljer i guld – for som det blev vedtaget på en repræsentantforsamling i september 1804 „Medaljen skal præges af Guld paa Grund af, at Stemplet dertil er mindre bekostelig“. Medaljen er udført af den kendte ædelstenskærer og medaillør S. A. Jacobson, medlem af det danske og det svenske Kunstakademi, fra 1776 Hofsignetstikker. Ved efterbetalinger i 1806 og 1807 fra grosserer Brock's bo kom legatkapitalen op på 5.062 Rdl. og 22 Sk. og andrager idag 11.307 kr. 95 øre. Den del af det årlige rentebeløb, der ikke har været anvendt til anskaffelse af medaljer, er gennem tiden blevet anvendt til understøttelser.

Medaljen, der første gang blev uddelt den 18. februar 1805 og senest er uddelt den 28. november 1961, er overrakt til de administratorer, der siden 1805 er fratrukket deres embede, dog at der er tvivl med hensyn til en enkelt, ligesom medaljen ikke blev overrakt til en administrator, der kun virkede i 2 år. En administrator har givet afkald på medaljen, for at fremstillingsbeløbet kunne blive anvendt til understøttelser. Endelig modtog en administrator, der afgik få år efter afslutningen af den anden verdenskrig, en adresse, da guld til en medalje på daværende tidspunkt ville have kostet et meget betydeligt beløb, og det ydermere blev meddelt, at den kgl. mønt, der fremstiller medaljerne, nødtigt ville se sin da stærkt formindskede guldbeholdning forringet ved prægning af en privat medalje.

På mønt- og medaljesamlingen på Nationalmuseet kan ses den medalje, der i 1816 blev overrakt etatsråd, bankkommissær Jonas Collin.

En af de afgørende årsager til det gode forløb af selskabets virksomhed har været de dygtige og stærkt interesserede medarbejdere, der gennem årene har varetaget arbejdet på selskabets kontor.

Borgervennens medalje.

På grund af den livslange forbindelse, der slægter igennem har været mellem selskabet og dets enkelte medlemmer, er der ofte opstået en nær personlig kontakt mellem medlemmerne og medarbejderne på kontoret. Dette har været prist såvel af dem, der søgte selskabets bistand, som dem der sluttede op om dette af uegennyttige grunde. Forholdet har været til glæde for alle parter, og selskabets ledelse har været taknemmelig herfor.

Oprindeligt var det tanken at lade alt arbejde hvile på direktørerne, men i erkendelse af, at købmand Abraham Hviid havde været hovedmanden ved selskabets stiftelse, havde samlet 250 medlemmer og overladt selskabet sit ugeblad, blev han „af Erkiendtlighed og til Skadesløsholdelse for den Gevinst, som han havde kundet love sig af dette Blad“ antaget til bogholder, dog med den i foundationen åbenlyst optagne tilføjelse, indtil „han bliver befordret i Kongelig Tieneste“. Alle gode forsøg på ad denne udmærkede vej at spare bogholderlønnen, der var på 300 rdlr. årlig, må som tidligere anført være slået fejl, for Abraham Hviid var endnu ved sin død den 20. april 1800 lønnet bogholder i selskabet.

I 1793 ansattes desuden en kasserer, og endelig var der til selskabet knyttet et eller flere bude, hvis vigtigste hverv var at udbringe selskabets ugeblad, indkassere kontingentet, opvarte ved alle selskabets møder og der ombære fattigbøssen for at indsamle til selskabets fonds tilvækst. Særlig var de pligtige ved „Ildsvaade (som Gud forbyde) at indfinde sig hos Bogholderen for at gaa ham tilhaande med at bringe de der værende Selskabets Protokoller etc. i Sikkerhed“. På dette punkt har heldet været med selskabet. Ved en brand i 1793 hos kassereren befandt den sig med bøger og kassebeholdning netop hos en af administrato-
 rerne, og under den store brand i 1795 befandt selskabets papirer sig ganske vist hos den ene revisor, hvis bolig Studiestræde 65 nedbrændte, men heldigvis var materialet umiddelbart forinden flyttet til et sikkert sted.

De til kontoret knyttede medarbejdere har været:

Bogholder og sekretær

Abraham Hviid, købmand	1788–1800
C. Købke, fuldmægtig	1800–1826
J. C. Lund, tidligere selskabets kasserer	1826–1830
M. Bentzen, tidligere selskabets kasserer	1830–1843
C. S. Groth, kaptajn, urtekræmmer	1843–1856
L. Nannestad, kammerskriver	1856–1863
Chr. Winge, fuldmægtig under generaldirektoratet	1863–1866
E. Larsen, inspektør ved Nicolaj Arbejdshus	1866–1878
H. A. Kierrumgaard, cand. polit., kasserer i Over- formynderiet	1879–1889
G. J. L. Feilberg, kaptajn, arkivar i krigsministeriet	1889–1895
A. C. J. Thrane, kaptajn	1895–1899

Kasserer

I. Aagaard, kopist i det kgl. rentekammer	1793–1807
C. Horup, kontorist hos mægler Winther	1807–1816

J. C. Lund, bogholder	1816–1826
M. Bentzen, købmand	1827–1830
G. Primon, klædekræmmer, assessor	1830–1860
D. Borgen, oberstløjtnant, tidl. administrator (1840–54)	1860–1868
J. F. Neumann, handelslærer	1868–1875
C. Borgen, kgl. fuldmægtig, justitssekretær	1876–1891
P. C. G. Winge, assistent i finansministeriet	1892–1899

Forretningsfører og kasserer

A. C. J. Thrane, kaptajn, senere oberstløjtnant	1900–1915
A. Krarup, fhv. direktør	1915–1933
E. C. Hertel, kaptajn	1934–1946
O. J. F. Grundtvig, overintendant	1947–1960
Ole Redsted, sekretær, cand. jur.	1961–1963

Bogholder

P. C. G. Winge, fuldmægtig i finansministeriet	1900–1907
Jul. Schlichtkrull, fhv. boghandler	1908–1926
S. Honnens de Lichtenberg, oberstløjtnant, kammerherre	1926–1936
C. A. Kraft, ritmester	1936–1949
Fru Marie Boysen	1949–1960
Fru Bodil Henning Hansen	1960–1961
Fru Grethe Bang	1961–

Assistenter

C. Bramsen, frøken	1900–1900
L. F. Lautrup, oberstløjtnant	1900–1902
Jul. Schlichtkrull, fhv. boghandler	1902–1907
Fru M. Boysen	1937–1948
Fru Bodil Henning Hansen	1947–1960
Fru Grethe Dornonville de la Cour	1960–1961

Fru Kirsten Jensen	1961–
Fru Inger Borch (extraassistent)	1946–

Som et særligt led i selskabets virksomhed indgik gennem 100 år udgivelsen af medlemsbladet „Borgervennen“.

Selskabets stifter købmand Abraham Hviid havde i begyndelsen af 1788 påbegyndt udgivelsen af et ugeblad „Borgervennen“. Heraf udkom ialt 5 numre, inden bladet ved selskabets første vedtægter, foundationen af 1788, antoges som selskabets ugeblad, der fra den 1. august 1788 hver fredag blev tilstillet medlemmerne og iøvrigt kunne fås af enhver udenfor selskabet. Man var af den opfattelse, „at et Ugeblad mangfoldigt vil bidrage til Selskabets Fremvæxt og Varighed, naar det ikke allene bliver til Tidsfordriv, men endog til Nytte“, og det blev da også pålagt „enhver Medlem i sin Cirkul efter Evne og Leilighed at bidrage til dette Blads Fuldkommenhed ved nyttige og interessante Materier“.

Bladet blev anvendt til at meddele oplysninger om selskabet – måske lidt for rigeligt. I hvert fald skrev månedsskriftet „Minerva“ i januar 1791 i en omtale af hovedstadens ugeblade, at „Borgervennen“ læses ikke af nogen, da bladet næsten altid består af lutter navne. Sådanne skifter tiderne – idag synes dagspressen at se anderledes på dette stof. Også på anden måde ændres forholdene – blot 4 år efter var redaktøren af „Minerva“, Christen Henriksen Pram, denne livfulde norske forfatter, der på fremtrædende måde placerede sig i dansk litteratur, medlem af den skriftkomité, der fra 1791 sørgede for bladets udgivelse.

I bladet bragtes dog også afhandlinger i tidens fornuftsprægede stil om alle opbyggelige emner. Der fremkom danske og oversatte udenlandske artikler over emner, der kunne tjene til almindelig oplysning. Morskabslæsning, poesi og anekdoter blev bragt, men måtte dog stå tilbage for „fysiske, økonomiske, meka-

Borger = Vennen.

No. I.

Fredagen den 1. August 1788.

Enhvert patriotisk Selskabs Hoved. Siemeed er at nytte det Almindelige, at opmuntre Dyd og Virksomhed, at gribe den Trængende under Arme, og saavidt det kan, at udbrede Velstand og Velsignelse; Dette er ligesom Middelpunkten, hvori alle dets Ansættelser og Handlinger foreene sig; ogsaa det foreenede Understøttelses = Selskab haver gjort denne adle Hensigt til sin egen; Hæld være dets Formaal og Anlæg! Lykke faae det til de beste Udfigter, og den varigste Fuldførelse af dets Plan!

Varme af Glæde over det udmærkede Gode, Menneske = Vennen stifter, ville vi noget nøiere udvilde Selskabets Hensigt. Mennesket er underkastet Lykkens Ubestandighed, nu kan det sidde i Overflødigheds Skind og have

A alting

Ugebladet »Borgervennen«,
blev udgivet af selskabet i årene 1788-1888.

niske, statistiske, historiske og moralske efterretninger“. I bladet findes en række forslag til interessante erhvervsfremmende projekter, såsom et selskab til fremskaffelse af gode og billige danske tørv, flere forslag vedrørende lærredsfabrikation og lign. For læserne var der også adgang til ugebladets spalter. Her skal blot som kuriosum anføres et indlæg, hvor en skomagerlærling protesterer mod i den 7 år lange læretid altid at være hjemme på værkstedet og i den anledning lader en ven skrive for sig: „Skal jeg ei gaae paa Gaden og bringe Vand til Pigen, saa vil Trine ei mere holde af mig, og ei give mig mangt et Kys, og Mundfuld god Mad, og saa faaer jeg jo ei heller Drikkepenge af vores Kunder, og saa kan jeg ei heller komme til at kiøre i den lille Kane paa Kongens Nytorv . . . mange Mossieurer og Herrer, som ei kan eller vil betale, give mig en Toskilling for at sige, at de ei vare hjemme.“

Af særligt fremtrædende medlemmer af skriftkomitéen kan anføres den ovenfor nævnte Jonas Collin, der var en virksom medarbejder ved ugebladet, indtil han i 1810 valgtes til administrator.

Mange indlæg stammer fra slesvigeren, kaptajn W. H. F. Abrahamson, af hvis betydningsfulde virksomhed for det danske samfund især kan nævnes, at han i 1771 indførte dansk som undervisningssprog for officererne af hæren. For ugebladet var hans medlemskab af skriftkomitéen 1796–1810 af meget stor værdi, og yderligere kan nævnes, at han i 1805 tegnede omstående segl til selskabet.

Fremhæves bør også pastor C. H. Visby, hvis bidrag til medlemsbladet findes i årene 1830–46, men hvis samfundsmæssige virksomhed især var knyttet til hans højt værdsatte virksomhed som fængselspræst og som medarbejder på en række sociale projekter, såsom bespisningsforeningen på Christianshavn, foreningen til opførelse af billige arbejderboliger samt „Det kgl. Blinde-

Selskabets segl af 1805.

institut“, opført 1858 for midler tilvejebragt af Selskabet Kjæden.

Gennem årene havde der gentagne gange været kritik over bladet, dog især over de omkostninger, der stod i forbindelse med bladets udgivelse.

I 1884 indkom til repræsentantskabet et forslag til forskellige ændringer i selskabets forhold, herunder ophævelse af ugebladet, som skulle erstattes med en årsberetning. Forslaget medførte nedsettelse af et udvalg til overvejelse af en almindelig revision af vedtægterne. Og resultatet af udvalgets arbejde blev selskabets vedtægter af 30. december 1887, hvorved udgivelsen af ugebladet „Borgervennen“ blev indstillet fra udgangen af juni måned 1888. Ved samme lejlighed ændredes selskabets navn fra „Det forenede Understøttelses-Selskab“ til „Det forenede Understøttelses-Selskab Borgervennen“. Således bevarede man ugebladets navn, hvorunder forøvrigt også selskabet havde været kendt i mange år.

Fra i 1788 at have været en indtægtskilde, som stifteren Abraham Hviid velvilligst overlod selskabet, påførte ugebladet i løbet af det 19. århundrede selskabet stadig voksende udgifter, og da bladets betydning på baggrund af dagspressens udvikling var

stærkt aftagende, fandtes det ganske naturligt i 1888 at indstille dets 100-årige virksomhed.

Den daværende administration afsluttede bladets historie med en fremhævelse af, at bladets redaktion aldrig har forårsaget selskabet udgift og med en tak til skriftkomitéens medlemmer. Desuden understregedes de ofte store vanskeligheder ved at skaffe passende stof, og det fremhævedes, at man ved bladets ophør håbede at indvinde et større beløb til understøttelser.

Bladets sidste nummer, der udkom den 30. juni 1888, afsluttedes således: „Med dette Numer gaaer Bladet ud af Verden; Det dør ikke af Ælde, men kun for at bidrage til derved at indskrænke Selskabets Udgifter, og dets Navn vil fremdeles leve, idet Selskabet har optaget det som sit“.

Fra og med 1888 har selskabet i stedet hvert år udsendt en årsberetning med udførlige oplysninger om selskabets virksomhed, dets regnskab samt om de til dets ledelse knyttede personer. I beretningen optages desuden meddelelse om, hvem der i årets løb er optaget som medlemmer af selskabet.

Den situation, at også selskabet kunne ophøre en dag, har man måttet tage stilling til. I forordet til foundationen af 1788 hed det ganske vist: „Nu staaer allene tilbage at kunde betage enhver især den almindelige, og desværre ikke gandske ubegrundede, Frygt: at dette Selskab kan have samme Skiebne, som mange andre i den beste Hensigt begyndte Selskaber“, men da man trods alt ikke kunne være forsigtige nok, blev det bestemt i selve foundationen, at skulle selskabet blive ophævet, skal dets kapital bevares som et legat bestyret af „Det almindelige Hospital“ eller Magistraten i København. En tilsvarende bestemmelse er blevet opretholdt gennem tiderne. I selskabets nuværende vedtægter af 1937 hedder det således: „Skulde Selskabet mod Forventning blive ophævet, skal den Del af dets Formue, der bliver tilbage, efter at alle dets Forpligtelser er afviklede, søges henlagt til Bestyrelse af

Københavns Kommunalbestyrelse, eller hvem denne dertil maatte beskikke, og skal da denne være berettiget til at uddele Renterne af Kapitalen til trængende i København, dog saaledes, at de, der har været Medlemmer af Selskabet ved dets Ophør, eller deres Afkom i første Led altid bør have Fortrinsret.“

RETLIG STILLING

Som det fremgår af bekendtgørelsen i Adresseavisen i maj måned 1788 var tanken oprindelig at stifte en venskabs-, nøds- og hjælpekasse, hvortil man søgte medlemmer.

Ved foundationen af 1788 var man fundet frem til, at den påtænkte virksomhed skulle ske i form af et selskab, hvori enhver i gode kår kunne søge optagelse.

Til trods for at oprettelsen skete i enevældens dage, hvor kongeloven af 14. nov. 1665 ikke tilsagde foreningsfrihed eller andre borgerlige frihedsrettigheder, var der dog ingen begrænsninger i borgernes frie ret til at stifte selskaber og foreninger, der forfulgte et lovligt øjemed.

Netop fra slutningen af 1700-tallet kendes et meget betydeligt antal almennyttige og velgørende selskaber. Af de med tilknytning til borgerskabet kan som eksempler nævnes „Selskabet for Borgerdyd“, „Det borgerlige Selskab“, „Det oeconomiske borgerlige Selskab“ og „Det bestandige borgerlige Selskab“. Kun ganske enkelte fik mere end en kortvarig levetid.

Der var hverken anmeldelsespligt eller anmeldelsesret til offentlig myndighed eller registre. For selskaber, der ønskede monopol eller berørte laugenes områder, gjaldt der dog særlige regler. Desuden havde Christian VII vist en særlig interesse for den københavnske ungdom, idet han ved en kabinetsordre af 10. maj 1780 havde pålagt sin politimester, den for sin censurvirkomhed efter Struensee's fald lidet velanskrevne conferentsråd Christian Fædder at føre tilsyn med byens ungdomsklubber, og iøvrigt givet sit pålæg følgende smukke motivering: „Ligesaa lidet som Vi paa den eene Side vil hindre Vore Undersatters an-

stændige og uskyldige Fornøielser, saa lidet vil Vi paa den anden Side, at der maae blande sig deri Uordener, der allevegne og især i Hovedstaden aldrig mangle at have især for Ungdommen skadelig Følger. De saakaldte Clubs, som ere blevne indførte her i Staden, har i sig selv intet anstødelig; men Ungdommen kunde derved let henfalde til Ledighed, til Forsømmelse af deres høie Pligter og til Ødselhed med deres endog for Staten kostbare Tid, ja, der kunde let i Længden ved Anledning af slige Sammenkomster opstaae endnu farligere Udsvævelser“.

Uden forbindelse med statsmagten var selskabet dog ikke. Som tidligere nævnt blev foundationen af 1788 allerede ændret i 1791, og de derefter gældende vedtægter for selskabet indsendtes til kongelig godkendelse og opnåede den 17. februar 1792 allerhøjeste stadfæstelse, uden at der til denne var knyttet særlige vilkår.

En vedtægtsændring af 1806 søgtes ikke stadfæstet, og om det skyldtes andet end almindelig glemsomhed kan ikke efterspores. Vedtægtsændringerne af 1811 og 1841 opnåede ligeledes stadfæstelse uden vilkår, men til stadfæstelsen af 16. juni 1888 på ændringerne af 30. december 1887 blev der knyttet 3 vilkår: „at de til Selskabets faste Fond hørende Effekter forsynes med Forbudspaatægning af Vor Overpræsident i fornævnte Vor Residentsstad, hvis Samtykke derhos forud skal indhentes til Optagelse af Laan i Medfør af Lovenes § 37 in fine, dog at denne Bestemmelse ikke skal være til Hinder for, at Selskabets Administration til Bestridelse af dets løbende Udgifter hvert Foraar kan optage et midlertidigt Laan paa indtil 20.000 Kr. at tilbagebetale senest 6 Maaneder efter Optagelsen, mod at der som Sikkerhed herfor deponeres det nødvendige Beløb af dets faste Fonds Activer,

at Administrationen inden Udgangen af hvert Aar til fornævnte Vor Overpræsident indsender et Exemplar af det reviderede og

deciderede Regnskab for det foregaaende Aar, ledsaget af en skematisk Oversigt over Selskabets Virksomhed i det sidst afsluttede Regnskabsaar, samt

at de Beslutninger, der i Henhold til Lovenes §§ 10 og 26 maate vedtages angaaende Anvendelsen af Selskabets Formue i Tilfælde af dets Ophævelse samt angaaende Forandringer i Lovene, først skulle ansees gyldige, naar Vor Indenrigsministers Samtykke dertil er erhvervet“.

De i 1898 gennemførte gennemgribende ændringer i vedtægterne, hvorved blandt andet indførtes adgangen til opsparing for den enkelte ved indskud i selskabet, blev stadfæstet den 6. april 1899, og af de ovenfor anførte vilkår blev kun de 2 sidste gentaget. Det samme var tilfældet efter vedtægtsændringerne i 1903. Til stadfæstelsen af ændringer fra 1906 og fra 1924 var der derimod ingen vilkår knyttet, men det var nu også blevet optaget i vedtægterne, at selskabets regnskab hvert år skal sendes til Overpræsidenten i København, og der ligger formentlig i selve begrebet „kongelig stadfæstelse“, at ændringer ikke kan ske uden vedkommende ministeriums samtykke.

Af de lovregler, der gennem tiderne har øvet indflydelse på selskabet, kan først nævnes, at ved kgl. forordning af 15. maj 1810 blev alle forsørgelses- og understøttelses-selskaber underkastet tilsyn af en commiteé. Forordningen fremhæver, at tilsynet ikke går ud på at forbyde disse selskabers oprettelse eller vedblivelse, men at planerne og lovene for dem skal undersøges og prøves, og comitéens dom derover bekendtgøres i de offentlige tidender, for at almenheden kan erfare „indretningens værd“. Forordningens motivering var, at adskillige private selskaber – i modsætning til den med kgl. garanti forsynede Almindelige Forsørgelsesanstalt – havde tilsagt livrenter og overlevelserefter, der ikke byggede på rigtige beregninger og derfor havde været forbundet med pengetab og skuffede forhåbninger for delta-

JONAS COLLIN

Maleri af C. A. Jensen, 1834, Frederiksborg.

gerne. Blandt komitéens 4 første medlemmer var tidligere nævnte bankkommissær Jonas Collin, der 1. oktober samme år blev administrator i selskabet. Denne enestående dygtige embedsmand, hvis indflydelse på dansk samfunds- og åndsliv i enevældens slutningstid vanskeligt kan overvurderes, har ydet en betydningsfuld indsats for Borgervennen – dels som medlem af skriftkomitéen, dels som administrator i årene 1810–1816. For selskabet må det have været værdifuldt, at Collin var en af gehejmestatsminister Ernst Schimmelmans nærmeste medarbejdere ved udarbejdelsen af den kgl. Forordning af 5. Januar 1813, der efter statsbankerotten skulle genoprette tilliden til Danmarks pengevæsen.

Borgervennen ses ikke at have haft vanskeligheder i anledning af anmeldelsespligten i henhold til forordningen af 15. maj 1810, hvilket vel især står i forbindelse med, at selskabets ydelser til medlemmerne ikke hvilede på en medlemmerne tilkommende ret. Selskabets pensioner blev bevilget af selskabets ledelse og kun for så lang tid, som den pågældende fandtes „trængende og værdig“.

Der gik derefter mange år, hvor selskabet kunne udøve sin virksomhed uden kontrol eller tilsyn fra det offentliges side bortset fra de ved vedtægternes stadfæstelse stillede betingelser.

Et særligt forhold kom dog frem i forbindelse med loven af 29. marts 1904 om livsforsikringsvirksomhed. Ved vedtægterne af 1898 var der åbnet adgang for medlemmerne til at erhverve en pensionsret, der indebar, at den pågældende, hvis han kom i trang, kunne ansøge om at indtræde i livsvarig pensionsnydelse. Denne ydelse bestod i en livrente, der blev tegnet enten hos „Statsanstalten for Livsforsikring“ eller hos selskabets eget pensionsfond, hvis opgave det var at udrede de bevilgede pensioner på grundlag af de pågældende medlemmers opsparede midler i

forbindelse med selskabets tilskud. Fædrene til vedtægterne af 1898, og det vil især sige forsikringseksperter, direktør Ludvig Bramsen, havde dog sikret pensionisterne ved at bestemme, at pensionernes størrelse skulle beregnes efter Statsanstaltens tariffer for livrenter.

Loven af 1904, hvis bestemmelser også skulle gælde for den forsikringsvirksomhed, der består i tegning af livrenter, indførte tilsyn med livsforsikringsselskaber ved det ved loven oprettede forsikringsråd. Da der ikke i Borgervennen var stemning for at komme under et sådant tilsyn, blev vedtægterne ændret, således at pensionering fremtidig fandt sted ved livrente indkøbt hos Statsanstalten eller et andet dansk under forsikringsrådets tilsyn stående selskab, en bestemmelse der senere er ændret til, at livrenteforsørgelse sker ved indkøb af livrente hos Statsanstalten for Livsforsikring.

Under lovgivningen om sparekasser, der blev indledet med loven af 28. maj 1880 om Spare- og Lånekasser og foreløbigt er afsluttet med bekendtgørelsen af 15. januar 1960 af „Lov om sparekasser“, har selskabet ikke været inddraget.

I 1880 skete ingen opsparing i selskabet, og udlånsvirksomheden var i denne forbindelse uden betydning, idet meningen med sparekasseloven var ved tilsyn at sikre indskydernes midler. Den gældende lov definerer sparekasser som institutioner, der har til formål at modtage indskud fra offentligheden, og det antages ikke at dække selskabet, hvis virksomhed er begrænset til medlemskredsen.

En afgørende ændring i selskabets uafhængige stilling skete fra 1. januar 1940, da selskabets virksomhed blev underlagt tilsyn af sparekasseinspektøren efter reglerne i lov nr. 156 af 2. maj 1934 om visse spare- og udlånsvirksomheder.

Denne lovs vedtagelse skyldtes, at forskellige institutioner og

selskaber gennem nogle år ved en pågående reklame havde opfordret befolkningen til at betro dem opsparede midler, idet særlige fordele, for eksempel billige lån, blev stillet i udsigt. På grund af de herskende kreditmæssige vanskeligheder for landbruget havde de nævnte virksomheder fået stor tilslutning til trods for, at der måtte herske tvivl med hensyn til sikkerheden for de forvaltede midler. Efter en foretagen undersøgelse blev det ikke fundet forsvarligt, at der fortsat var ukontrolleret adgang til at drive opsparingsvirksomhed af betydeligt omfang under sådanne former, at sparerne ikke selv er i stand til at bedømme, om de virkelig får de fordele og den betryggelse, som stilles dem i udsigt, og om de får den retfærdige og ligelige behandling, som de forventer og har krav på at få, eller om et mindretal af sparere bliver begunstiget på de øvrige sparerers bekostning.

Da der var udbredt ængstelse over denne virksomhed, hvoraf man frygtede sammenbrud af endog usædvanlige dimensioner, blev der udarbejdet og meget hurtigt gennemført et lovforslag om Tilsyn med opsparingsvirksomhed.

De vigtigste bestemmelser i loven er, at foreninger og virksomheder, der modtager indskud og atter udlåner eller anbringer de således modtagne sparemidler på anden måde end ved indsættelse i sparekasse eller bank, skal have en af sparekasseinspektøren fastsat garanti- eller egenkapital. Af denne kapital må der kun beregnes et beskedent udbytte. Sparekasseinspektøren skal godkende de for virksomheden gældende vedtægter, herunder især de krav, der vil være at stille med hensyn til sikkerheden for ydede lån og for anbringelsen af midler, der ikke udlånes. Til yderligere sikkerhed for sparerne er det bestemt, at kvartals- og årsregnskaber skal offentliggøres. Desuden skal der hver måned indsendes balance til sparekassetilsynet, og sparekasseinspektøren

har pligt til at foretage jævnlige undersøgelser af virksomhedens forhold.

Loven virkede efter sin hensigt, idet de foreninger og selskaber, der var særligt i søgelyset, indstillede deres virksomhed, hvorved man undgik de frygtede misbrug.

Loven er imidlertid stadig gældende og har fortsat den betydning, at man ved sparekassetilsynets særlige sagkundskab på de her omhandlede områder har indseende med, at foreninger eller selskaber, der påtager sig at forvalte opsparede midler, ikke tilsiger medlemmerne fordele, som ikke kan opnås ved den påtænkte virksomhed, ligesom der består mulighed for i tide at skride ind, hvor ændrede økonomiske forhold borttager grundlaget for den hidtidige virksomhed.

Da sædvanlig sparekassevirksomhed, der forudsætter henvendelse til offentligheden om modtagelse af indskud til forrentning, ikke falder ind under loven af 1934, omfatter denne i dag kun ganske få selskaber, herunder som anført Borgervennen af 1788.

Efter lovens ord burde der straks i 1934 have været afgivet indberetning til sparekasseinspektøren om selskabets virksomhed, men den tanke, at det gamle hæderværdige selskab skulle slås i hartkorn med de foreninger, hvis uforsvarlige virksomhed gav anledning til lovens fremkomst, synes end ikke at have strejft administratorene.

Først da selskabet søgte stadfæstelse på vedtægtsændringerne af 24. september 1937, blev problemet om tilsyn rejst af handelsministeriet, der udbad sig en udtalelse herom fra sparekassetilsynet. Der blev i den anledning foretaget en gennemgang af selskabets forhold, og sparekassetilsynet udtalte, at selskabet, om hvilket tilsynet ikke havde modtaget oplysninger ved en af tilsynet i marts 1935 foretagen almindelig henvendelse til Københavns magistrat og politikmyndighederne, omfattes af loven, idet

selskabet modtog indskud og anbragte disse på anden måde end ved indsættelse i bank og sparekasse. Ministeriet resolverede derefter, at selskabet hørte under tilsynet og pålagde sparekasse-tilsynet at foretage det videre fornødne.

Ved den omtalte gennemgang viste det sig, at selskabets forhold var lagt således til rette, at der fra tilsynet til opfyldelse af lovens krav kun ønskedes indført vedtægtsbestemmelser om, at selskabets egenkapital skulle være mindst 4 % af selskabets forpligtelser – den var 18,1 % – og at årsregnskaber og kvartalsbalancer skulle offentliggøres.

Efter at disse vedtægtsændringer havde fundet sted, meddelte sparekassetilsynet, at selskabet fra 1. januar 1940 var inddraget under tilsynet efter reglerne i loven af 1934, hvormed også fulgte forpligtelsen til at bidrage til dækning af de med tilsynet forbundne omkostninger.

Selskabets inddragelse under loven af 1934 har bragt det i en særlig forbindelse med sparekasselovgivningen, idet det hedder heri, at en direktør eller en afdelingsbestyrer i en sparekasse ikke kan deltage i ledelsen af en virksomhed, der henhører under loven af 2. maj 1934 om visse spare- og udlånsvirksomheder. Direktørerne i Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn Winkel Smith og Erik Graae var som administratorer i Borgervennen begge omfattet af denne regel, men på grund af særlige forhold blev reglen dengang dog ikke bragt i anvendelse. I lov om banker, bekendtgjort den 15. juni 1956, er det bestemt, at direktører og filialbestyrere ikke må deltage i ledelsen af anden erhvervsvirksomhed. Der foreligger endnu ikke afgørelse af, om dette omfatter deltagelse i ledelsen af en virksomhed, der hører under loven af 1934.

Om forholdet til sparekassetilsynet bør det oplyses, at selskabets virke hele tiden har været lagt således til rette, at der ikke på noget tidspunkt er rejst nogen indsigelse fra tilsynets side.

For Borgervennen har forbindelsen med sparekassetilsynet tværtimod betydet, at selskabet har kunnet støtte sig til den indsigt, der i organisatoriske og økonomiske forhold med relation til opsparing og pengeanbringelse er repræsenteret hos tilsynets tjenestemænd.

MEDLEM AF BORGERVERNEN

For de gode borgere, der i 1788 fulgte kaldet om medlemskab af „Det foreenede Understøttelsesselskab“ opstod ingen problemer. Selskabets bude afhentede kontingentet og bragte ugebladet. Man burde måske følge med i bladet for at være orienteret om ændringer i selskabets administration, fordi selskabet altid lagde megen vægt på, at kun kontingentkvitteringer udstedt af den fungerende administration havde gyldighed. Til kirkefesterne ville man dog gerne sikre sig billet. Det kongelige Kapel og teaterets sangere og sangerinder medvirkede, og det kunne forventes, at også kongehusets medlemmer kom til stede. Man kunne dog ikke være sikker, for tumulterne omkring kirkefesten 1797, hvor 1000 personer trængte ind uden adgangskort og derved vakte harme hos de af de 3000, der mødte med adgangskort og ikke kunne komme ind, havde vakt pinligt røre. Det er dog muligt, at rygterne har været overdrevne, for den regning, som selskabet blev præsenteret for, og som omfattede snedker-, smede- og glarmesterarbejde på kirken, var kun på 5 Rdl. 3 Mark og 3 Skill.

Da kirkefesterne blev indstillet og medlemsmøder afskaffet, var der ikke længere til medlemskabet knyttet særlige begivenheder, men man vidste, at kontingentet var selskabets hovedindtægtskilde og det grundlag, på hvilket både midlertidige og langvarige vanskeligheder blev afhjulpet hos nødstedte medlemmer, så man opfyldte sin forpligtelse med glæde – for de flestes vedkommende, for der var naturligvis til alle tider restanter.

Et helt nyt forhold kom imidlertid frem, da der i året 1900 blev åbnet medlemmerne adgang til at spare op ved at gøre ind-

skud på egen konto i selskabet. Nu rejste medlemskabet af Borgervennen pludselig nye skatteproblemer. Hidtil havde naturligvis ydelserne fra Borgervennen i form af understøttelser og pensioner været skattepligtige, men da en selvangivelsesblanket fra året 1900 kun indeholdt en rubrik, og der kun krævedes en oplysning, nemlig den pågældendes egen besvarelse af, hvor meget han ansatte sin indtægt til, har medlemmerne næppe haft væsentlige vanskeligheder på dette punkt. Samvittighedsspørgsmålet om, hvad der skulle opgives, voldte næppe kvaler, så længe statskatteprocenten – som i loven af 15. maj 1903 – kun var 2,5 af en så betydelig indtægt som 100.000 kr.

Ved nævnte lov af 1903 blev der imidlertid givet udførlige regler om indkomst- og formueskat, og det var en kendsgerning, at der skulle svares formueskat af den kapital, et medlem sparede op i Borgervennen, og indkomstskat af de påløbne renter og tilskrevne sparepræmier. Noget tyder på, at det var en udbredt opfattelse hos medlemmerne, at en sådan opsparing til alderdommen ikke skulle medtages på selvangivelsesblanketten. Nogen støtte havde denne opfattelse i den skattefritagelse, der var gældende for den opsparing, der kunne foretages i de af Bikuben allerede i 1857 indførte Alderdomskasser, der byggede på de ideer, som cand. phil., senere direktør i Den Danske Landmandsbank, Bernhard Friehling i 1855 havde fremsat i sin bog „Forslag til en Forsørgelsesanstalt for Alderdommen“. Man har nok her overset den afgørende forskel, at beløbene i Bikuben var ubetinget bundet for en lang årrække, medens indskuddene i Borgervennen kunne fås udbetalt efter ansøgning. Men en skønne dag blev der tilvejebragt klarhed i disse forhold. Da den tyske besættelse hørte op i 1945, kom til det retlige opgør også opgøret på det økonomiske område. Den tyske besættelsesmagt havde været et meget dyrt bekendtskab, der efterlod sig en ubetalt regning i form af konti i Nationalbanken, hvorpå der var trukket ca.

8 milliarder kr. For at tilvejebringe en fuldstændig oversigt over formueforholdene i landet og for at fremskaffe det bedst mulige grundlag for udskrivning af de skatter, som gældsstiftelsen i Nationalbanken, krigsfortjenesterne og den truende inflation nødvendiggjorde, blev der ved lov af 22. juli 1945 gennemført en ekstraordinær formueopgørelse, hvorved alle værdier blev registreret. Skattevæsenet fik mulighed for at foretage en afstemning med de pr. 1. januar 1945 selvangivne formuer, og herved viste det sig, at en del medlemmer med den ovenfor anførte begrundelse ikke havde medtaget deres opsparing i selskabet blandt deres aktiver. De deraf opståede skattesager blev efter forhandling mellem Statens Ligningsdirektorat og selskabets administration afgjort mod efterbetaling af den ikke udrede skat, men uden pålæggelse af bøder. Samtidig blev det fastslået, at medlemmerne er formueskattepligtige af de opsparede beløb og indkomstkattepligtige af de påløbne renter og tilskrevne sparepræmier. Det tilskud, der tilskrives et medlems konto i forhold til det indskud, han foretager, beskattes ikke, idet det pågældende medlem ikke på noget tidspunkt har personlig rådighed over tilskudsbeløbet. Tegnes livrente, er det Borgervennen, der indbetaler tilskudsbeløbet til Statsanstalten for Livsforsikring, og ønskes livrente ikke, falder beløbet som tidligere nævnt tilbage til selskabet.

For Bikubens vedkommende havde ligningsdirektoratet endnu så sent som i 1943 påny fastslået skattefritagelse for de i alderdomskasserne bundne beløb, men trods dette blev skattefritagelsen underkendt ved retsafgørelser i 1957, og skattepligt derefter af ligningsdirektoratet pålagt fra den 1. april 1958. Dette forhold udløste et prisværdigt initiativ fra Bikubens side, hvorved der blev knyttet vægtige skattemæssige fordele til børne- og alderdomsopsparing. I loven af 28. maj 1958 om beskatning af renteforsikringer m. v. er det i § 20 bestemt, at „finansministeren

kan tillade, at fradragsret efter reglen i § 1, stk. 1 d, også skal indrømmes for indskud i opsparingsordninger, der udelukkende har alderdoms- eller familieforsørgelse til formål, såfremt dette formål skønnes tilbørligt sikret gennem båndlæggelse af de indskudte midler“. Mod at de indskudte midler båndlægges for et længere åremål – 7 år for børneopsparing og 15 år for alderdomsopsparing – opnås der fritagelse for formueskat af det opsparede beløb, fritagelse for indkomstskat af de påløbne renter, og indskuddene kan ydermere fradrages i den skattepligtige indkomst indenfor de gældende grænser, for tiden op til et beløb af 1.500 kr. for forsørgere og 1.000 kr. for ikke-forsørgere. Denne regel gælder for Bikubens Børne- og Alderdomskasser og gælder også for de tilsvarende opsparingsordninger, der nu er gennemført i næsten alle landets banker og sparekasser. Da indskud i Borgervennen altid kan hæves mod et halvt års forudgående varsel til en 1. januar eller 1. juli, gælder den gengivne regel ikke for opsparing i Borgervennen. De anførte skattemæssige fordele taler for at indføre reglen i Borgervennen, men imod taler, at finansministeriet kun tillader den enkelte at have *een* sådan opsparingskonto, altså enten i selskabet eller andetsteds. Da indskuddet i Borgervennen er begrænset til 100 kr. årlig, vil man kun fuldt ud kunne udnytte ordningens fordele ved at oprette sin konto andetsteds. Til trods for alle gode grunde, herunder det meget begrænsede indskud i Borgervennen, har skatteministeriet afslået anmodninger fra selskabet om at få skattefordele knyttet til opsparingen i Borgervennen samtidig med, at man har en egentlig opsparingskonto andetsteds. Dansk administrations bedste våben: „Konsekvenserne“, hvormed mangt et godt initiativ er blevet ombragt, blev også taget i anvendelse i denne sag.

Da Borgervennen bygger på den længst mulige opsparingsperiode – helst fra vugge til alderdom – for at der kan opnås det

størst mulige resultat, passer lovreglen, der efter skattedepartementets fortolkning kræver en skarp adskillelse mellem børne- og aldersopsparing, ikke umiddelbart på selskabet. Om selskabet så bør ændre sine regler for at tilpasse sig denne vigtige og i en tid, hvor alle samtaler begynder og ender med skatteproblemer, så populære regel, vil blive behandlet i sidste kapitel.

For fuldstændighedens skyld skal oplyses, at de i afsnit II i loven om beskatning af renteforsikringer m. v. omhandlede „kapitalbindingskonti“ og de i loven af 1. december 1962 om skattelempelse for visse indskud m. v. omhandlede „konti for skattelettelse“ ikke kan oprettes i Borgervennen. Der tales i de nævnte love udtrykkeligt kun om konti i banker, sparekasser, Overformynderiet og visse andelskasser. Da der til indskud på disse konti er knyttet fordele dels i form af ret til fradrag i den skattepligtige indkomst, dels i form af nedslag i den pålignede skat, har Borgervennen naturligvis søgt at blive ligestillet med de nævnte pengeinstitutter, men også her har al henvendelse været forgæves.

Medens medlemmernes modtagelse af rentefri lån og understøttelser ikke bringer særlige lovregler i anvendelse, kan der nævnes et par særlige bestemmelser, der berører de medlemmer, der anvender deres opsparing i Borgervennen til i alderdommen at tegne sig en livrente.

Til selve tegningen af en livrente er der ved loven om beskatning af renteforsikringer m. v., senest lovbekendtgjort den 16. juli 1962, knyttet en meget væsentlig skattemæssig fordel, idet den indbetaling, den pågældende selv ved sin egen opsparing præsterer til Statsanstalten for Livsforsikring, kan fradrages i den skattepligtige indkomst over en periode af 15 år. I det år, livrenten tegnes, fradrages $\frac{1}{15}$ af beløbet, og på tilsvarende måde

forholdes i de følgende 14 år. Det må bemærkes, at selskabets tilskud ikke kan medregnes i denne forbindelse.

For mange vil livrenten sammen med folkepensionen være eksistensgrundlaget, og der er grund til at fremhæve, at dette er en bedre kombination i henseende til folkepensionens udmåling end rente af formue lagt til folkepension. Ifølge bekendtgørelse af 8. maj 1962 af lov om invalide- og folkepension er det bestemt, at indtægt ved siden af folkepensionen kan bevirke en nedsættelse af pensionen. Stammer indtægten fra fast ejendom eller anden formue, for eksempel obligationer eller sparekasseindskud, forhøjes denne indtægt med 25 %, inden folkepensionen beregnes. Er indtægten derimod en livrente, ses der bort fra 30 % af denne indtægt – og ydermere er det sådan, at der ikke tages hensyn til livrenter under 2.500 kr.

Ved loven af 1. december 1962 om „nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m. v.“ blev det bestemt, at løbende udbetalinger i form af livrenter ikke skal medregnes ved opgørelsen af den skattepligtige indkomst med deres fulde beløb. Der ydes et nedslag på 25 % af det årlige livrentebeløb. Ved denne regel er der således knyttet endnu en fordel til den form for aldersomsikring, der finder sted ved livrentetegning, for eksempel på grundlag af en opsparing i Borgervennen. Det kan anføres, at den nævnte fordel oprindeligt var knyttet til den betingelse, at „samtlige udgifter til erhvervelsen af forsikringen (livrenten) er afholdt af den skattepligtige eller hans pårørende“. Efter at lovforslaget på andre punkter var ændret, lykkedes det ved en henvendelse fra selskabets administration til folketingsudvalget at få loven ændret ved 3. behandling i tinget. Den citerede betingelse bortfaldt, og selskabets livrentenydere, der ellers på grund af selskabets tilskud ville have været afskåret fra at opnå den omhandlede fordel, kom nu ind under loven. Opfylder de pågældende

lovens særlige alders- og indtægtsbestemmelser, opnår de en nedsættelse af deres skattepligtige indkomst.

Det er et tidens tegn, at noget så enkelt som et medlemskab af en alderdoms- og hjælpekasse bringer en række tildels indviklede lovregler i anvendelse.

FORMUEN

Når Borgervennen idag kan yde sine medlemmer så gode fordele som omhandlet i de foregående kapitler, skyldes dette dels den velvilje, enkeltpersoner – i eller udenfor medlemskredsen –, legater eller fonds har udvist i form af særlige tilskud til understøttelses- eller udlånsvirksomheden, dels at det er lykkedes i løbet af de mange år at opbygge en selskabsformue, der idag må betegnes som betydelig. Når talen er om en eventuel omdannelse af Borgervennen, hvorved man for eksempel ville lægge mere „forretningsmæssige“ synspunkter til grund for virksomheden, må det haves i erindring, at formuen er vokset ved bidrag fra medlemmer og ved dygtighed og uegennyttighed fra ledere, der i selskabets lange levetid alle har lagt vægt på, at selskabets grundidé var at hjælpe medlemmer, der uden egen skyld var kommet i nød.

Oprindelsen til formuen findes i bestemmelsen i foundationen af 1788, hvorefter „alt hvad i de tre første Aar indkommer til Selskabet, og for Fremtiden kan opsøres, bliver, naar de fornødne Udgivter fragaae, en fast og altid stigende Fond, som paa ingen Maade og under ingen Forevending maae angribes eller forødes, men hvad der saaledes engang er opsaret, bliver til evig Tid“. Den 24. juli 1791 udløb 3-års-fristen, og man havde da opsaret 8.000 Rdlr. For yderligere at styrke „den faste fond“ vedtoges det samme år, at man i de kommende 10 år ville henlægge $\frac{2}{3}$ af selskabets kontingentindtægter, der da beløb sig til ca. 3.000 Rdlr. årlig, til fonden, og således kun anvende den sidste tredjedel og fondens renteindtægter til fordel for medlemmerne.

I 1802 var fonden vokset til 30.000 Rdlr., og man bestemte, at der fremtidig kun skulle henlægges $\frac{1}{3}$ af indtægtsoverskuddet. Resten tilligemed renterne af fonden kunne uddeles. Da man i 1841 havde nået en fond på henimod 130.000 Rdlr., nedsattes brøken til $\frac{1}{4}$. Ad denne vej fortsatte man til 1888, hvor det blev overladt til repræsentantforsamlingen ved årlige vedtagelser at afgøre, hvormeget der skal henlægges til den faste fond. Denne var nu vokset til næsten 380.000 kr.

Ved reorganisationen i 1900 blev selskabets virksomhed og dets regnskabsmæssige forhold lagt i meget faste rammer, men der blev sørget for, at selskabets faste fond stadig kunne vokse ved årlige tilskud. Medens således understøttelsesfonden og lånefonden fremtidig skulle løse deres opgaver alene med egne midler, blev der for den øvrige virksomhed opstillet et særligt driftsregnskab, hvis vigtigste indtægter er kontingenterne, renteafkastningen af selskabets egenkapital og medlemmernes opsparede midler samt de tidligere omtalte „Tilbagefaldne tilskud“. Udgiftsposterne er dels de omkostninger, der er forbundet med selskabets kontorhold, dels forrentningen af medlemmernes tilgodehavender. Efter at der desuden er afholdt udgifter til sparepræmier og forskellige ydelser til livrentetegnerne, fremkommer årets overskud. Af dette føres hvert år efter de særlige regler i vedtægterne et beløb til „Grundfonden“, som den faste fond benævnes fra 1900.

På grund af indtægterne af den betydelige egenkapital i forbindelse med, at der i udgifterne til kontorholdet udvises fornuftig sparsommelighed, har selskabet gennem årene kunnet udvise meget smukke regnskabsresultater, der igen har ført til, at grundfonden, der i 1900 – efter at der var udskilt midler til lånefond, pensionsfond og understøttelsesfond – androg 146.993 kr. 25 øre, er vokset til 684.181 kr. 67 øre pr. 1. januar 1963.

For anbringelsen af de midler, der blev henlagt til den faste fond, bestemtes i foundationen af 1788:

„Directionen skal staae til Ansvar for Selskabets Midlers Sikkerhed, hvorfor en Folio er tagen i Banqven, hvor der efter 1. Capitels § 11 deponeres alt, hvad der overstiger 100 Rdlr., hvilket af Formanden besørgeres, men af hele Directionen vaages over. Under 100 Rdl. haver Formanden til Ansvar i sin egen Forvaring, saavel som Contra-Bogen for det i Banqven Deponerede“. Banken var den i 1736 oprettede københavnske Assignations-, Veksel- og Laanebank, der i 1773 var overtaget af staten og nu blev drevet under navnet Courantbanken.

Hurtigt kom man ind på at købe rentebærende obligationer. Også den tid må have lidt under et uoverskueligt obligationsmateriale. I ugebladet bekendtgøres omhyggeligt de enkelte indkøb – med angivelse af nummer – og her møder vi Østersøiske Obligationer, Annuitetsbeviser, transportable Statsfondsbeviser, Rentekammerobligationer og senere de af Grosserersocietetet udstedte rentebærende Creditbeviser, de såkaldte „Committeesedler“. Desuden viste selskabet sit patriotiske sindelag ved at købe af de i henhold til Cancellie-Plakaten af 3. november 1810 udstedte 4 %, 6-årige Kaperobligationer. Det var nemlig bestemt, at halvdelen af hvad enhver kapret prise indbragte over 10.000 Rdlr. skulle indsættes i kongens kasse. Muligheden for på dette grundlag at udstede nye obligationer undlod kongen ikke at udnytte. Endelig fandtes consignable bankfonds, disse meget specielle værdipapirer, der i henhold til forordningen af 23. juni 1809 var genstand for consignment, d. v. s. at de mod samtidig deponering hos myndighederne kunne erklæres for intransportable for bestandig eller for en tid. Foruden at retten til renten blev bevaret, kunne deponering have andre fortrinlige virkninger. Således kunne deponenten, alt efter hvor stort et beløb han indbetalte:

- a) opnå indfødsret og dermed adgang til landets embeder,
- b) blive fritaget for de, civile eller militære, personelle tynger (forpligtelser), han ellers efter sin stilling som borger var pligtig at overtage,
- c) opnå, at han og hans ægte børn i første led blev meddelt personelle rettigheder og prærogativer lige med adelen,
- d) blive tillagt titel og rettigheder som friherre, blive benævnt baron eller endog blive ophøjet i grevestanden.

På en tid, hvor staten lokker med triste „kapitalbindingskonti“ og „konti for skattelettelse“, må man sige, at datidens styre havde mere fantasi, når det gjaldt om at finde på midler til fremme af de gode borgeres opsparring. Til gengæld bør det tilføjes, at heller ikke datidens styre undså sig for at spekulere i borgernes spillelidenskab. Optagelsen af Bancaanet af 25. september 1811 skete ved udstedelse af præmieobligationer.

For selskabets administration var formålet med obligationskøbene dog at sikre sig en bedre indtægt af midlerne, end der kunne opnås i banken.

Tidens store bekymring var imidlertid, at man stadig kom nærmere til et fuldstændigt sammenbrud af pengevæsenet. Årsagerne hertil har dansk retsvidenskabs største begavelse Anders Sandø Ørsted beskrevet således: „Ingen eftertænkssom kan gribe fejl af, hvad der var hovedårsagen til papirets falden. Den lå ganske ligefrem i den successive formerelse af papirets masse, som regeringen, til sine forøgede udgifters bestridelse, fandt for nødvendigt at bringe i omløb.“

Da staten brugte langt flere penge, end der kom fra borgerne og fra statens øvrige indtægter, tyede den til en umådeholden udstedelse af penge. Forsøg på fra tid til anden at inddrage en del af de cirkulerende sedler var ikke tilstrækkeligt til at genoprette tilliden, og staten måtte ved den berømte forordning af 5. januar 1813 forsøge en nyordning af pengevæsenet.

Denne indebar især, at staten ved en pengeombytning frigjorde sig for $\frac{9}{10}$ af den „statsgæld“, som de cirkulerende penge repræsenterede.

Da bankkommissær Jonas Collin, der bistod ved udarbejdelsen af den nævnte forordning, var administrator i selskabet på denne tid, kunne dette glæde sig ved at have den højeste finanskundskab repræsenteret i sin ledelse.

Om betydningen heraf kan man kun gisne, men allerede selskabets hidtidige praksis havde til følge, at dets formue ved pengeombytningen for den allervæsentligste del var anbragt i obligationer, medens kun en ringe del lå som kontant beholdning. Heraf fulgte igen, at man fik et forholdsvis lille tab på den sidstnævnte beholdning og for så vidt intet på obligationsbeholdningen, idet staten ikke unddrog sig denne form for forpligtelser, „Statsforskrivelser gaae da over til at vorde Obligationer i Rigsbankpenge, Daler for Daler“. Set i forhold til sølvværdien var her naturligvis tale om en nedskrivning, idet den nye rigsbankdaler kun havde $\frac{5}{8}$ af courantdalerens værdi. At obligationsrenten nedsattes i nogle år, var af underordnet betydning.

Forordningen af 5. januar 1813 indeholdt ganske vist følgende smukke udtalelser: „Da Statens hidtilværende Pengevæsen er rystet i sit Inderste, saa har Kongen besluttet at bringe Orden og Fæsthed deri tilveje ved at sætte det paa en varig og urokkelig Grundvold“ og „Folkets Tillid til Kongen, at intet er Ham saa vigtigt, som Omsorgen for dets Vel, og at de Midler, Han vælger ere Frugterne af lang Erfaring og moden Overvejelse, vil skienke denne ny Plan Held“. Ydermere gav den bestemmelser om oprettelse af en ny bank, Rigsbanken, og sikrede denne en grundfond i form af en 1. prioritet i alle landets faste ejendomme på 6 % af de pågældende ejendommers værdi, „Bankhæftelsen“. Alt dette til trods var der dog ikke tilvejebragt en tilfredsstillende løsning af vanskelighederne, hvilket skyldtes,

at statens udgifter fortsat blev finansieret ved en alt for stor seddeludstedelse. Først med Nationalbankens oprettelse i 1818 skete den fornødne adskillelse mellem den seddeludstedende bank og statens finanser, og derefter kom der efterhånden den orden i landets pengevæsen, som et opsparingsselskab som Borgervennen er bedst tjent med.

Da Danmark næste gang stod overfor en „umådeholden“ gældsstiftelse, vidste man bedre at komme ud af vanskelighederne. For den beskyttelse, som den tyske værnemagt tilbød og uopfordret påtog sig i årene 1940–45, og hvorom det i det sørgeligt bekendte „Oprop“ af 9. april hedder „For Landets Sikkerhed mot engelske Overgreb sørger fra nu af den tyske Hær og Flaate“, tog de sig betalt ved for statens regning at trække 8 milliarder i Nationalbanken, men som af fhv. statsminister Viggo Kampmann påvist, klarede staten sine forpligtelser denne gang, fordi man huskede det væsentlige, nemlig at skaffe balance i statens finanser. Hvor man i 1813 havde „Bankhæftelsen“, sørgede man efter 2. verdenskrig for „engangsskatten“ i henhold til lov af 12. juli 1946 om udskrivning af en formueafgift og et stabiliseringslån, men hvor man i 1813 kun sørgede for utilstrækkelige indtægter, såsom „mobilieskatten“ og 8 procents afgiften af „varer i forråd til salg eller bearbejdning“, havde man nu en effektiv skattelovgivning og dertil et velordnet skattevæsen, således at staten ved balance på statsregnskabet ikke fritedes over evne til yderligere gældsstiftelse.

I årene efter 1813 blev selskabets midler fortsat placeret i statsobligationer, senere tillige i kreditforeningsobligationer, foruden at midler undertiden anbragtes direkte mod pant i fast ejendom.

For anbringelse af selskabets midler gælder i dag følgende regel: „Den del af selskabets samlede midler, som ikke er udlånt til medlemmerne eller er beroende som kassebeholdning, skal

være anbragt i danske statsobligationer eller statsgaranterede obligationer, i danske kreditforenings- eller kreditkasseobligationer, obligationer udstedte af Danmarks Nationalbank, Kreditforeningen af kommuner i Danmark samt Københavns, Frederiksberg og Gentofte kommuner, eller med sådan pantsikkerhed i fast ejendom, som administrationen måtte antage, i sidste tilfælde dog kun efter reglerne for anbringelse af umyndiges midler.“ Da det ydermere bestemmes i vedtægterne, at „anbringelse af selskabets midler på anden måde end ovenfor nævnt kan foretages af administrationen, når forretningsudvalget med mindst $\frac{2}{3}$ af samtlige udvalgsmedlemmers stemmer giver sin tilslutning dertil“, har der været stillet forslag om investering i aktier.

Problemet aktier ctr. obligationer har ofte været behandlet i den offentlige debat, især med fremførelse af, at placering af midler i aktier skulle give en tildels værdifast anbringelse. I en oversigt udarbejdet af sekretær, cand. polit. Laurids Pedersen hedder det, at det er „en karakteristisk forskel mellem obligationer og aktier, at man ved placering i de førstnævnte har mulighed for at vælge mellem forskellige rentesatser og løbetider alt efter behov, medens aktien, der ikke betegner en fordring, men en ejerrettighed, ikke kan garantere et bestemt afkast og ikke kan karakteriseres ved en bestemt løbetid. Den i aktier anbragte kapital kan derfor kun gøres likvid ved afhændelse af aktierne, medens obligationer er selvlikviderende. Aktieinvesteringen er således så forskellig fra placering i obligationer, at aktier næppe kan siges at byde på et velegnet alternativt anbringelsesobjekt for den almindelige sparers midler, medmindre der er tale om så store beløb, at risikoen kan spredes ved placering i flere selskaber og brancher. Men selv i dette tilfælde vil den almindelige sparer oftest savne den fornødne faglige indsigt til at vurdere de forskellige forhold, der påvirker aktiers værdi.“

Under henvisning til, at selskabet administrerer midler for

medlemmer, der går ud fra, at deres opsparede penge er anbragt så sikkert som muligt, har administrationen ikke ment at kunne påtage sig ansvaret for investeringer, hvor hele det placerede beløb risikeres tabt. Administrationen har derfor ikke ønsket at medvirke til, at en del af midlerne blev anbragt i aktier og har hos sparekassetilsynet fået tilslutning til denne indstilling.

En række specielle, men dog vidtrækkende problemer har gennem tiden rejst sig af det forhold, at obligationer er genstand for omsætning på Børsen og der handles til en værdi, der alt efter rentefod og forventet løbetid kan afvige væsentlig fra obligationens pålydende værdi. Medens selskabets obligationsbeholdning oprindeligt blev optaget i regnskaberne efter den pålydende værdi, skete optagelsen fra 1894 efter kursværdien hvert års 31. december, hvorved man mente at få et mere rigtigt billede af selskabets status. Fra 1900 anlagde man en kursudjævningsfond, hvortil kursdifferencer ved aktivernes værdiansættelse blev overført. Hensigten var at holde såvel kursgevinster som kurstab borte fra driftsregnskabet, hvorved man undgik for store udsving i det årlige overskud og dermed i det beløb, der kunne tilskrives medlemmernes tilskudskonti.

Allerede i 1913 skete der imidlertid sådanne kursfald på obligationer, at kursudjævningsfonden blev opbrugt, og det blev i det nævnte år og de følgende år ydermere nødvendigt at dække kurstab af driftsregnskabets overskud, hvilket medførte at tilskudsprocenten i 1915 faldt til 6. I overensstemmelse med de regler, der var gældende for sparekasser i henhold til loven af 28. maj 1880, gik man derfor fra 1915 over til at optage obligationerne i regnskabet til en gennemsnitskurs, udregnet på grundlag af køberkurserne pr. 31. december det pågældende år og på samme dag de 2 foregående år. Efter nye kraftige kursfald gik man fra 1920 over til at følge den regel, der nu fandtes i sparekasseloven af 4. oktober 1919, og hvorefter der ved bereg-

ningen af gennemsnitskurser kan medtages kurser fra de nærmest forudgående 9 år. Påny fik man således udjævnet kurssvingningernes indflydelse på overskuddets størrelse og på tilskuddet.

Det var imidlertid fortsat således, at skulle man komme i den situation, at der ingen midler var i kursudjævningsfonden, måtte et konstateret kurstab dækkes af midler fra årets overskud – siden 1939 følger dette direkte af selskabets vedtægter, hvori ovennævnte „10-årsregel“ er optaget i forbindelse med de vedtægtsændringer, der blev gennemført, da selskabet blev inddraget under sparekasseinspektørens tilsyn i henhold til lov af 2. maj 1934 om visse spare- og udlånsvirksomheder.

Efter nogle kraftige kurstab i forbindelse med den udvikling på obligationsmarkedet, der fulgte af landbrugskrisen i 1925–26, kom en periode, hvor et meget lavt renteniveau førte til en stærk vækst i kursudjævningsfonden. Kulminationen nåedes ved slutningen af 1946 med en fond på 571.899 kr. 09 øre – det var det år, hvor en 3½ % kreditforeningsobligation lå i kurs 98, alt som følge af pengeregigheden efter besættelsens ophør. Selskabets stilling syntes således meget stærk, men det viste sig, at med en obligationsbeholdning på over 6 millioner medfører selv små kursbevægelser til trods for „10-årsreglen“ store kursdifferencer, og da kraftige kursfald satte ind fra begyndelsen af 1947, svandt fonden hurtigt ind og kom på mindre end 5 år under 100.000 kr. Da intet tydede på, at udviklingen ville standse, stod det administrationen klart, at selskabet påny kunne komme i den situation, hvor kursdifferencer måtte dækkes ved overførelser fra driftsregnskabet, med den tidligere nævnte følge, at overskuddet ville falde og tilskuddet til medlemmerne blive mindre – måske for en længere periode falde helt bort. Denne situation ville være meget uheldig for selskabet, hvis vigtigste opgave er at bidrage til de vanskeligt stillede medlemmers alderdomsforsørgelse, men

det ville også være meget uretfærdigt, om denne tildels rent regnskabsmæssige foranstaltning, som kursopgørelsen er i et selskab som Borgervennen, der i mange år ikke har solgt af sine obligationer og derfor ikke reelt har behøvet at konstatere noget kurstab, skulle ramme de medlemmer, der gør indskud netop i disse år, og som uopretteligt ville blive unddraget tilskud af disse indskud. Det er den daværende administrations fortjeneste, at det med repræsentantforsamlingens tilslutning er lykkedes for året 1952 og hvert følgende år at opnå Sparekassetilsynets tilslutning til en suspension af kursopgørelsesreglerne, således at den beholdning af obligationer, selskabet havde den 31. december 1951, optages i regnskaberne til de kurser, der blev udregnet pr. 31. december 1951. De obligationer, der er anskaffet efter nævnte dato, opføres i regnskaberne efter „10-årsreglen“ i overensstemmelse med vedtægterne. Administrationen sørgede for den fornødne vedtægtsændring, ved at der i § 20 blev optaget følgende bestemmelse: „Når hensynet til selskabets formål kræver det, kan Sparekassetilsynet efter administrationens begæring meddele dispensation fra ovennævnte opgørelsesmåde.“ Selskabet har ved dette initiativ været i stand til at tilskrive pæne tilskud også i alle årene siden 1952.

Imidlertid havde selskabet så gode driftsresultater, at administrationen fandt det rimeligt, at selskabet øgede henlæggelserne til reserverne, og ved de pågældende vedtægtsændringer gennemførtes en ændret overskudsfordeling, hvorved en del af det årlige overskud henlægges til en nyoprettet dispositionsfond. Trods dette steg tilskudsprocenten også de følgende år og kom i 1955 op på 70,5, således at det medlem, der indskød 100 kr., blev tilskrevet 70 kr. 50 øre på sin tilskudskonto. Imidlertid fortsatte de meget stærke kursfald, og under forhandlinger i november 1956 var der derfor enighed mellem Sparekassetilsynet og administrationen om, at det både var rimeligt og nødvendigt, at

man ved at fastsætte et maksimum for tilskudsprocenten mindskede den del af overskuddet, der gik til tilskud, og til gengæld øgede henlæggelserne til dispositionsfonden, hvorved der kunne opbygges en reserve, der kunne være modvægt mod faldet i obligationernes værdi. For årene 1956–1962 har tilladelsen til at fravige vedtægternes opgørelsesregler derfor været betinget af, at tilskudsprocenten ikke kommer til at overstige 60. Også de nævnte år viste et sådant overskud, at selskabet var i stand til at udbetale de 60 % og endda foretage så betydelige henlæggelser til dispositionsfonden, at denne den 31. december 1961 var vokset til 651.937 kr. 99 øre. Henlæggelserne til denne fond har væsentlig bidraget til, at selskabets „egenkapital“, der i 1953 var 852.972 kr. 02 øre, ved udgangen af 1961 androg 1.613.305 kr. 58 øre. Det var i forbindelse med, at selskabet fra 1940 blev underkastet tilsyn af sparekasseinspektøren, at der i vedtægterne blev optaget regler om opgørelse af selskabets „egenkapital“, og at det blev bestemt, at egenkapitalen skal udgøre mindst 4 % af selskabets forpligtelser. Ved opgørelsen pr. 31. december 1962 er procenten 24,94.

Da driftsresultatet for 1962 også har medført yderligere betydelig konsolidering, egenkapitalen androg således pr. 31. december 1962 1.759.486 kr. 95 øre, blev tilskudsprocenten for 1962 med Sparekassetilsynets tilslutning hævet til 75.

Den meget betydelige vækst, der er sket i egenkapitalen, sammenholdt med, at kursniveauet nu er blevet så lavt, at væsentlige fald formentlig ikke længere kan ventes, gør det forståeligt, at den nuværende administration med den nye sparekasselov, bekendtgjort 15. januar 1960, som forbillede overvejer, hvorvidt de nye regler for sparekassers kursopgørelser er velegnede for et selskab af Borgervennens karakter. Efter disse regler er kun en lille del af obligationsbeholdningen genstand for kursregulering, medens beholdningen iøvrigt optages til anskaffelseskursen. Her-

ved er kurssvingningernes indflydelse på sparekassernes driftsregnskaber søgt begrænset mest muligt.

Der er grund til her at understrege den fremsynethed, hvorved den daværende administration i 1952 tog initiativet til opnåelse af den omhandlede dispensation fra Sparekassetilsynet, og der er ikke mindre grund til at fremhæve, at den væsentligste bevæggrund var hensynet til at sikre medlemmerne tilskud i den forløbne vanskelige periode og dermed undgå en forringelse af den alderdomsopsparing, som har vist sig så værdifuld for mange medlemmer, der mødte alderdommen i små kår.

Når Borgervennens formue, til trods for at landet har været gennem krige, statsbankerot, fjendtlig besættelse og dyrtid, er blevet bevaret og nu er vokset til den ovenfor anførte betydelige størrelse, der giver så rige muligheder for at hjælpe, er der grund til at nære taknemmelighed overfor dem, der gennem de mange år ved deres borgersind virkede med hertil.

FREMTIDEN

På baggrund af en så lang og begivenhedsrig historie med så gode resultater, taler alt for at fortsætte arbejdet i selskabet med den størst mulige iver.

Alligevel kan det være på sin plads at benytte den givne lejlighed til at standse op for at overveje, om vor tid og dens virkeformer giver fornøden eksistensberettigelse for et selskab bygget op på uegennyttig lyst og vilje til at hjælpe.

Opgaverne må være at undersøge, om der er brug for selskabets virksomhed, som denne drives i dag, om det måtte være muligt at øge omfanget og betydningen af den indsats, der gøres, og endelig om nye opgaver bør tages op.

Selskabets midlertidige understøttelser kan i dag uddeles i et større antal og med større beløb end tidligere, og kan stilles til rådighed enten med et endog meget kort varsel, hvor dette er nødvendigt, eller også efter mere indgående undersøgelser, der tilsigter en konstruktiv hjælp. I begge tilfælde løses en betydningsfuld opgave, som må siges at være af overordentlig stor værdi selv i nutidens velfærdsstat. Enhver kan i sin kreds finde beviser på den gamle foundations ord om, at „enhver, i hvor betydelig hans Næringsvei end er, kan ved Alderdom og ulykkelig Tilfælde blive fattig og trængende“. Med viden om, at understøttelsesfondens kapital vil blive væsentlig øget i forbindelse med 175 års jubilæet, må det kunne siges, at på dette punkt har selskabet hjælpemuligheder, der set på baggrund af medlemsantallet må kunne karakteriseres som betydelige. Denne del af virksomheden må bevares, og det enkelte medlem bør, hvor det har mulighed derfor, bidrage til og virke for en udbygning.

Fra de mange års virksomhed med bevilling af rentefri lån foreligger der beviser på disse låns betydning og effektivitet. Hvor man har fastholdt det i vedtægterne nedfældede klare kriterium, at lånet skal være af væsentlig betydning, når hensyn tages til den pågældendes økonomiske forhold, har det vist sig, at lånet gennem de muligheder, det åbnede, har båret rige frugter. For unge, der vil uddanne sig, deltage i kurser her eller i udlandet, ønsker at påbegynde egen virksomhed eller sætte bo, kan et rentefrit lån være den løftestang, der muliggør opnåelsen af det ønskede resultat. En håndsregning kan også være på sin plads til de unge, hvis stilling er vanskeliggjort ved, at deres faders økonomiske forhold tillægges betydning, når de søger legater eller lån af statens midler. For andre, hvor sygdom eller anden modgang har været ledsaget af økonomiske vanskeligheder, kan et lån fra selskabet være af værdi.

For mange tårner der sig tilsyneladende uovervindelige vanskeligheder op, når de kommer i bekneb, og her har den hjælpsomhed og forståelse, som selskabets ledelse og kontorpersonele gerne udviser, sin betydning.

Ved en afvejelse af eventuelt ændrede retningslinjer for lånevirksomheden må det fremhæves, at hverken sociale betragtninger eller den baggrund, som selskabets historie afgiver, taler for at udvide kredsen af låneberettigede til også at omfatte de medlemmer, der er i gode kår. Derimod må det understreges, at der vil være grund til at søge lånenes effektivitet yderligere øget ved i endnu videre omfang end hidtil at yde lån på alle tider af året og ikke afvente den sædvanlige bevillingstermin, der er marts måned. Desuden bør der formentlig som følge af den stadige inflation søges tilvejebragt vedtægtsmæssig hjemmel til, hvor særlige omstændigheder foreligger, at yde lån af en størrelse, der ligger noget over den nuværende grænse, der er 3.000 kr., i særlige tilfælde 5.000 kr. Blandt de formål, hvor selskabet

er berettiget til at støtte og gerne gør det, er anskaffelse af egen bolig. På baggrund af den i dette århundrede skete samfundsudvikling, hvor parcelhuset med dets sociale og sundhedsmæssige fortrin er blevet meget efterspurgt fra alle kredse af befolkningen, kan et lån fra selskabet være af stor værdi som en hjælp til at tilvejebringe den fornødne egenkapital. Også til studieformål kan større lån end de nuværende være på sin plads. Det må i denne forbindelse også erindres, at handicappede personer i dag i langt flere tilfælde end tidligere kan lettes i deres daglige tilværelse ved anskaffelsen af eget køretøj.

I forbindelse med ydelsen af større lån bør det overvejes, om det vil være rimeligt at forlænge den nuværende afdragstid på 50 måneder til for eksempel 75 måneder, ligesom det måske bør overvejes, om der kan tilvejebringes sikkerhed for lånene ved en forsikringsmæssig dækning, selv om vedtægternes krav om betryggende sikkerhed i dag sædvanligvis ingen vanskeligheder frembyder, idet lånsøgerne enten stiller sikkerhed ved egne indskud i selskabet eller fremskaffer tilfredsstillende kaution.

Det må vel kunne siges, at det er indlysende, at et selskab, hvis hovedformål er at hjælpe, går ind for alderdomsforsørgelse. Men inden der gives en nærmere redegørelse for betydningen af og indstillingen til alderdomsforsørgelse i det nuværende samfund, må der først tages stilling til et problem, der har rejst sig for en række medlemmer. Disse har fundet det selvmodsigende, at det fremhæves for medlemmerne i det ene øjeblik: – „tænk på din alderdom, spar op“, og i det næste øjeblik: „Hensigten med et medlemsskab i selskabet er at hjælpe andre“. Og dog er der en indre logisk sammenhæng mellem disse udtalelser, en sammenhæng der kan belyses ved en oversigt over den almenmenneskelige indstilling til opsparingstanken. Udgangspunktet for den første sætning er som i 1788: „Ingen kender morgendagen“. Heraf følger, at enhver bør søge sammen med andre for at

sikre sig mod den ukendte fremtid. Et medlemskab af Borgervennen er mod et årligt kontingent af 7 kr. en slags forsikring, hvor den, der mod forventning kommer i dårlige kår, kan påregne hjælp. For særligt at gøre hjælpen i alderdommen mere effektiv, opfordres det enkelte medlem imidlertid til at sikre sig ved opsparing, og for at gøre opsparingsperioden så lang som muligt har Borgervennen åbnet adgang til medlemskab uanset alder og har derved givet for eksempel forældre og bedsteforældre mulighed for at spare op for børn og børnebørn. Det er så tanken, at denne opsparing bør fortsætte livet igennem – for så vidt gerne længst muligt af dem, der påbegyndte den – men her kommer det særlige forhold ind, at den unge fra et bestemt tidspunkt bliver selvstændig skattepligtig, og til opfyldelse af selvangivelsespligten bliver han senest på dette tidspunkt gjort bekendt med det i Borgervennen for ham opsparede beløb. For en aldersopsparing er dette et kritisk tidspunkt, idet den pågældende selv i kraft af sin unge alder og manglende erfaring er den dårligst mulige til at foretage en afvejelse mellem på den ene side muligheden for øjeblikkelig opfyldelse af ønsket om et forbrugsgode, f. eks. det eftertragtede befordringsmiddel, enten dette „alt efter hartkornet“ er en knallert eller en scooter, og på den anden side muligheden for at opnå større tryghed i alderdommen. Forældres råd virker i en sådan situation yderst forskelligt. „Overlever“ opsparingen i selskabet den unges overvejelse, sker der måske ikke meget i retning af indskud i den kommende tid. Uddannelse og ægteskab tager ofte alle tanker i de følgende år, men på et eller andet senere tidspunkt, i reglen når vedkommende er kommet „på plads“, børnene er store, muligvis allerede fra hånden, begynder et tidsafsnit, hvor den, der har blot nogen ansvarsbevidsthed, får øjnene op for de krav, der melder sig i forbindelse med alderdommen, og dette medfører, at den pågældende med iver fortsætter opsparingen i selskabet.

Møder den pågældende så til sin tid alderdommen i gode, sikre kår, kommer svaret på den anden sætning: „Hjælpen til andre“ – idet den, der har haft tanke for at værne egen alderdom, ofte vil have forståelse for og evne til indlevelse i de vanskeligheder, der i alderdommen møder den, der i livet blev ramt af sygdom eller anden nød. For Borgervennens medlemmer gælder det derefter, at en bedre, mere tiltalende og værdifuld form for bistand til andre, end den direktør Bramsen – som tidligere skildret – skabte i 1900, dårligt kan tænkes.

Det her gengivne billede af de forskellige alderstrins indstilling til alderdomsforsørgelse har formentlig været typisk gennem lange tider, men baggrunden for problemet, alderdommens byrde, synes at have meldt sig med stigende styrke gennem den seneste menneskealder.

For det første bliver de gamle mere og mere henvist til i alderdommen helt at klare sig selv. Med påberåbelse af for snævre boligforhold og mangel på hushjælp bliver det stadig sjældnere, at de unge optager de ældre i deres husstand. Desuden har lægevidenskabelige fremskridt bevirket, at antallet af ældre stadig bliver forholdsvis større, og dette i forbindelse med den hjælpeløshed, der ofte følger af høj alder, fører til, at mange yngre efterhånden føler de ældre som en voksende byrde. Der er således i det hele sket en nedvurdering af alderdommen, hvilket formentlig også står i forbindelse med, at der, som anført af rektor, fil. dr. Alf Ahlberg i skriftet „Att Åldras“, Stockholm 1961, i vor tid finder en forskydning sted i selve vurderingen af mennesket. Dets egenværdi erstattes mere og mere af noget man kan kalde „præstationsværdi“, og efter den målestok kommer de gamle til kort. Alderdommen mister helt den autoritet, der var en selvfølgelighed, da erfaring blev skattet, og resignation og værdighed var udtryk for kulturværdier.

Endelig har den ved skattepolitikken gennemførte økonomiske

nivellering medvirket til at øge alderdommens byrder. Tidligere generationers muligheder for at skabe de formuer, der kunne sikre alderdommen for flere generationer, er stærkt beskåret. Vil man derfor i dag indenfor rammerne af et selskab som Borgervennen bidrage til en løsning af alderdommens problemer, må man tage sit udgangspunkt i at opfordre det enkelte medlem til at gøre en indsats for at sikre sig økonomisk bedst muligt i de sene år. Desværre kan det med rette fremhæves, at den økonomiske politik her i landet ved sin fortsatte inflation undergraver lysten til den opsparing, der er enhver alderdomssikrings forudsætning, og det kan anføres, at politikerne ved de regler, der gælder for beregningen af den indtægtsbestemte folkepension, hidtil har „straffet“ dem, der mødte med en formue, idet indtægten heraf bevirkede et større nedslag i folkepensionen end tilsvarende anden indtægt. Den sidste betragtning kan heldigvis nu forventes at falde bort, såfremt der indføres „almindelig folkepension“, d. v. s. den almindelige, ikke-indtægtsregulerede folkepension med aldersgrænse 67 år gældende for mænd og kvinder, hvorom der i januar 1963 er stillet forslag i betænkning afgivet af folkepensions-kommissionen af 1961.

Overfor det netop anførte kan der naturligvis henvises til den rundeligere og mere udbredte alderdomsforsørgelse, der er indført ved reglerne om folkepension, men den nødtørftige økonomiske hjælp, der her stilles til rådighed, ændrer intet i de anførte principielle betragtninger.

Efter det tidligere anførte synes der ikke at være grund til at ændre ved Borgervennens system, men det er måske nok rimeligt, overfor den negative indstilling til opsparing, som har kunnet påvises med de ovenfor anførte motiveringer at søge medlemmerne animerede til gennem så lang en periode som muligt at passe deres opsparing så konstant som muligt. Ud fra en klarere forståelse af den private opsparings betydning for er-

hvervslivets finansiering har statsmagten gennem de senere år indført lovregler, hvorved opsparingen præmieres, for eksempel ved fradrag i den skattepligtige indkomst eller ved nedslag i den pålignede skat. Det synes ganske naturligt, at Borgervennen søger at opnå disse fordele for sine medlemmer, enten ved at opsparing i selskabet kan ske efter reglerne for kapitalbindingskonti eller med de fordele, der er knyttet til opsparinger godkendt i henhold til § 20 i lov om beskatning af renteforsikringer m. v. De pågældende regler er tidligere omtalt. Deres vigtigste kendetegn er, at opsparede beløb bindes i en kortere eller længere periode – men dette er ikke afskrækkende for selskabets medlemmer, der netop har en langtidsopsparing for øje. Hidtil har alle henvendelser til myndighederne på de heromhandlede områder ikke ført til et for selskabet acceptabelt resultat, men da disse ordninger er genstand for stadige ændringer – der sidder således i øjeblikket et af regeringen nedsat udvalg, der arbejder med en revision af den sidstnævnte lov – må opgaven være at holde sig i kontakt med udviklingen og håbe på samme held som selskabet kunne glæde sig ved, da der på selskabets foranledning gennemførtes ændringer i loven af 1. december 1962 om nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m. v.

Ved bedømmelsen af selskabets virkemuligheder i fremtiden for så vidt angår alderdomsforsørgelse i form af livrenter som en indtægt ved siden af folkepensionen kan der peges på den aktivitet, der i de seneste år er udfoldet i de nordiske lande for at højne folkepensionisternes levestandard gennem forskellige former for tillægspension.

Ved overenskomst mellem arbejdere og arbejdsgivere er der i Norge fra 1. januar 1962 etableret en tillægspensionsordning, hvorved organiserede lønmodtagere ved ugentlige præmiebetalinger på op til 4 kr. 50 øre opnår ret til en alderspension fra det fyldte 70. år. Det tilstræbes at yde en pension på 2.400 kr. årlig,

men for den enkelte er pensionens størrelse afhængig af det åremål i hvilket, der er betalt præmie.

I Sverige har man i henhold til lov af 28. maj 1959 indført en ordning, hvorved folkepensionen suppleres for alle lønmodtagere. Bidragene til ordningen er sat i forhold til den udbetalte løn, hvorved det er muligt at yde en tillægspension, der i forbindelse med folkepensionen kan udgøre en vis procent af lønnen. Man stiler efter at kunne sikre en lønmodtager en samlet pension fra det fyldte 67. år på ca. 60 % af lønnen.

I de mæglingforslag, som forligsmanden fremsatte i foråret 1961 under forhandlingerne mellem Dansk Arbejdsgiverforening og Landsorganisationen i Danmark, De samvirkende Fagforbund, fandtes en bestemmelse om, at der i overenskomstperioden skulle optages forhandlinger om efterløn eller tillægspension. Et af organisationerne nedsat udvalg har i en betænkning af 28. juni 1962 redegjort for mulighederne for at gennemføre en tillægspensionsordning for alle organiserede lønmodtagere. I fortsættelse heraf er det i § 5 i lov af 13. marts 1963 om forlængelse af kollektive overenskomster pålagt Arbejds- og socialministeren i folketingsåret 1963/64 at fremsætte lovforslag om gennemførelse af en tillægspensionsordning, der baseres på indbetalinger fra arbejdsgivere og lønmodtagere med virkning fra 1. marts 1964.

Med det anførte er søgt godtgjort, at der også her i landet kan forventes en mere udbredt forståelse for at sikre sig en indtægt ved siden af folkepensionen. Dette vil umiddelbart komme Borgervennens bestræbelser til gode – man kan vel sige, at på dette punkt har det gamle selskab været langt forud for sin tid. Selvom den omtalte ordning tænkes gennemført så vidt muligt for hele arbejdsmarkedet, vil der dog være væsentlige grupper i befolkningen, for hvem selskabets tilbud om alderdomssikring vil være af interesse.

Endelig vil det være rimeligt at overveje, om selskabet på anden måde end ved tilskud til livrenter og til opnåelse af friboliger kan lette aldersproblemerne for sine medlemmer. Erfaringen viser, at det ofte er forbundet med store vanskeligheder at opnå en egnet bolig. Dette gælder for næsten alle aldersklasser, men ikke mindst for de ældre er det svært at finde netop den bolig, der både størrelsesmæssigt og økonomisk passer til de pågældendes forhold. Det bør måske derfor overvejes, om selskabet burde tage et initiativ til at erhverve en eller flere ejendomme med boliger passende for ældre mennesker for også på dette punkt at kunne yde bistand. Ud fra selve Borgervennens idé om at støtte de medlemmer, der har bistand behov og på baggrund af, at selskabets mulighed for at hjælpe effektivt på de forskellige virksomhedsområder forudsætter en vis begrænsning af medlemsantallet, må en ejendom med for eksempel 100 lejligheder kunne give gode muligheder for en indsats, også når det tages i betragtning at ønsket om at opnå en bolig først skulle kunne fremsættes i en fremrykket alder, for eksempel 60–65 år. Selv om ikke alle berettigede, der måtte ønske en bolig kunne få det, ville fordelingen af ledige lejligheder næppe volde væsentlige vanskeligheder, idet man kunne gå frem efter medlemsancienniteten.

De beroligende ord i den gamle fundation af 1788 om, at „man paadrager sig ingen skadelig Byrde, ved Huuskiøb eller Stiftelses Indretning“ var forståelige, når man tænker på, hvordan for eksempel middelalderens mange stiftelser var gået til, i reglen på grund af tidens ringe byggesæt, jvf. Ernst Andersens „Legater og Stiftelser“, 1962. Med de erfaringer vi nu har med hensyn til faste ejendomme, herunder disses værdifasthed, og når man sikrer en eventuel ejendoms rentabilitet ved ikke at tilsige friboliger, men blot finder en opgave at løse i selve det at

stille en lejlighed til rådighed, tør man idag nok fravige den gamle fundations ord. Disse bør dog formentlig – hvis forslaget finder tilslutning – følges så langt, at den skitserede virksomhed gøres til en selvejende institution under Borgervennens administration. De fornødne midler til en ejendoms erhvervelse kunne tilvejebringes ved et særligt indskud een gang for alle til „boligafdelingen“ for eksempel på 100 kr. fra de medlemmer, der ønsker at sikre sig ret til at komme i betragtning ved en lejlighedsudlejning, hvis de til sin tid måtte have behov derfor. Den økonomiske, juridiske og håndværksmæssige sagkundskab, som kræves ved ejendommens administration, vil Borgervennen næppe nogensinde savne i sit repræsentantskab. Det overlades ganske til selskabets overvejelse, om der er behov for et sådant nyt skud på Borgervennens gamle træ.

Det kan endelig anføres, at tidens afgørende alderdomsproblem er at skaffe vore gamle den pleje og omsorg, der i dag tilbydes på vore alt for få plejehjem, men en sådan virksomhed synes at indebære arbejdsproblemer og forpligtelser, som det næppe er forsvarligt at belaste Borgervennen med. Her kan indskydes, at der hos beboerne i en ejendom, som den der omtales overfor, måske ikke vil være den ensomhedsfølelse hos den enkelte, som ofte findes i de store byers kommunale alderdomshjem, hvor beboerne kommer fra alle dele af byen uden at have blot det fælles, som et medlemsskab af samme selskab kan være udtryk for.

For 175 år siden var stifternes grundlæggende tanker udtryk for evne til at vurdere tidens problemer og stille konstruktive forslag til løsning heraf. Når det i en redegørelse for moderne socialpolitik (Velfærdsteori og velfærdsstat, redigeret af Erik Hoffmeyer, 1962) fremhæves, at løsningen af vor tids sociale problemer samler sig om forebyggelse, forsorg og revalidering, må Borgervennen – indenfor sin snævre kreds – med de retnings-

linier, hvorefter dets nuancerede muligheder for at yde bistand idag administreres, siges i forbavsende grad at være i overensstemmelse med tidens tanker.

Forhåbentlig indeholder de ovenfor anførte betragtninger over selskabets omfattende virke tillige en sådan vurdering af selskabets muligheder i fremtiden, at der fortsat blandt Borgervennens medlemmer vil være tilslutning til en indsats for at videreføre det gamle selskab.

PERSONREGISTER

- Abrahamson, W.H.F., kaptajn, 80
Adler, J.G.C., professor, 69
Ahlberg, Alf, rektor, 117
Andersen, Else Krag, afdelingsfor-
stander, dr. pharm., 67
Andersen, E. Lasson, forstander, 67
Andersen, Ernst, professor, 121
Andersen, Svend, vicedirektør, 68
Aude, Carl, driftschef, 66, 67
Bang, Grethe, bogholder, 77
Bay, R., landvæsenskommissær, 70
Bech, S.F.A.A., cand. phil., 37, 56
Bentley, D.G.R., borgmester, etats-
råd, 70
Bentzen, M., bogholder, 76, 77
Benzon, Aage von, bankier, 68
Bernstorff, A.P. greve, 9, 19
Blicher, D.N., sognepræst, 46
Bondrop, J.C., urtekrammer, 71
Borch, Inger, extraassistent, 78
Borgen, C., justitssekretær, 77
Borgen, D., oberstløjtnant, 70, 77
Boysen, Marie, bogholder, 77
Bramsen, C., frk., 77
Bramsen, L., direktør, geheimeetats-
råd, 26, 48–58, 71, 89
Brock, Niels, grosserer, 37, 69,
72–74
Brorson, C.F., professor, 70
Bøncke, C.A., enkefrue, 37
Cantor, H.J., grosserer, 70
Cappelen, H.A.N., grosserer, 38
Caroline, kronprinsesse, 37
Caroline Mathilde, dronning, 19, 22
Christensen, A.G., grosserer, 70
Christian 4., 28
Christian 5., 41
Christian 6., 27
Christian 7., 19, 22, 84
Christian 9., 20, 37
Clausen, E., kontorchef, justitsråd,
70
Clausen, H.G., præst, 70
Clausen, Inger, reklamechef, 68
Clemmensen, E. Haunstrup, direktør,
M.F., 68
Collin, Jonas, bankkommissær, etats-
råd, 70, 74, 80, 87, 88, 105
la Cour, Grethe Dornonville de,
frue, 77
Dreyer, P.R., cancelliråd, 70
Eegberg, Hans Heinrich, maler, 21
Eibeschutz, S.A., kommissionær, 38,
42, 43, 44
Eickhoff, J.G.A., maskinfabrikant,
37
Eigtved, Niels, arkitekt, 21
Engelsen, Povl A., landsretssagfører,
66, 67
Engqvist, H.H., arkitekt, 29
Eriksen, Leif, civilingeniør, 67
Estrup, J.B.S., konsejlspræsident,
48
Faber, Magna, fysioterapeut, 68
Feilberg, G.J.L., kaptajn, 76
Feilberg, Peter, kgl. fuldmægtig,
16, 18
Flor, Chr. Holm, fhv. regimentskvar-
termester, 70
Frederik, arveprins, 19
Frederik, kronprins, 19, 41
Frederik 3., 41

- Friedenreich, P.J., oberstløjtnant, 70
 Friehling, Bernhard, bankdirektør,
 etatsråd, 95
 Friehling, Eskild, landsretssagfører,
 7, 71
 Funder, K.V., afdelingsbestyrer, 67
 Fædder Chr., konferentsråd, 84
 Garbrecht, J., oberstløjtnant, 70
 Georg 3., konge af England, 22
 Gericke, C.W., garvermester, 38
 Goldschmidt, B.M., silke- og klæde-
 kræmmer, 38
 Grell, J.W., student, 37
 Groth, C.S., kaptajn, urtekræmmer,
 76
 Grundtvig, O.J.F., overintendant, 77
 Graae, Erik, sparekassedirektør, 71,
 92
 Gulbrandsen, Martin, hypotekfor-
 eningsdirektør, 7, 71
 Gylding, Else, kontorassistent, 68
 Hagerup, Karen, frue, 68
 Hagerup, Svend, civiling., 66, 67
 Hagdrup, Oda, frue, 68
 Halling, William, brigadér, 30, 31
 Hans, konge, 28
 Hansen, Bodil Henning, bogholder,
 77
 Hansen, H.C., grosserer, 68
 Hansen, Moritz Birkholm, lignings-
 chef, 68
 Hansen, Svend, bankdirektør, 66, 68
 Hassing, I., vandkonduktør, 70
 Hegelund, Karl, fuldmægtig, 68
 Hellborn, Frits, kontorchef, 67
 Hertel, E.C., kaptajn, 10, 77
 Hertel, Niels, direktør, civilingeniør,
 67
 Heymann, W.P., grosserer, 38
 Hoffmeyer, Erik, direktør i Bikuben,
 122
 Hoftved, N., højesteretsadvokat, 70
 Holck, Hans, agent, 14
 Holm, bogtrykker, 15
 Holmberg, L.F., professor, 71
 Holst, Henrik Jacob, arkitekt, 67
 Holter, 15
 Hornslet, Valdemar, departements-
 chef, 67
 Horsten, B., frue, 67
 Horup, C., kontorist, 76
 Hviid, Abraham, købmand, 16, 18,
 40, 44, 45, 75, 76, 78, 81
 Høegh-Guldberg, Ove, gehejmekabi-
 netssekretær, 19
 Hørring, Hugo, konsejlspræsident,
 54
 Høst, P.W., kaptajn, smedemester,
 71
 Høyer, J.G., enkefrue, 37
 Illum, A.C., grosserer, 28
 Jacobsen, N.W., overkirurg, 16, 69
 Jacobson, S.A., ædelstensskærer og
 medaillør, 74
 Jensen, Emil, direktør, 35, 37, 71
 Jensen, Helga, sygeplejerske, 68
 Jensen, Kirsten, frue, 78
 Juel, Jens, maler, 27
 Juel, Niels, admiral, 30
 Jørgensen, E. Kjølstad, forretnings-
 fører, 68
 Kampmann, Viggo, fhv. statsmini-
 ster, 106
 Kampp, Ebba, forstander, cand.
 mag., 67
 Karleby, J., kgl. hofbilled- og sten-
 hugger, 16, 69
 Kierrumgaard, H.A., kasserer, 76
 Kiobke, I., sukkerraffinadør, 70
 Kofoed, M., enkefrue, 37
 Korfitzen, Th. Joh., justitsråd, 70

- Kornerup-Koch, H.J., tømrermester, 71
- Kraft, C.A., ritmester, 77
- Krakow, Cecilia, 28
- Krarup, A., fhv. direktør, 77
- Krarup, Bodil, frk., 68
- Krause, E., kontorfuldmægtig, 68
- Krogh-Lund, G., læge, 67
- Kruse, A. Vinding, professor, 67
- Købke, C., fuldmægtig, 76
- Kaarsberg, Otto, højesteretspræsident, 67
- Lahde, G.L., kobberstikker, 25
- Langkilde, Kirsten, lektor, 67
- Larsen, E., inspektør, 76
- Larsen, Poul, lokomotivfører, 67
- Laursen, Niels A., hovedbogholder, 68
- Lautrup, C.N., direktør, etatsråd, 71
- Lautrup, L.F., oberstløjtnant, 77
- Laxmand, Poul, rigshofmester, 28
- Lehmann, Johs., dr. phil., 67
- Lichtenberg, S. Honnens de, oberstløjtnant, kammerherre, 77
- Lillelund, K., salgschef, 68
- Lind, Nathalie, landsretssagfører, 68
- Lindstorff, H.J., garver, 70
- Lorentzen, Børge, bogtrykker, 67
- Lovise Augusta, prinsesse, 19
- Lund, Dorthea, frue, 38
- Lund, J.C., agent, direktør, 70
- Lund, J.C., bogholder, 76, 77
- Lund, J.H., silkehandler, 37
- Lund, R.M., købmand, 38
- Lützow, Johan H. von, orlogskaptajn, tøjmester, 16, 69
- Madsen, Ane, læge, 67
- Malling, H.M., frue, 37
- Manthey, L., præst, 16, 69
- Mark-Nielsen, A., arkitekt, 67
- Martens, C.C., murermester, kaptajn, 70
- Matzen, Johan Bernhard, inspektør, 18, 69
- Meinig, H.C., agent, 16, 18, 21, 22, 23, 69
- Moe, A.J., civilingeniør, 71
- Moltke, Carl greve, overpræsident, 67
- Molzen, Hans, afdelingschef, 68
- Monrath, C.H., kammerassessor, 70
- Muus, H., renteskriver, 69
- Müller, Frantz H., apoteker, justitsråd, 16, 69
- Müller, Henrik, rentemester, 28, 29
- Møllmann, C.C., malermester, 71
- Møllmann, Niels, kontorchef, 66, 67
- Møllmann, Otto, malermester, 71
- Nannestad, L., kammerskriver, 76
- Neiiendam, Karen, lektor, cand. mag., 68
- Neiiendam, Robert, teaterhistoriker, 67
- Neumann, J.F., handelslærer, 77
- Nielsen, Kay, ekspeditionssekretær, 66, 67
- Nyholm-Poulsen, Henning, underdirektør, 68
- Oehlenschläger, Adam, digter, 30
- Olsen, O.F., fabrikejer, justitsråd, 71
- Paludan, L., præst, 70
- Pedersen, Laurids, sekretær, 107
- Petersen, B., rådmænd, justitsråd, 71
- Petersen, Hans C., bødkermester, 67
- Petersen, P. A. Naksouv, grosserer, 67
- Pram, Christen Henriksen, forfatter, 78
- Primon, G., klædekræmmer, assessor, 77
- Rach, Johannes, maler, 21

- Ramsing, H.U., generalmajor, 28
 Rasmussen, Anker, landsretssagfører, 68
 Redsted, Ole, sekretær, 77
 Reimann, A.E., bankdirektør, etatsråd, 71
 Ritzau, E.N., direktør, 10, 71
 Roos, Kamma, professorinde, 67
 Rothe, P.C., stiftsprovst, 21, 71
 Ryge, J.C., læge, skuespiller, 30
 Ryge, Karen, frue, 68
 Rødtneß, J., overjordemoder, 67
 Rørbye, I.H., præst, 70
 Raaby-Nielsen, E.M., malerinde, 68
 Sagild, J.O., direktør, 68
 Salomon, A.M., grosserer, 37
 Schimmelmänn, Ernst, gehejmestatsminister, 88
 Schlichtkrull, A.C., departementschef, 71
 Schlichtkrull, Jul., fhv. boghandler, 77
 Schram, C., direktør, etatsråd, 70
 Sehested, Hannibal, konsejlspræsident, 54
 Smith, Winkel, sparekassedirektør, 71, 92
 Sophia Frederikka, prinsesse, 19
 Stampe, Henrik, generalprokurør, 19
 Staun, E. Høeg, frk., 68
 Steenberg, Sv. Aage, tandlæge, 68
 Struensee, Johann Friedrich greve, 22, 84
 Strøm, R.N., nationalbankdirektør, etatsråd, 71
 Stæger, A., kaptajn, vaterskout, 70
 Svanekjær, Th. J., kontorchef, etatsråd, 71
 Sørensen, K., vinhandler, 70
 Sørensen, Rasmus, direktør, statsaut. revisor, 66
 Tenggqvist, N.F., direktør, 67
 Thomsen, Chr., grosserer, 70
 Thrane, A.C.J., kaptajn, 76, 77
 Thrane, H., kredittkassedirektør, 71
 Thye, M., præst, 69
 Toftegaard, Jens, direktør i Bikuben, 67
 Tulinius, Svend, overlæge, 67
 Uldall, Peter, højesteretsadvokat, justitsråd, 22
 Visby, C.H., pastor, 80
 Volquartz, M., overkrigskommissær, 70
 Wassard, H., grosserer, 70
 Weis, A., direktør, civilingeniør, 66, 67
 Weis, Karsten, civilingeniør, 68
 Weis, Margrethe, frue, 68
 Werner, V.E., grosserer, 71
 Wiltrup, Aage, filminstruktør, 68
 Winge, Chr., fuldmægtig, 76
 Winge, P.C.G., assistent, 77
 Winkel, C.T., civilingeniør, 68
 Winkel, Inge, frue, 67
 Winther, Jacob, overretssagfører, 67
 Wolfhagen, Erik, grosserer, 68
 Worsøe, B., boghandler, 68
 Wulff, S.C.R., cand. phil., 38
 Zoëga-Christensen, E., salgschef, 68
 Ølsted, Otto, overlærer, 67
 Ørsted, Anders Sandøe, retslærd, 104
 Aagaard, I., kopist, 76
 Aagaard, J.M., major, 70

BORGERSIND GENNEM 175 ÅR

der er udgivet af Borgervennen af 1788 i anledning af selskabets 175 års beståen, er sat med Garamond og trykt hos W. J. Christensens Bogtrykkeri AS på extraglittet specialtryk fra De forenede Papirfabrikker. F. Hendriksens Reproduktionsatelier har fremstillet klichéerne og bogbinderarbejdet er udført hos Edv. Henrichsen. Bogen er tilrettelagt af Jens Lorentzen i samarbejde med forfatteren.

